

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Łódź, dnia 15 listopada 2023 r.

Poz. 9285

UCHWAŁA NR LXXIX/597/23 RADY MIEJSKIEJ W UJEŹDZIE

z dnia 25 października 2023 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Ujazd na lata 2023-2027

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40, poz. 572, poz. 1463 i poz. 1688) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840, z 2023 r. poz. 951 i poz. 1688), po uzyskaniu pozytywnej opinii Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków **uchwala się, co następuje:**

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Ujazd na lata 2023-2027, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Ujazdu.

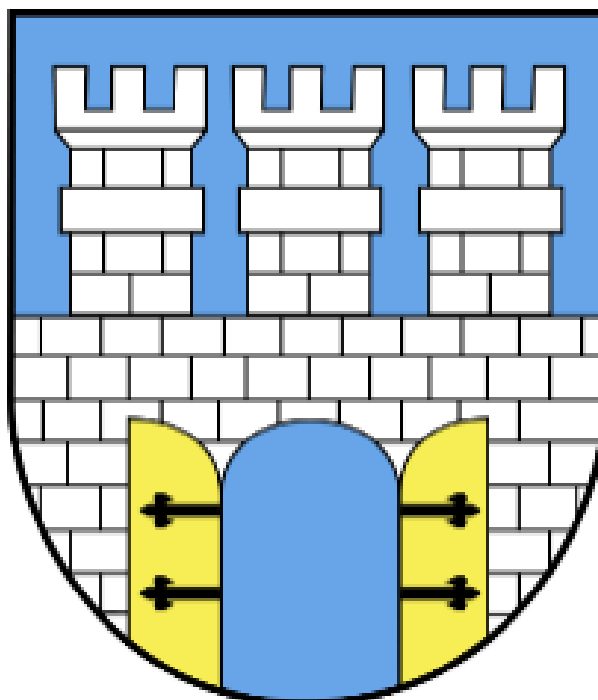
§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego.

Przewodniczący Rady
Miejskiej w Ujeździe

Grzegorz Wilkowski

Załącznik do Uchwały Nr LXXIX/597/23
Rady Miejskiej w Ujeździe
z dnia 25 października 2023 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY UJAZD
NA LATA 2023-2027**

SPIS TREŚCI

1 WPROWADZENIE

1.1 PODSTAWA PRAWNA I PRZEDMIOT OPRACOWANIA

1.2. STRUKTURA OPRACOWANIA

1.3. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY UJAZD

1.4 UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

1.5 UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

1.5.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami

1.5.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami regionalnymi

1.6 UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

2 CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW ORAZ ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

2.1 SIEĆ OSADNICZA

2.2 ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

2.2.1 REJESTR ZABYTKÓW

2.2.2 WPIS NA LISTĘ SKARBÓW DZIEDZICTWA

2.2.3 POMNIK HISTORII

2.2.4 PARK KULTUROWY

2.3 ZABYTKI UJĘTE W EWIDENCJI ZABYTKÓW

2.3.1 WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH

2.3.2 WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH

2.3.3 GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW (GEZ GMINY UJAZD)

2.4 ZABYTKI RUCHOME

2.5 TOŻSAMOŚĆ KULTUROWA - DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

2.6 KRAJOBRAZ KULTUROWY I ZABYTKI O NAJWYŻSZYM ZNACZENIU DLA GMINY

2.6.1 OBIEKTY REPREZENTATYWNE W SKALI WOJEWÓDZTWA

2.6.2 ZABYTKI REPREZENTATYWNE W SKALI GMINY - UKŁADY PRZESTRZENNE

2.6.3 ZABYTKI REPREZENTATYWNE W SKALI GMINY - ZESPOŁY SAKRALNE

2.6.4 ZABYTKI REPREZENTATYWNE W SKALI GMINY – ZAŁOŻENIA REZYDENCJO-
NALNE I TERENY ZIELENI URZĄDZONEJ

2.6.5 ZABYTKI REPREZENTATYWNE W SKALI GMINY - BUDOWNICTWO PO-
PRZEMYSŁOWE

2.6.6 OBIEKTY MAŁEJ ARCHITEKTURY - KAPLICZKI

2.7 OCENA STANU ZABYTEKÓW

3 ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

3.1 DIAGNOZA MOŻLIWOŚCI PROGRAMOWYCH OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

3.2 CELE I PRIORYTETY PROGRAMU

3.3 KIERUNKI DZIAŁAŃ I ZADANIA PROGRAMOWE WG PRZYJĘTYCH PRIORYTETÓW

4 INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

5 ZASADY OCENY REALIZACJI I FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTEKAMI - MONITORING

5.1 MONITORING

5.1.1 Zasady ogólne

5.1.2 Kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

5.2 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

ŹRÓDŁA I MATERIAŁY

SPIS RYCIN

SPIS TABEL

ZAŁĄCZNIKI GRAFICZNE

1 WPROWADZENIE

1.1 PODSTAWA PRAWNA I PRZEDMIOT OPRACOWANIA

Gminny program opieki nad zabytkami jest dokumentem strategicznym w zakresie sprawowania opieki nad zabytkami z obszaru gminy. Dokument ten jest opracowywany i przyjmowany w oparciu o **art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 marca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**. Jest sporządzany na okres obowiązywania 4 lat.

Niniejszy dokument stanowi nowe opracowanie jednak w swojej treści uwzględnia założenia dokumentu Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Ujazd na lata 2018-2021, przyjętego *uchwałą nr LX/413/18 Rady Gminy Ujazd z dnia 20 lutego 2018 r.* W opracowaniu uwzględniono aktualny stan prawny systemu ochrony i opieki nad zabytkami, stan zachowania zabytków gminy (określony w oparciu o inwentaryzację zasobu), a także ustalenia dokumentów strategicznych wyższego szczebla samorządowego, w szczególności Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2021-2023.

Podstawą merytoryczną sporządzenia Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Ujazd do 2027 r. była Gminna ewidencja zabytków gminy Ujazd, zaktualizowana w 2022 r. Gminny program opieki nad zabytkami gminy Ujazd do 2027 r. będzie **stanowiąc element polityki samorządowej**, powinien służyć podejmowaniu planowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego tj. opieki nad zabytkami objętymi ochroną i ich otoczenia.

Przedmiotem opracowania niniejszego dokumentu jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy Ujazd. Dziedzictwo kulturowe stanowi ważny czynnik jakości życia i działalności społeczeństwa. Zabytki stanowią materialny nośnik wartości przeszłości, element kultury, a wraz z swoim otoczeniem współtworzą krajobraz kulturowy (środowisko życia mieszkańców).

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami program powinien spełniać następujące przesłanki:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych, edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytków,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,

- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawierają w szczególności poniższe ustawy:

- ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa,
- ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym,
- ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym,
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska,
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody,
- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane.

Głównym celem Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Ujazd do 2027 r. (dalej Program lub GPOnZ do 2027 r.) jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami wraz z ich otoczeniem, rozumianym jako krajobraz kulturowy, w perspektywie średnioterminowej tj. okresie 4 najbliższych lat. Wszelkie działania samorządowe powinny dążyć do zagwarantowania zrównoważonego rozwoju gminy i ładu przestrzennego jej terytorium. Ważnym elementem tej polityki jest ochrona zabytków zintegrowana z ochroną środowiska naturalnego i społeczno-gospodarczego gminy (I przesłanka, którą powinien spełniać program opieki nad zabytkami). Współcześnie, skuteczna ochrona zabytków może być realizowana wyłącznie przy współudziale wielu interesariuszy przestrzeni tj. samorządu, właścicieli i użytkowników oraz mieszkańców i ich zrzeszeń czy wspólnot. Powyższe zapewnia integrację celów rozwojowych z celami ochronnymi, przy jednoczesnym zintegrowaniu finansowania działań, co w sposób skumulowany z innymi przedsięwzięciami umożliwi sprawowanie opieki nad dziedzictwem kulturowym. Ostatecznie przyczynia się do zachowania zasobu oraz jego funkcjonalności na rzecz kultury, tożsamości lokalnej i interesu publicznego mieszkańców.

1.2 STRUKTURA OPRACOWANIA

Struktura niniejszego dokumentu została podzielona na III główne części: Wprowadzenie (I), Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego (II) oraz Założenia programowe (III). Ponadto GPOnZ gminy Ujazd do 2027 r. zawiera informacje dotyczące instrumentarium oraz zasad oceny realizacji i finansowania jego założeń. Zakres opracowania jest zgodny z wymogami przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Integralną częścią Programu jest **załącznik graficzny** w skali 1:25 000, sporządzony na kopii mapy topograficznej (pozyskanej z Państwowego Zasobu Geodezyjnego i Kartograficznego) zawierający informację o lokalizacji i granicach zabytków nieruchomych i zabytków archeologicznych w gminie Ujazd a także wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zawarte w polityce przestrzennej gminy Ujazd (granice proponowanych stref ochronnych).

1.3 OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY UJAZD

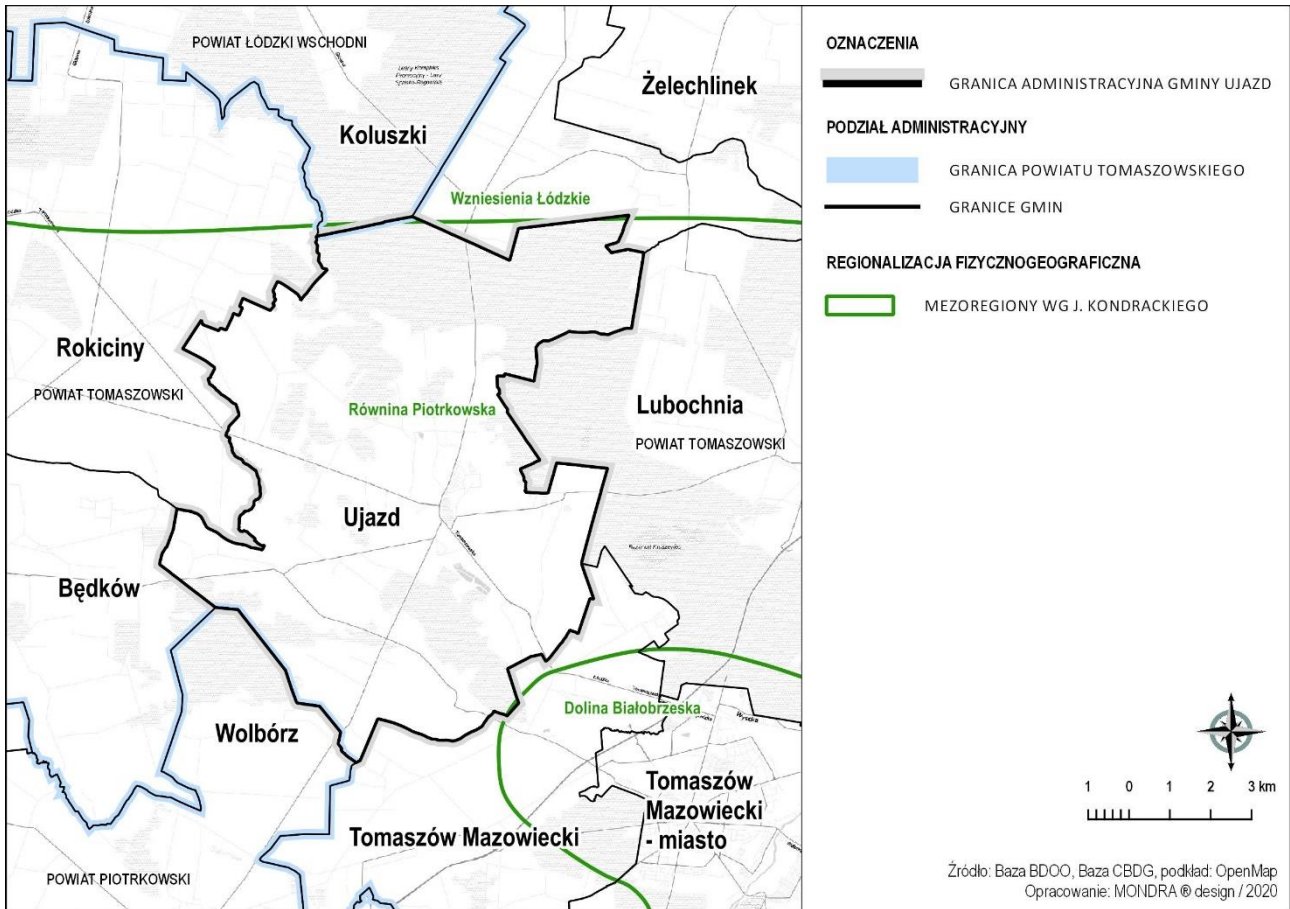
Położenie geograficzne

Gmina Ujazd jest położona we wschodniej części województwa łódzkiego. Jest jedną z jedenastu gmin powiatu tomaszowskiego. Stanowi gminę miejsko-wiejską. Zgodnie z *Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 25 lipca 2022 r. w sprawie ustalenia granic niektórych gmin i miast oraz nadania niektórym miejscowości statusu miasta* (Dz. U. z dnia 29 lipca 2022 r. poz. 1597) **miejscowości Ujazd nadano status miasta**. Na podstawie ww. rozporządzenia akt nadania statusu miasta został wydany z dniem 1 stycznia 2023 r. Miasto Ujazd odzyskało prawa miejskie, które utraciło w 1870 r. (w czasie zaborów w ramach restrykcji po stłumieniu powstania styczniowego).

Gmina graniczy od północy z gminą Budziszewice i Koluszki (powiat łódzki wschodni), od zachodu z gminą Rokiciny i Będków, od południa z gminą Wolbórz (powiat piotrkowski) i Tomaszów Mazowiecki (część wiejska) oraz od wschodu z gminą Lubochnia.

Położenie gminy Ujazd w zakresie zapewnienia dostępności komunikacyjnej jej terytorium jest dobre. Przez teren gminy przebiegają dwie drogi wojewódzkie: Nr 713 (łączy drogę krajową Nr 12 i 14) i 715 (Brzeziny-Ujazd) oraz pięć dróg powiatowych. Najbliżej położona droga krajowa znajduje się w odległości ok. 5 km i jest to droga ekspresowa S8. Przez wschodnią i południową część gminy przebiega również linia kolejowa relacji Łódź – Koluszki - Tomaszów Mazowiecki - Opoczno - Radom – Lublin.

Gmina Ujazd, zgodnie ze szczegółowym podziałem fizyczno-geograficznym Polski, opracowanym przez J. Kondrackiego, jest położona w granicach jednostki geomorfologicznej zwanej **mezoregionem Równiny Piotrkowskiej** (318,84). Mezoregion posiada typowo równinny charakter. Na jej terenie przeważają piaski zakumulowane dzięki wodom fluwioglacjalnym, które odpływały z moren zlodowacenia warciańskiego. Mezo-region należy do makroregionu Wzniesień Południowomazowieckich, tym samym do podprowincji Nizin Środkowopolskich.

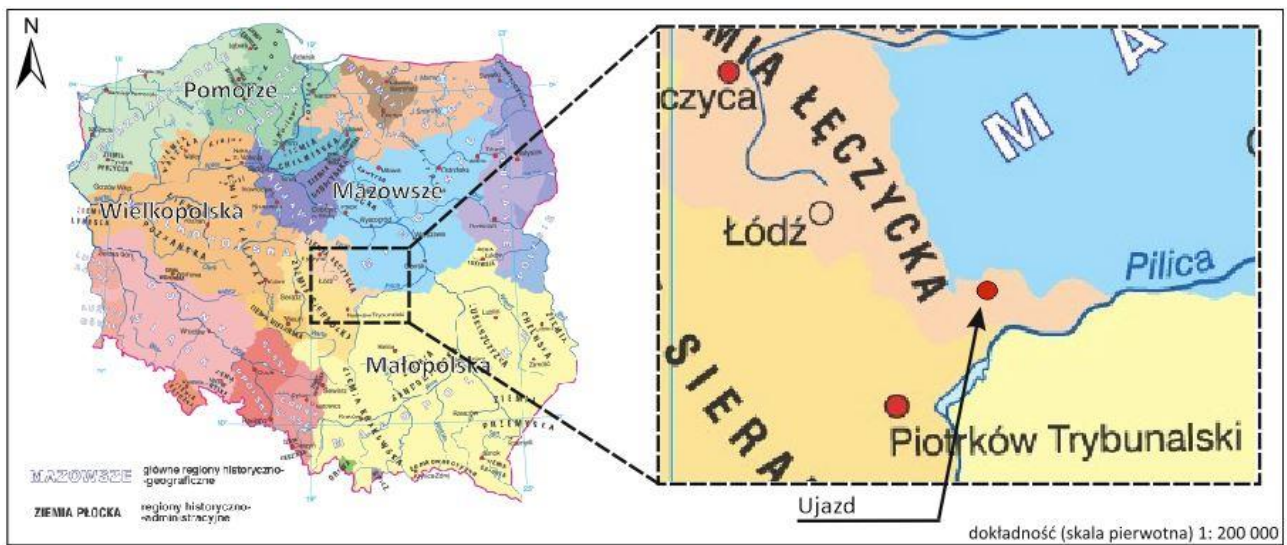

Ryc. 1. Położenie administracyjne i fizyczno-geograficzne gminy Ujazd

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Instytutu Geologicznego PIG.

Położenie historyczno-geograficzne

Obszar gminy jest położony w obrębie regionu historyczno-geograficznego **ziemia łęczycka**, stanowiącego jednostkę podziału terytorialnego Korony Królestwa Polskiego.

Ryc. 2. Położenie na tle regionów historyczno-geograficznych Polski

Źródło: opracowanie własne na podkładzie mapy regionów historyczno-geograficznych Polski.

Ziemia łęczycka to region historyczno-geograficzny przynależący do Krainy historycznej - Wielkopolski wraz z Kujawami, Ziemią sieradzką (Warcja), Ziemią dobrzyńską, Ziemią krajeńską (nakielska) i ziemią lubuską. Dawniej stanowiła jeden z głównych regionów administracyjnych Polski, którego stolicą była Łęczyca. Wchodziła w skład tzw. dzielnic senioralnej, tworząc księstwo łęczyckie z granicą na Pilicy i podlegając Konradowi Mazowieckiemu do 1202 r., na mocy układu z bratem Leszkiem Białym. Według innych źródeł była złączona z ziemią sandomierską, przypadając Henrykowi i Kazimierzowi, synom Bolesława Krzywoustego, a następnie wraz z ziemią krakowską - Leszkowi Białemu. W 1320 r. została zjednoczona z Wielkopolską, Małopolską, Kujawami i ziemią sieradzką. Stolicą była Łęczyca a innym znaczącym miastem - Łowicz¹.

Przynależność administracyjna

W wyniku przemian związanych z rozbiorem kraju oraz późniejszymi reformami administracyjnymi Ujazd oraz inne miejscowości współczesnej gminy kilkakrotnie zmieniały przynależność administracyjną. Od 1973 r. miasto Ujazd i pobliskie miejscowości znajdowały się w zaborze pruskim, od 1807 r. w Księstwie Warszawskim, a od 1815 r. w zaborze rosyjskim (Królestwo Polskie).

W 1796 r. Ujazd znajdował się w granicach departamentu warszawskiego utworzonego przez władze pruskie. Od 1807 r. ziemie te weszły w skład powiatu brzezińskiego. Po ustanowieniu Królestwa Polskiego wyznaczono tzw. obwody (na poziomie departamentu – województwa). Powiat brzeziński wszedł w skład obwodu rawskiego. Po upadku powstania listopadowego Ujazd znalazł się w powiecie rawskim guberni warszawskiej. Od 31 grudnia 1866 r. na mocy ukazu carskiego Ujazd wchodził w skład powiatu brzezińskiego guberni piotrkowskiej. Od 1 czerwca 1869 r. ukaz carski odebrał Ujazdowi prawa miejskie a osada ta została włączona do gminy Łazisko. W 1914 r. Ujazd przynależał do województwa łódzkiego. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości przynależność administracyjna Ujazdu to: gmina Łazisko, powiat brzeziński, województwo łódzkie.

Gmina Ujazd powstała 10 września 1953 r. a od 1954 r. była położona w gromadzie Ujazd powiatu brzezińskiego. Na mocy uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi z dnia 9 grudnia 1973 r. utworzono gminę Ujazd wchodzącą w skład województwa łódzkiego. Wraz ze zniesieniem szczebla powiatowego Gmina Ujazd przynależała do nowo utworzonego województwa piotrkowskiego. Od 1 stycznia 1999 r. Gmina Ujazd znajduje się w powiecie tomaszowskim województwa łódzkiego.

Charakterystyka społeczno-gospodarcza

Gmina miejsko-wiejska Ujazd jest jedną z 11 gmin powiatu tomaszowskiego. W gminie zamieszkuje 6,63 % ludności powiatu. Według danych dostępnych w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego pod koniec 2021 r. ludność gminy wynosiła 7 382 osób, w tym 3 584 mężczyzn i 3 798 kobiet. Wskaźnik gęstości zaludnienia gminy Ujazd, z wyłączeniem miasta Tomaszów Mazowiecki, jest najwyższy w powiecie. Gminy wiejskie powiatu charakteryzują się niskim wskaźnikiem gęstości zaludnienia w przedziale 36 - 75 osób/km², natomiast jedyna gmina miejska posiada wskaźnik gęstości zaludnienia wynoszący 1 424 osób/km². Średnia gęstość zaludnienia dla powiatu wynosi zatem 114 osób/km², wyłączając natomiast teren miejski Tomaszowa Mazowieckiego, średnia dla gmin wiejskich i gminy miejsko-wiejskiej Ujazd wynosi 57 osób/km².

Najliczniej zamieszkałymi miejscowościami gminy są Osiedle Niewiadów i miasto Ujazd, w których mieszka odpowiednio 1632 i 1548 osób. Znaczącą liczbę mieszkańców w skali gminy mają ponadto miejscowości: Sangrozd (398), Skrzyńki (395), Zaosie (344) oraz Przesiadłów (280). Najmniejszymi miejscowościami pod względem liczby ludności są: Józefów zamieszkiwany przez 17 osób oraz Władysławów i Olszowa - Piaski zamieszkiwane odpowiednio przez 20 i 23 osoby.

¹ S. Cisek, Geohistoria, Rzecz o granicach Polski, Dom Wyd. Księży Młyn, Łódź, 2022.

Tab. 1. Liczba stałych mieszkańców wg miejscowości na koniec 2022 r.

Lp.	Miejscowość	Liczba mieszkańców
1	Aleksandrów	34
2	Bielina	71
3	Bronisławów	59
4	Buków	216
5	Buków-Parcel	71
6	Ciosny	94
7	Dębniak	190
8	Helenów	77
9	Józefin	177
10	Józefów	17
11	Kolonia Dębniak	86
12	Kolonia Olszowa	71
13	Kolonia Ujazd	100
14	Konstancin	36
15	Lipianki	69
16	Łączkowice	41
17	Łominy	90
18	Maksymów	88
19	Marszew	34
20	Mącznik	136
21	Młynek	34
22	Niewiadów	94
23	Niewiadów-Kolonia	145
24	Ojrzeń	96
25	Olszowa	122
26	Olszowa - Piaski	23
27	Osiedle Niewiadów	1632
28	Przesiadłów	280
29	Sangroź	398
30	Skrzynki	395
31	Stasiolas	162
32	Szymanów	54
33	Teklów	36
34	Tobiasze	188
35	miasto Ujazd	1548
36	Władysławów	20
37	Wólka Krzykowska	138
38	Wygoda	59
39	Wykno	129
40	Zaosie	344

Lp.	Miejscowość	Liczba mieszkańców
Razem:		7654

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miejskiego w Ujeździe.

Gmina Ujazd jest gminą rolniczą, z rozwiniętym ośrodkiem usługowym w mieście Ujazd i rozwiniętą funkcją przemysłową. **Ujazd posiada bogate tradycje przemysłowe sięgające XVII w. jednak największy rozwój przemysłu przypada na okres międzywojenny.** W miejscowości Niewiadów założono wówczas Polskie Zakłady Chemiczne „Nitrat” produkujące na potrzeby przemysłu obronnego. Decyzję o wybudowaniu fabryki podjęto w 1920 r, a budowę obiektów produkcyjnych powierzono włoskiej firmie z siedzibą w Mediolanie. Budowę zakończono w 1923 r. W Niewiadowie zaczęto produkować trotyl oraz nawóz sztuczny, na bazie kwasów pozostających po produkcji materiału wybuchowego. Na początku II wojny światowej cały majątek spółki został skonfiskowany, a urządzenia i instalacje zdemontowane i wywiezione przez firmy niemieckie. Po połowie 1941 r. zakład przejęła niemiecka firma zajmująca się produkcją materiałów wybuchowych i uruchomiła rozbrajanie amunicji pochodzącej z wielu krajów Europy. Z rozbrajanych pocisków i bomb wytapiano trotyl do ponownego użycia. Po wyzwoleniu prowadzono odbudowę Zakładu. Firma funkcjonowała pod nazwą Zakłady Przemysłu Organicznego - NIEWIADÓW. Wybudowano wówczas kilkanaście obiektów produkcyjnych i pomocniczych. W 1951 r. firma przyjęła nazwę Wytwórnia Chemiczna Nr 13, a w 1951 r. funkcjonowała jako Wytwórnia Wyrobów Precyzyjnych. W latach 60 podjęto tu produkcję zmechanizowanego sprzętu domowego oraz przyczep campingowych i bagażowych. W latach 70 firma funkcjonowała jako Zakłady Sprzętu Domowego i Turystycznego PREDOM PRESPOL a na początku lat 80 pod nazwą Zakłady Sprzętu Precyzyjnego NIEWIADÓW S.A. W latach 90, w wyniku ministerialnych decyzji o przemieszczeniu produkcji dla potrzeb Sił Zbrojnych w inną lokalizację, w Niewiadowie nastąpił znaczny spadek wartości produkcji, co następnie doprowadziło do ogłoszenia upadłości spółki w 2011 r. Pomimo upadłości firma kontynuowała produkcję a na terenie zakładu powstało wiele innych firm zatrudniających znaczącą ilość pracowników.

Współcześnie miasto Ujazd jak i miejscowość Niewiadów skupiają tereny przemysłowe gminy. Siedzibę mają tu m.in. Euroglas, Kreisel czy Eurobox.

Na koniec 2021 r. (dane BDL GUS) w gminie było zarejestrowanych 705 podmiotów gospodarki narodowej, z czego 16 z sektora publicznego i 687 z sektora prywatnego. Najwięcej podmiotów prowadziło działalność z zakresu handlu hurtowego i detalicznego, naprawy pojazdów samochodowych i motocykli (173 firmy – udział ok. 24,5% we wszystkich podmiotach). Na tle pozostałych wyróżnia się grupa C – przetwórstwo przemysłowe (18,6% - 131 podmiotów), F – budownictwo (13,48% - 95 podmiotów) oraz S i T – działalność organizacji członkowskich (9,9% - 70 podmiotów).

W gminie Ujazd przeważa funkcja rolnicza, determinująca formy zagospodarowania przestrzennego. Rolnictwo w gminie dotyczy głównie tradycyjnych form gospodarki polowej, jak i sporadycznie gospodarki szklarniowej i hodowli.

Leśnictwo, ze względu na niewielką lesistość oraz rozdrobnienie kompleksów leśnych, nie odgrywa znaczącej roli w gospodarce gminy i w sposobie zagospodarowania jej terenów.

Gmina charakteryzuje się dużymi zasobami otwartych gruntów rolnych, zajmujących ponad 60% powierzchni całej gminy (tereny lasów stanowią udział 34,5%). Struktura użytkowania gruntów rolnych zdominowana jest przez grunty orne, stanowiące ponad 80% udziału. Na tle pozostałych wyróżnić można również łąki trwałe (8,23%), pastwiska trwałe (4,30%) oraz grunty rolne zabudowane (3,56%). Pozostałe użytki stanowią samodzielny udział poniżej 2%.

Charakterystyka przyrodnicza

Krajobraz gminy Ujazd został ukształtowany w głównym zarysie przez zlodowacenie środkowopolskie, przez co jest w większości równinny, sprzyjający rozwojowi rolnictwa. Gmina, ze względu na położenie w zasięgu Równiny Piotrkowskiej, charakteryzuje się płaską powierzchnią terenu, o wysokości nieco powyżej 200 m n.p.m. W północnej i zachodniej części gminy, powierzchnia terenu opada łagodnie na południe ku dolinie Pilicy, do około 180 m n.p.m. Rzędne terenu największą wartość osiągają w północno-wschodniej części gminy – 208,8 m n.p.m. w ramach ciągu znajdujących się tam wydm śródlądowych. Najniższą wartość rzędne terenu osiągają w południowej części gminy, w dolinie rzeki Piasecznicy – ok. 170 m n.p.m. Urozmaiceniem dość płaskiej rzeźby powierzchni terenu gminy są doliny rzek – Piasecznicy i Czarnej. Deniwelacje w strefie stoków doliny rzeki Piasecznicy osiągają 10-15 m.

Teren gminy Ujazd jest przeważnie płaski. Urozmaiceniem topograficznym są wydmy śródlądowe przybierające postać małych, niskich pagórków o wysokości względnej do 10 m. W zachodniej i południowo-zachodniej części gminy występują liczne nabrzmienia i obniżenia oraz wyraźnie zaznaczone pagórki.

Na terenie gminy można wydzielić formy rzeźby terenu będące wynikiem działania różnych procesów, w tym formy pochodzenia lodowcowego, formy pochodzenia wodnolodowcowego, formy pochodzenia eolicznego, formy pochodzenia rzeczno- lub utworzone przez roślinność.

Zgodnie z mapą krajobrazów naturalnych wg. A. Richlinga gmina Ujazd jest położona w strefie krajobrazów nizinnych. W jej obszarze wyróżnia się jeden typ krajobrazu naturalnego - krajobraz fluwioglacjalny równin i równin falistych, stanowiących krajobraz nizin o przewodze gleb bielcowych i rdzawych.

Gmina Ujazd nie stanowi gminy o wybitnych w skali regionu walorach przyrodniczych. Na terenie gminy występują pojedyncze formy przyrodnicze objęte ochroną prawną, zgodnie z przepisami ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, są nimi:

- **pomnik przyrody** – bez nazwy (130 kasztanowców i 36 Jesionów Wyniosłych w sąsiedztwie drogi publicznej na odcinku od miejscowości Helenów do Olszowej),
- **użytek ekologiczny** - „Mała Subina” (śródleśny kompleks łąk, szuwarów i ziołorośli ze zróżnicowaną roślinnością, zlokalizowany w północnej części gminy na terenie lasów państwowych),
- **użytek ekologiczny** – „Duża Subina” (śródleśny kompleks szuwarów i ziołorośli (mokrądlą) ze zróżnicowaną roślinnością, zlokalizowany w północnej części gminy na terenie lasów państwowych),
- **użytek ekologiczny** – bez nazwy (kompleks śródleśnych torfowisk oraz terenów okresowo zalewanych wodą zlokalizowany w północnej części gminy na terenie lasów państwowych).

Szlaki turystyczne

SZLAK ROMAŃSKI (SZLKA SAMOCHODOWY) - Przebiega on niemal przez cały kraj, obejmując swym zasięgiem najważniejsze miejsca i zabytki związane z czasami monarchii piastowskiej. Jest on podzielony na odcinki regionalne, na których tworzone są trasy samochodowe, trasy rowerowe i piesze. Na terenie gminy biegnie on wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 715 (od północnej granicy po miejscowość Ujazd), by następnie skręcić w kierunku południowo-wschodnim wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 713, która prowadzi go dalej poza granice gminy.

SZLAK GRUNWALDZKI (ROWEROWY) - Powstał on dla upamiętnienia przemarszu króla Władysława Jagiełły wraz z wojskami polskimi pod Grunwald, przez teren województwa łódzkiego. Liczy on 137 km i rozpoczyna się w Sulejowie w zespole klasztornym opactwa cystersów. Dalej prowadzi do Wolborza, gdzie obecnie możemy zobaczyć zespół parkowo-pałacowy biskupów kujawskich, kolegiatę pw. św. Mikołaja, ka-

mieniczki w rynku z XIX w., cmentarz żydowski oraz relikty zamku biskupiego z XIV w. Z Wolborza drogą powiatową nr 1913 E kieruje się do miejscowości Ujazd, którego wizytówkę stanowi kościół św. Wojciecha z XVII w., z rokokowymi ołtarzami oraz kaplicą Ostrowskich. Znajduje się tu również pałac Ostrowskich z 1812 r., a wokół niego park z cennym starodrzewem. Kolejną miejscowością na trasie jest Lubochnia, do której szlak prowadzony za pomocą drogi powiatowej nr 4324E. Szlak kończy się Bolimowie.

Ponadto przez teren gminy przebiega Łódzka Magistrala Rowerowa Wschód-Zachód (Poznań - Łódź - Warszawa) oraz Łódzki Szlak Konny.

1.4 UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zgodnie z art. 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej: *Rzeczypospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.* Ustawą określającą obowiązek Państwa w zakresie ochrony i powszechnego dostępu obywateli do dóbr kultur, których ważnym elementem jest dziedzictwo narodowe jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Zgodnie z art. 86 Konstytucji RP wszelkie zabytki znajdujące się na terenie Państwa Polskiego zostały na mocy Konstytucji RP objęte ochroną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym zadaniem własnym gminy są sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami w Polsce regulują, w szczególności:

1. **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, ze zm.):
 - *Art. 5. Rzeczypospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwa obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju,*
 - *Art. 6 ust. 1. Rzeczypospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju,*
 - *Art. 86. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.*
2. **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840, ze zm.)

Ustawa stanowi podstawowy akt prawny regulujący zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Zabytkiem, w rozumieniu Ustawy, jest *nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.*

Zabytki zostały podzielone na III grupy:

- **(I) zabytki nieruchome:** krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektroniczne i inne zakłady przemysłowe, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobowości lub instytucji,

- **(II) zabytki ruchome:** dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty, militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne,
 - **(III) zabytki archeologiczne:** pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej,
 - ochronie mogą również podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.
- 3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40, ze zm.):
- *Art. 7 ust. 1. Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: pkt 9. kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.*
- 4. Inne akty prawne regulujące zasady ochrony i opieki nad zabytkami:**
- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym**
Ustawa ta określa zasady kształtowania polityki przestrzennej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczenia terenów na określone cele oraz ustalania zasad i ich zagospodarowania i zabudowy. Stanowi także, że **w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej,**
 - **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane** reguluje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. **Jej przepisy nie naruszają przepisów odrębnych, m.in. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami; w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego,**
 - Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. W jej zapisach zawarto, że **ochrona środowiska m.in. polega na zachowaniu wartości kulturowych,**
 - **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.** Zapisy ustawy regulują kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych ochroną konserwatorską,
 - **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami.** Określa, iż **celem publicznym jest m.in. opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki,** w rozumieniu ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Określa również postępowanie w odniesieniu do nieruchomości objętych ochroną konserwatorską,
 - **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.** Ustawa definiuje działalność kulturalną jako upowszechnianie i ochronę kultury. Jednostki samorządu terytorialnego sprawują mecenat nad działalnością kulturalną tworząc samorządowe instytucje kultury. **Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym gminy a jednym z zadań instytucji kultury jest sprawowanie opieki nad zabytkami,**
 - **Ustawa z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.** Ustawa umożliwia gminom wspieranie działalności kulturalnej związanej z ochroną zabytków i tradycji prowadzonej przez organizacje pozarządowe.

Ponadto regulacje dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami znajdują się w innych ustawach i aktach wykonawczych, takich jak:

- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji,

- Ustawa z dnia 31 stycznia 1969 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych,
- Ustawa z dnia 19 grudnia 2009 r. o partnerstwie publiczno-prywatnym,
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego, Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

5. Akty prawne regulujące ochronę zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach:

- **Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach**, zgodnie z którą **Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych wzorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwienie korzystania ze zgromadzonych wzorów**. Gmina jako podmiot tworzący lub przejmujący muzeum jest zobowiązana do zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum, zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom oraz sprawowania nadzoru nad muzeum,
- **Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach**. Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego.

6. Akty prawne regulujące ochronę materiałów archiwalnych:

- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.

7. Akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków,
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych,
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”,
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych,
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami,
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem,
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych,
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę,
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne,
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 13 marca 2015 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, ba-

dań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych,

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015 r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych,
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury.

Zgodnie z art. 89 ustawy z dnia 23 marca 2003 r. o ochronie i opiece nad zabytkami organami ochrony zabytków są: minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków oraz wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków. **Burmistrz Ujazdu sprawuje zadania związane z instytucjonalną ochroną zabytków na poziomie samorządowym.**

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych oraz wszystkich mieszkańców ponieważ zachowanie i pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego wyróżnia obszar gminy i świadczy o jej atrakcyjności.

1.5 UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

1.5.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami

Strategia rozwoju jest opracowywana na trzech szczeblach podziału terytorialnego kraju: krajowym, regionalnym i lokalnym. Dokumenty te mają służyć podejmowaniu i realizowaniu działań w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz zachowania spójności gospodarczej i przestrzennej. Średniookresowa strategia rozwoju kraju określa podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym, na okres 10-15 lat oraz szczegółowe działania na okres 4 lat.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 została przyjęta uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r. w sprawie przyjęcia „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030” (D. U. RP poz. 1060).

Celem głównym KSRR jest: **efektywne wykorzystywanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiągnięciu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.**

Cel główny KSRR będzie realizowany przez 3 cele operacyjne i przypisane im kierunki interwencji:

1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.

Kierunki interwencji:

- *Wzmocnienie szans rozwojowych obszarów słabszych gospodarczo - wschodnia Polska oraz obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją,*
- *Zwiększenie wykorzystania potencjału rozwojowego miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze,*
- *Przyspieszenie transformacji profilu gospodarczego Śląska,*
- *Przeciwdziałanie kryzysom na obszarach zdegradowanych,*
- *Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszących atrakcyjność inwestycyjną obszarów;*

2. Wzmocnienie regionalnych przewag konkurencyjnych

- *Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego,*
- *Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym,*
- *Innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych Specjalizacjach;*

3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie

- *Wzmacnianie potencjału administracji na rzecz zarządzania rozwojem,*
- *Wzmacnianie współpracy i zintegrowanego podejścia do rozwoju na poziomie lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym,*
- *Poprawa organizacji świadczenia usług publicznych,*
- *Efektywny i spójny system finansowania polityki regionalnej.*

Rolą KSRR jest powiązanie i koordynacja działań realizujących cele o charakterze horyzontalnym, jakimi jest wzmocnienie konkurencyjności wszystkich regionów, miast i obszarów wiejskich (cele 2 i 3) z celem 1 zapewniającym większą spójność rozwoju kraju, poprzez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo.

Kierunek interwencji (w ramach 1 celu): **Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszących atrakcyjność inwestycyjną obszarów.** Głównym obszarem oddziaływania polityki regionalnej w tym zakresie będzie poprawa dostępności przestrzeni publicznej oraz usług publicznych zarówno w aspekcie architektonicznym, jak też informacyjnym i komunikacyjnym. Będzie to możliwe poprzez modernizację lub poprawę istniejącej infrastruktury społecznej. Poprawa dostępności obejmuje nie tylko infrastrukturę w ramach służby zdrowia oraz edukacji, ale również obiekty turystyczne, sportowe, tereny rekreacyjne oraz zabytki i miejsca kultury. Istotne będzie realizowanie działań w tym zakresie na obszarach małych miast i na wsi, gdzie poziom dostępności przestrzennej jest zdecydowanie niższy niż w pozostałej części kraju. W zakresie infrastruktury kultury celem będzie stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej poprzez **modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury**, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

Kierunek interwencji (w ramach 2 celu): **Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego.** Samorząd lokalny i regionalny ma do dyspozycji wiele instrumentów przyczyniających się do wykorzystania i rozwoju kapitału społecznego na swoim terytorium, począwszy od narzędzi sprawnej komunikacji z mieszkańcami i interesariuszami instytucjonalnymi, uchwał promujących partycypację społeczną, projektów i inicjatyw partnerskich (międzysektorowych) po zinstytucjonalizowane formy typu rady pożytku publicznego, czy dialogu społecznego. Jest to również obszar, gdzie zidentyfikowane dobre praktyki samorządowe powinny być szeroko upowszechniane oraz wspierane doradztwem eksperckim. Innym ważnym obszarem rozwoju kapitału społecznego jest **pełniejsze wykorzystanie zasobów kultury i dziedzictwa narodowego.** Inwestycje w kulturę poprzez wspomaganie lokalnych inicjatyw i form twórczego uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych, wspieranie organizacji czasu wolnego, imprez kulturalnych i turystyki kulturowej, współpraca z organizacjami pozarządowymi przyczyni się do podniesienia jakości życia, poczucia zakorzenienia i tożsamości kulturowej oraz przełoży się na wzrost atrakcyjności turystycznej i rozwój gospodarczy.

W tym zakresie wspierane będą działania: promocja i kultywowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich oraz zwiększanie dostępu mieszkańców tych obszarów do dóbr i usług kultury, rozwijanie przemysłu kreatywnego oraz zwiększanie wykorzystania technik teleinformatycznych w dostępie do dóbr kultury.

Większość działań realizujących cel strategiczny KSRR **wpływać będzie pozytywnie na rozwój obszarów wiejskich.** Są to m.in. działania poprawiające dostępność do świadczeń medycznych oraz profilaktyki zdrowotnej, zwiększające dostępność komunikacyjną, podnoszące kwalifikacje zawodowe mieszkańców, wyko-

rzystanie walorów przyrodniczych, **promujące dziedzictwo kulturowe**, poprawę warunków dla rozwoju przedsiębiorczości, budowę powiązań gospodarczych w skali podregionu i regionu.

1.5.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami regionalnymi

Samorząd Województwa Łódzkiego prowadzi działania z zakresu ochrony zabytków jako jednostka samorządu terytorialnego realizując w tym zakresie zadania własne. Sprawuje on również opiekę nad zabytkami, jako ich właściciel. Wytyczne strategiczne województwa są zawarte w dokumencie strategii województwa a ich odzwierciedlenie przestrzenne w planie zagospodarowania przestrzennego województwa. W zakresie wytycznych ochrony i opieki zabytków dokumentem kierunkowym jest wojewódzki program opieki nad zabytkami.

Strategia rozwoju województwa

Strategia rozwoju województwa łódzkiego została przyjęta uchwałą nr XXXI/414/21 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 6 maja 2021 r. w sprawie przyjęcia Strategii rozwoju województwa łódzkiego 2030. Dokument strategiczny województwa określa wizję i cele polityki regionalnej w wymiarze gospodarczym, społecznym i przestrzennym oraz działania niezbędne do ich osiągnięcia.

Wizja rozwoju województwa do 2030 r., zgodnie z ww. dokumentem, odzwierciedla pożądaną stan województwa w perspektywie do 2030 r., w trzech strategicznych wymiarach rozwoju, tj. gospodarczym, społecznym i przestrzennym, który jest odpowiedzią na sformułowane wyzwania rozwojowe. Uwzględnia zachodzące w świecie zmiany i globalne megatrendy, które będą w najbliższych latach kształtować społeczeństwa i gospodarki. W bardzo skondensowanej formie zawiera główne idee zawarte w Strategii - pełni rolę swoistego motta tegoż dokumentu, jest syntetyczną deklaracją czemu mają służyć i do czego mają doprowadzić działania zaproponowane w Strategii. Przyjęto następującą wizję rozwoju województwa:

HARMONIJNIE ROZWIJAJĄCE SIĘ WOJEWÓDZTWO W CENTRUM POLSKI, PRZYJAZNE RODZINOM, MIESZKAŃCOM MIAST I OBSZARÓW WIEJSKICH. REGION, W KTÓRYM NOWOCZESNA GOSPODARKA IDZIE W PARZE Z OCHRONĄ WALORÓW KULTUROWYCH I PRZYRODNICZYCH

Część strategiczną dokumentu tworzy hierarchiczny i spójny układ zamierzeń rozwojowych województwa, na który składają się: cele strategiczne, cele operacyjne oraz kierunki działań pozwalające na osiągnięcie założonej wizji rozwoju. W Strategii wskazano trzy cele strategiczne w ramach trzech sfer: gospodarczej, społecznej i przestrzennej:

1. **Nowoczesna i konkurencyjna gospodarka.**
2. **Obywatelskie społeczeństwo równych szans.**
3. **Atrakcyjna i dostępna przestrzeń.**

Dodatkowo wskazano jeden cel horyzontalny: **Efektywnie i odpowiedzialnie zarządzany region**. Skuteczne działanie podejmowane w sferze zarządczej ma pozytywnie oddziaływać na realizację wskazanych powyżej celów strategicznych oraz pozwoli na skuteczną realizację Strategii i optymalizację procesów rozwojowych.

W ramach realizacji celów strategicznych określono cele operacyjne, którym przypisano strategiczne kierunki działań (w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami):

1. NOWOCZESNA I KONKURENCYJNA GOSPODARKA

- 1.1. ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU BADAWCZEGO I INNOWACYJNEGO
- 1.2. PODNOSZENIE JAKOŚCI KAPITAŁU LUDZKIEGO
- 1.3. WSPARCIE ROZWOJU MŚP
- 1.4. ROZWÓJ SEKTORA ROLNEGO I ZWIĘKSZENIE JEGO KONKURENCYJNOŚCI

2. OBYWATELSKIE SPOŁECZEŃSTWO RÓWNYCH SZANS

- 2.1. ROZWÓJ KAPITAŁU SPOŁECZNEGO
- 2.2. POPRAWA STANU ZDROWIA MIESZKAŃCÓW
- 2.3. OGRANICZENIE SKALI UBÓSTWA I WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO

3. ATRAKCYJNA I DOSTĘPNA PRZESTRZEŃ

- 3.1. ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU I POPRAWA JAKOŚCI ZASOBÓW ŚRODOWISKA
- 3.2. OCHRONA I KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU
 - 3.2.1. Ochrona wartości i kształtowanie dziedzictwa kulturowego
 - 3.2.2. Ochrona i wykorzystanie walorów przyrodniczych i krajobrazowych
 - 3.2.3. Rewaloryzowanie, poszerzanie i wzbogacanie przestrzeni o atrakcyjnie zaaranżowane tereny zieleni
- 3.3. ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI TRANSPORTOWEJ
- 3.4. NOWOCZESNA ENERGETYKA W WOJEWÓDZTWIE
- 3.5. RACJONALIZACJA GOSPODARKI ODPADAMI
- 3.6. ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI DO USŁUG TELEINFORMATYCZNYCH

W ramach celu horyzontalnego, jakim jest: efektywnie i odpowiedzialnie zarządzany region, wskazano kierunki działań:

- Podnoszenie wiedzy i umiejętności z zakresu planowania i zarządzania rozwojem pracowników administracji samorządowej wszystkich szczebli,
- Upowszechnianie wykorzystania technologii informacyjno- komunikacyjnych w zarządzaniu rozwojem,
- Wzmacnianie współpracy i partnerstwa samorządów,
- Prowadzenie zintegrowanej i terytorialnie ukierunkowanej polityki zrównoważonego rozwoju przestrzennego.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego został przyjęty wraz z planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Łodzi uchwałą nr LV/679/18 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 28 sierpnia 2018 r. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa (Tom 1 opracowania) określa 9 stref działań, dla których wyznacza cele szczegółowe oraz kierunki rozwoju przestrzennego. Wizja rozwoju województwa 2030+ została sformułowana w następujący sposób: region spójny terytorialnie i wizerunkowo, kreatywny i konkurencyjny w skali kraju i Europy, wyróżniający się atrakcyjnością inwestycyjną i wysoką jakością życia. W poniższej tabeli wskazano kierunki rozwoju przestrzennego województwa mające swoje odniesienie do przestrzeni gminy Ujazd według ustalonych stref działań i celów szczegółowych polityki przestrzennej województwa łódzkiego.

Tab. 2. Kierunki rozwoju przestrzennego województwa łódzkiego dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami wg stref działań i celów szczegółowych, określonych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa

STREFA DZIAŁAŃ	CELE SZCZEGÓLOWE
DZIEDZICTWO KULTUROWE	V. REGION O DOBRZE ZACHOWANYM DZIEDZICTWIE KULTUROWYM
<p><u>Kierunki działań odnoszące się do przestrzeni gminy Ujazd:</u></p> <p>V.1. Zachowanie materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez:</p> <p>V.1.1. identyfikację i dokumentowanie zachowanego zasobu dziedzictwa kulturowego regionu</p> <p>V.1.2. monitorowanie stanu zachowania i planowanie działań na rzecz właściwego utrzymania i przeciwdziałania zagrożeniom dla dziedzictwa kulturowego regionu</p> <p>V.1.3. zapewnienie ochrony prawnej dziedzictwa kulturowego regionu</p> <p>V.1.4. wzmacnianie ochrony obszarowej dla szczególnie cennych form zabytkowego krajobrazu kulturowego</p>	

regionu V.1.6. poprawę stanu zachowania i właściwe wykorzystanie dziedzictwa kulturowego regionu V.2. Zachowanie niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego , m.in. poprzez: V.2.1. wzmacnianie walorów zidentyfikowanych podregionów kulturowych, w tym m.in. tradycyjnych produktów regionalnych V.2.3. kreowanie sieci ośrodków historycznych o randze europejskiej, krajowej, regionalnej i lokalnej	
TURYSTYKA I REKREACJA	VI. REGION O WYSOKIEJ ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYCZNEJ
<p><u>Kierunki działań odnoszące się do przestrzeni gminy Ujazd:</u> VI.1. Rozwój różnorodnych form turystyki w obszarach i ośrodkach recepcji turystycznej, m.in. poprzez: VI.1.1. wzmocnienie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej VI.2. Rozwój systemu szlaków turystycznych wykorzystujących walory przyrodnicze i zasoby dziedzictwa kulturowego zgodnie z trendami na rynku odbiorców, m.in. poprzez: VI.2.1. wzmocnienie funkcji istniejących szlaków turystycznych VI.2.2. wyznaczanie nowych szlaków turystycznych VI.3. Budowanie rozpoznawalnej marki turystycznej, m.in. poprzez: VI.3.1. kształtowanie wizerunkowych produktów turystycznych VI.3.2. wykorzystywanie atrakcji turystycznych i realizacji innowacyjnych projektów wpisujących się w nowoczesne trendy rozwoju turystyki VI.3.3. promocję atrakcji turystycznych VI.3.4. prowadzenie monitoringu ruchu turystycznego</p>	
KRAJOBRAZ I ŁAD PRZESTRZENNY	VII. REGION O KRAJOBRAZIE WYSOKIEJ JAKOŚCI
<p><u>Kierunki działań odnoszące się do przestrzeni gminy Ujazd:</u> VII.2. Ochrona i wzmocnienie walorów krajobrazu kulturowego, m.in. poprzez: VII.2.1. poprawę jakości przestrzeni publicznych, szczególnie w otoczeniu obiektów zabytkowych VII.2.2. kreowanie nowej zabudowy w sposób jednorodny, zwłaszcza w ośrodkach historycznych i na terenach wiejskich VII.2.3. kształtowanie otwartego krajobrazu wiejskiego VII.3. Kształtowanie ład przestrzenny w krajobrazie, m.in. poprzez: VII.3.1. ochronę przestrzeni w znacznej ekspozycji widokowej VII.3.2. przeciwdziałanie rozwojowi chaotycznej urbanizacji i ruralizacji</p>	
OBSZARY FUNKCJONALNE	IX. REGION EFEKTYWNIIE WYKORZYSTUJĄCY ENDOGENICZNY POTENCJAŁ ROZWOJOWY NA RZECZ ZRÓWNOWAZONEGO ROZWOJU PRZESTRZENNEGO
<p>Gmina Ujazd jest położona w strefie funkcjonalno-przestrzennej - zagłębie ceramiczno-budowlane Opoczno-Tomaszów Mazowiecki - obszar nowoczesnego przemysłu materiałów budowlanych, opartego na zasobach surowcowych i wykorzystującego innowacyjne technologie oraz kreatywne rozwiązania w zakresie projektowania i wzornictwa. Gmina Ujazd jest również położona w strefie oddziaływania:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ regionalnego ośrodka miejskiego - biegun wzrostu miasto Piotrków Trybunalski - w 30 km strefie od miasta znajduje się gmina Ujazd, ▪ subregionalnego ośrodka miejskiego - biegun wzrostu miasto Tomaszów Mazowiecki - w 20 km strefie od miast znajduje się cały obszar gminy Ujazd, strefy oddziaływania łączą się w obszarze gminy - północna i centralna część gminy znajduje się w strefie oddziaływania Rawy Mazowieckiej zaś południowa w strefie oddziaływania Tomaszowa Mazowieckiego. 	

Źródło: opracowanie własne na podstawie Planu zagospodarowania przestrzennego województwa.

Wojewódzki program opieki nad zabytkami

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023 został sporządzony w Biurze Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi w Zespole Środowiska i Krajobrazu, przy współpracy Wojewódzkiej Komisji ds. Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023.

Wizja rozwoju określona Programem brzmi: REGION WYRÓŻNIAJĄCY SIĘ RÓŻNORODNOŚCIĄ WALORÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I SPUŚCIZNY DZIEJOWEJ, STANOWIĄCYCH PODSTAWĘ WIELOKULTUROWEJ TOŻSAMOŚCI WOJEWÓDZTWA. Osiągnięciu wizji mają służyć cele operacyjne:

1. **Atrakcyjność krajobrazu kulturowego.**
2. **Zintegrowany system zarządzania dziedzictwem kulturowym.**
3. **Tożsamość wielokulturowego regionu.**

Cel strategiczny został sformułowany następująco: **Zachowanie dla przyszłych pokoleń dziedzictwa kulturowego regionu jako istotnej części spuścizny dziejowej.**

Tab. 3. Cele, działania i zadania o wymiarze horyzontalnym województwa łódzkiego wraz z rekomendacjami dla gminy Ujazd

Lp.	Cel operacyjny - Działania - Zadania (rekomendacje dla gminy Ujazd)
1	ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO
1.1.	Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego
	<i>1.1.1. Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych (Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, opracowanie i aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych)</i>
	<i>1.1.2. Tworzenie uwarunkowań finansowych (przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach)</i>
1.2.	Poprawa stanu zachowania zabytków
	<i>1.2.1. Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego (Opracowanie Studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego miejscowości Ujazd)</i>
	<i>1.2.2. Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego (kontynuacja rewaloryzacji układu przestrzennego, z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu kościoła parafialnego), kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni)</i>
	<i>1.2.3. Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich (Uzupełnienie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych)</i>
2	ZINTEGROWANY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM
2.1.	Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów
	<i>2.1.1. Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków (Aktualizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków)</i>
	<i>2.1.2. Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej Uzupełnienie i bieżąca aktualizacja SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego)</i>
	<i>2.1.3. Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zasobów ruchomych w muzeach</i>
2.2.	Wzmocnienie instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego
	<i>2.2.1. Wzmocnienie działalności instytucji i organizacji sektora kultury oraz jednostek administracji</i>

	<i>w zakresie ochrony dziedzictwa</i> 2.2.2. <i>Sięciowanie współpracy instytucji i organizacji sektora kultury</i> <i>(Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury, zwłaszcza niepublicznymi)</i>
2.3.	Poprawa bezpieczeństwa i dostępności zabytków ruchomych
	2.3.1. <i>Remonty i modernizacja budynków będących siedzibami muzeów</i> 2.3.2. <i>Instalacje sygnalizacji alarmowej pożaru i włamania w muzeach i obiektach sakralnych</i> <i>(Wykonanie instalacji alarmowej pożaru i włamania w kościele parafialnym)</i>
3	TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU
3.1.	Kreowanie marki Łódzkie poprzez produkty związane z dziedzictwem kulturowym
	3.1.1. <i>Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych</i> <i>(Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918)</i> 3.1.2. <i>Identyfikacja, promocja unikatowych i specyficznych form tradycji</i> <i>(Zachowanie i promocja relikwów wielokulturowości, włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji, włączenie się w ideę tworzenia Regionalnej Listy Niematerialnego Dziedzictwa, poprzez zgłaszanie rekomendacji specyficznych dla podregionu przejawów tradycji,)</i> 3.1.3. <i>Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększenia atrakcyjności zabytków</i> <i>(Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury, Komercjalizacja wytworów ludowego rzemiosła, Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych)</i>
3.2.	Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym
	3.2.1. <i>Publikacja wydawnictw promujących dziedzictwo kulturowe regionu</i> 3.2.2. <i>Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego</i> <i>(Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów)</i> 3.2.3. <i>Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego</i> <i>(Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe, Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych)</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim w latach 2020-2023.

Ponadto, w WPOnZ na lata 2020-2023 wskazano 66 ośrodków historycznych o zachowanych elementach dawnych układów rozplanowania. Tworzą one sieć ośrodków historycznych o zróżnicowanej randze, posiadających cenne historyczne układy przestrzenne i zabytkowe zespoły zabudowy. Ujazd został wskazany jako tzw. miejscowość w sieci ośrodków historycznych - **ośrodek historyczny bez obiektów reprezentatywnych** (ośrodek o randze lokalnej). Wskazane dla ośrodków zadania stanowią zbiór rekomendacji, które według autorów są istotne z punktu widzenia prowadzenia ochrony i opieki nad zabytkami.

1.6 UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

Gmina Ujazd, na czas sporządzenia niniejszego dokumentu, posiada dokument Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, przyjęte uchwałą nr XXVI/188/12 Rady Gminy Ujazd z dnia 4 października 2012 r. i zmienione uchwałą nr VIII/54/15 Rady Gminy Ujazd z dnia 11 maja 2015 r., zarówno w części tekstowej jak i graficznej.

Obecnie gmina proceduje nowy dokument Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, na podstawie uchwały nr XXII/194/20 Rady Gminy Ujazd z dnia 31 marca 2020 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Ujazd. Projekt został pozytywnie zaopiniowany przez Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łodzi.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia;*
- 2) innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;*
- 3) parków kulturowych.*

Art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 23 marca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W projekcie Studium UiKZP gminy Ujazd ujawniono obiekty i obszary wpisane do Rejestru zabytków województwa łódzkiego, obiekty i obszary ujęte w Wojewódzkiej ewidencji zabytków województwa łódzkiego oraz obiekty i obszary ujęte w Gminnej ewidencji zabytków gminy Ujazd. W projekcie Studium ujawniono również stanowiska archeologiczne ujęte w Wojewódzkiej ewidencji zabytków województwa łódzkiego i Gminnej ewidencji zabytków gminy Ujazd.

W polityce przestrzennej, stanowiącej wytyczne do prawa miejscowego (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego) **gmina może wskazać strefy ochrony konserwatorskiej**, na podstawie art. 19 ust. 3 ustawy z dnia 23 marca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W studium i planie, o których mowa w ust. 1², ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Projekt polityki przestrzennej gminy Ujazd wskazał następujące strefy ochrony konserwatorskiej stanowiące wytyczne do aktów prawa miejscowego tj. miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego:

- **strefy ochrony archeologicznej** - w odległości ok. 30 m od granic zidentyfikowanego stanowiska archeologicznego, przy czym strefy nie dotyczą stanowisk archeologicznych z okresu nowożytnego), projekt Studium UiKZP gminy Ujazd przewiduje strefy ochrony archeologicznej,
- **strefę ochrony konserwatorskiej centrum miejscowości Ujazd** - obejmuje tereny, na których koncentrują się reprezentatywne zabytki miejscowości gminnej, objęte ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków (ochrona konserwatorska na podstawie przepisów ustawy z dnia 23 marca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) oraz ujęte w gminnej ewidencji zabytków (wskazane do ochrony ustaleniami miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego). Strefa obejmuje założenie pałacowo-parkowe w Ujeździe, zespół kościoła p.w. św. Wojciecha oraz centralną część dawnego założenia miejskiego (plac oraz najbliższe tereny zabudowy).

Celem wyznaczenia strefy jest ochrona komplementarności elementów zagospodarowania przestrzennego o cechach historycznych (zabytkowych) oraz ochrona otoczenia zabytków o różnicowanych cechach i wartościach zabytkowych (objętych ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków i wskazanych do ochrony ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz elementów zagospodarowania przestrzennego o cechach dziedzictwa kulturowego).

² Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustalenia kierunkowe do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego:

- nakaz utrzymania pierzei placów w Ujeździe (linii zabudowy akcentującej plac stanowiący główny element zagospodarowania przestrzennego, świadczący o tożsamości układu przestrzennego miejscowości, z dopuszczeniem rozwoju przestrzennego zabudowy wynikającego z potrzeb i możliwości rozwoju miejscowości, w tym poszerzenia ulic),
 - uwzględnienie ochrony innych elementów zagospodarowania przestrzennego o cechach dziedzictwa kulturowego, w szczególności ekspozycyjnych (osi i punktów widokowych), które zostaną zdiagnozowane w ramach prac i analiz obszarów zabytkowych,
 - nakaz ujednoczenia materiałów wykorzystywanych do urządzenia terenów przestrzeni publicznych - placów i dróg tj. stosowanie spójnej kompozycji dla obszaru objętego strefą,
 - zakaz realizacji reklam wielkopowierzchniowych, których powierzchnia mogłaby znacząco negatywnie oddziaływać na ekspozycję zabytków lub spójność kompozycyjną układu przestrzennego.
- **strefę ochrony konserwatorskiej reliktu układu ruralistycznego - ślad owalnicy wsi Olszowa** - obejmuje docelowe tereny zainwestowania związanego z budownictwem oraz tereny w najbliższym otoczeniu zabytkowego parku podworskiego w Olszowej.

Ustalenia kierunkowe do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego:

- Zakaz lokalizacji obiektów budowlanych powyżej 35,0 m wysokości - dominant przestrzennych znacząco odbiegających od form zagospodarowania wiejskiego osiedla mieszkaniowego,
- Utrzymanie linii zabudowy obiektów o funkcji mieszkaniowej wzdłuż drogi gminnej nr 4303E, jako elementu zagospodarowania przestrzennego wymagającego ochrony i ukształtowania.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

W obszarze gminy Ujazd obowiązują 3 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zgodnie z poniższym zestawieniem. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego nie objęły elementów dziedzictwa kulturowego gminy. W ramach ich ustaleń nie została ustanowiona forma ochrony zabytków. W obszarze gminy obowiązują następujące plany miejscowe:

- Uchwała nr XVI/155/08 Rady Gminy Ujazd z dnia 19 lutego 2008 r. (Dz. Urz. Województwa Łódzkiego z dnia 19 marca 2008 r. Nr 88 poz. 866) w sprawie **miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w obrębach geodezyjnych PGR Niewiadów – Mącznik, Zaosie i Ujazd**, gmina Ujazd; Powierzchnia terenu objętego planem to ok. 60 ha. W przeważającej części obszar ten przeznaczony jest pod zabudowę produkcyjno-usługową, na której zlokalizowano hutę szkła „Euroglas”. Pozostały teren stanowi zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna oraz oczyszczalnia ścieków,
- Uchwała nr VIII/53/15 Rady Gminy Ujazd z dnia 11 maja 2015 r. (Dz. Urz. Województwa Łódzkiego z dnia 10 lipca 2015 r. poz. 2793) w sprawie **miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru przestrzeni publicznej - Placu Kościuszki, w miejscowości Ujazd**, obręb geodezyjny Ujazd, gmina Ujazd. Powierzchnia terenu objętego planem to ok. 0,9 ha. Obszar ten przeznaczony został pod plac oraz pod drogi publiczne i wewnętrzne,
- Uchwała nr XXX/196/16 Rady Gminy Ujazd z dnia 30 maja 2016 r. (Dz. Urz. Województwa Łódzkiego z dnia 7 lipca 2016 r. poz. 2900) w sprawie **miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego działek oznaczonych numerami ewidencyjnymi 42, 43 i 44 położonych w miejscowości Ujazd**, obręb geodezyjny Ujazd, gmina Ujazd. Powierzchnia terenu objętego planem to 3,69 ha. Obszar ten przeznaczony jest pod zabudowę produkcyjno-usługową, mieszkalno-usługową oraz mieszkaniową jednorodziną.

Strategia rozwoju gminy

Strategia rozwoju gminy Ujazd na lata 2022-2030 została przyjęta uchwałą nr LIII/413/22 Rady Gminy Ujazd z dnia 22 marca 2022 r. Wizja gminy Ujazd:

Gmina Ujazd to miejsce stwarzające warunki do życia i rozwoju mieszkańców, atrakcyjne do osiedlania się i pracy. Gmina wspiera aktywność mieszkańców, dysponując dobrze rozwiniętą ofertą kulturalną, sportową, rekreacyjną. Mieszkańcom oferuje wysokiej jakości edukację i wychowanie. Zaspakaja potrzeby społeczne, oferuje dostęp do opieki zdrowotnej, w szczególności osób starszych. Gmina rozwija się w oparciu o rozwiniętą funkcję gospodarczą, wykorzystując swoje atuty lokalizacyjne, dostępne tereny inwestycyjne oraz otwartość na przedsiębiorców i ich pomysły. Gmina inwestuje w rozwiązania na rzecz środowiska, traktując je jako kluczowe dla przyszłego zrównoważonego rozwoju.

Cele strategiczne i priorytety działań:

1. Gmina przyjazna mieszkańcom (kreowanie rozwoju społeczno-ekonomicznego)

- 1.1. Kulturalny Ujazd
- 1.2. Aktywni mieszkańcy
- 1.3. Silny kapitał społeczny
- 1.4. Solidarny Ujazd
- 1.5. Bezpieczna gmina
- 1.6. Edukacja przyszłości
- 1.7. Gmina ekologiczna i zielona
- 1.8. Profesjonalny i dostępny samorząd

2. Gmina przyjazna inwestorom (wspieranie nowych inwestycji w oparciu o atuty lokalizacyjne i przestrzenne)

- 2.1. Gmina przyjazna dla przedsiębiorców
- 2.2. Gmina przyjazna dla inwestycji mieszkaniowych
- 2.3. Gmina zintegrowana i dobrze skomunikowana

Gminę Ujazd charakteryzowała rosnąca aktywność kulturalna, zarówno w wymiarze instytucjonalnym, jak też w odniesieniu do mieszkańców. Mieszkańcy w badaniu wskazywali na potrzebę inwestowania w ofertę kultury na terenie gminy. Jednocześnie oferta kultury gminy stanowi jeden z istotnych elementów palety usług publicznych, które kształtują atrakcyjność osiedleńczą jak też wpływają na tożsamość mieszkańców. Warto dodać, że ważnym zagadnieniem w gminie Ujazd jest dziedzictwo kulturowe, widoczne w licznych obiektach zabytkowych. Gmina Ujazd nadal wspierać będzie rozwój aktywności kulturalnej wśród mieszkańców gminy, w tym różnych grup wiekowych. Ważne jest przy tym poznanie oczekiwań mieszkańców w odniesieniu do oferty kultury, dlatego kształtowanie oferty kulturalnej gminy realizowane będzie na bazie współpracy instytucji samorządu lokalnego i kultury oraz mieszkańców i organizacji społecznych. Istotną rolą kultury będzie m. in. wspieranie aktywności coraz liczniejszej grupy seniorów. Gmina dążyć będzie do zachowania i eksponowania swojego dziedzictwa kulturowego oraz tożsamości mieszkańców. Planuje się w tym zakresie utworzenie muzeum historii gminy Ujazd jak też ścieżki rowerowej szlakiem osadnictwa niemieckiego. Gmina dążyć będzie do integracji wymiaru kultury i polityki społecznej. Możliwe to będzie m. in. poprzez budowę obiektu użyteczności publicznej, pełniącego integrującą funkcję dla Biblioteki, Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz świetlicy dla mieszkańców.

Program Rewitalizacji

Program rewitalizacji gminy Ujazd na lata 2017 -2023 został przyjęty uchwałą nr XLV/302/17 Rady Gminy Ujazd z dnia 12 kwietnia 2017 r. Program został poprzedzony diagnozą, w ramach której określono

obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji - wymagający działań interwencyjnych, w tym w zakresie tkanki urbanistycznej. Obszar zdegradowany obejmuje zasięgiem obręb Ujazd oraz fragment obrębu PGR. Niewiadów-Mącznik. Obszar rewitalizacji został natomiast ograniczony do dwóch podobszarów: Ujazd i Osiedle Niewiadów. Cele rewitalizacji stanowią:

Sfera społeczna:

- kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności i przedsiębiorczości,
- polepszenie warunków życia na obszarze rewitalizacji,
- rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego.

Sfera środowiskowa, funkcjonalno-przestrzenna i techniczna

- ochrona środowiska przyrodniczego i kształtowanie ładu przestrzennego obszaru rewitalizacji,
- podwyższenie standardu zamieszkania na obszarze rewitalizacji,
- tworzenie warunków dla rozwoju i rekreacji mieszkańców,
- kształtowanie ładu przestrzennego obszaru rewitalizacji.

Sfera gospodarcza:

- wspieranie i rozwój przedsiębiorczości,
- aktywizacja osób bezrobotnych.

Dla powyższych celów w programie wskazano kierunki działań i projekty rewitalizacyjne.

Projekty rewitalizacyjne:

- Przebudowa dróg wraz z przebudową oświetlenia ulicznego w m. Osiedle Niewiadów,
- Przebudowa i rozbudowa ze zmianą sposobu użytkowania części budynku mieszkalnego wielorodzinnego z lokalem użytkowym na lokale mieszkalne w bloku nr 13 w Osiedlu Niewiadów,
- Zagospodarowanie działek przy budynku GOK w Osiedlu Niewiadów (basen, budynki, obiekty sportowe, scena, tętnie, skate park),
- Termomodernizacja budynku Urzędu Gminy w Ujeździe,
- Przebudowa ul. Wodnej wraz z budynkiem Kordegardy w Ujeździe oraz zagospodarowanie terenu,
- Rewitalizacja terenu po byłym „PREFABUDZIE” w Ujeździe,
- Rewitalizacja budynku po byłym Przedszkolu Samorządowym w Ujeździe,
- Przebudowa boiska wielofunkcyjnego i bieżni przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Osiedlu Niewiadów,
- Indywidualne doradztwo dla obecnych oraz przyszłych przedsiębiorców - pozyskiwanie środków zewnętrznych na rozwój oraz zakładanie działalności gospodarczej,
- Warsztaty dla mieszkańców obszaru rewitalizacji,
- Pobudzenie grup społecznych zagrożonych wykluczeniem społecznym.

2 CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW ORAZ ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

2.1 SIEĆ OSADNICZA

Obszar gminy Ujazd zajmuje powierzchnię 96,96 km². W podziale na jednostki organizacji terytorialnej gmina składa się z **miasta oraz 21 sołectw, obejmujących 22 obręby ewidencyjne** (podział geodezyjny przestrzeni). **Sołectwa gminy Ujazd to:** Bielina, Bronisławów, Buków, Ciosny, Dębniak, Helenów, Józefin, Lipianki, Łominy, Maksymów, Niewiadów, Ojrzanów, Olszowa, Osiedle Niewiadów, Przesiadłów, Sangrodz, Skrzyńki, Stasiolas, Ujazd, Wólka Krzykowska, Wykno, Zaosie.

Tab. 4. Podział terytorialny części wiejskiej gminy w podziale na sołectwa

Lp.	Sołectwo	Obręb geodezyjny	Miejscowość
1	Bielina	Bielina	Bielina, Tekłów, Wygoda
2	Bronisławów	Bronisławów	Bronisławów, Marszew
3	Buków	Buków	Buków, Buków-Parcel
4	Ciosny	Ciosny i Józefów	Ciosny, Aleksandrów, Józefów
		Łączkowice	Łączkowice
5	Dębniak	Bielina	Dębniak, Kolonia Dębniak
6	Helenów	Olszowa	Helenów
7	Józefin	Józefin	Józefin, Konstancin
8	Lipianki	Lipianki	Lipianki
9	Łominy	Łominy	Łominy
10	Maksymów	Maksymów	Maksymów, Olszowa-Piaski
11	Niewiadów	Niewiadów-Szymanów	Niewiadów, Szymanów
		PGR Niewiadów-Mącznik	Niewiadów-Kolonia
		Młynek-Władysławów	Władysławów
12	Ojrzanów	Tobiasze Ojrzanów	Ojrzanów, Tobiasze
13	Olszowa	Olszowa	Olszowa, Kolonia Olszowa
14	Osiedle Niewiadów	PGR Niewiadów-Mącznik, Ujazd	Osiedle Niewiadów
15	Przesiadłów	Przesiadłów	Przesiadłów
16	Sangrodz	Sangrodz	Sangrodz
17	Skrzyńki	Skrzyńki	Skrzyńki
18	Stasiolas	Stasiolas	Stasiolas, Kolonia Ujazd
19	Wólka Krzykowska	Wólka Krzykowska	Wólka Krzykowska
20	Wykno	Wykno	Wykno
		Młynek-Władysławów	Młynek
21	Zaosie	Zaosie, Wykno	Zaosie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miejskiego w Ujeździe.

Wskazuje się również, że w obszarze gminy, zgodnie z wykazem urzędowych nazw miejscowości i ich części z 2019 r. znajdują się wsie Zaosie-Bronisławów, Zaosie-Mącznik oraz osada leśna Leszczyny, które jednak obecnie zatraciły odrębną strukturę (w przypadku wsi) i zostały zakwalifikowane do miejscowości wiodących – Bronisławowa i Mącznika. Osada leśna Leszczyny stanowi natomiast strukturę zakwalifikowaną do miejscowości i obrębu geodezyjnego Zaosie.

2.2 ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

Zgodnie z art. 3 pkt 1 **zabytek** to nieruchomość (**zabytek nieruchomy**) lub rzecz ruchoma (**zabytek ruchomy**), ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z art. 7 ustawy z dnia 23 marca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2.2.1 REJESTR ZABYTKÓW

Rejestr zabytków nieruchomych

Rejestr zabytków stanowi jedną z głównych form ochrony zabytków w Polsce. Zgodnie z art. 8 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami: prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków, w formie odrębnych ksiąg dla zabytków ruchomych, nieruchomych i archeologicznych. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.

Rejestr zabytków nieruchomych

Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami: **zabytkami nieruchomymi są w szczególności:**

- krajobrazy kulturowe,
- układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane,
- dzieła architektury i budownictwa,
- obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe,
- cmentarze,
- parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni,
- miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobowości lub instytucji.

W gminie Ujazd ochroną poprzez wpis do Rejestru Zabytków województwa łódzkiego objęto 9 obiektów i obszarów zabytkowych (zabytków nieruchomych), zgodnie z poniższym wykazem. W gminie Ujazd znajduje

się 6 dzieł architektury i budownictwa oraz 3 parki wpisane do Rejestru Zabytków województwa łódzkiego. Lokalizację obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków wskazano zgodnie z załącznikiem graficznym.

Tab. 5. Obiekty i obszary objęte ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków nieruchomości województwa łódzkiego

Lp.	Nazwa obiektu	Miejscowość	Nr rejestru	Data decyzji
1	Park dworski w zespole dworko-parkowym	Buków	382	19.01.1987
2	Kaplica cmentarna rzymsko-katolicka p.w. św. Anny (na terenie cmentarza rzymsko-katolickiego parafialnego)	Ujazd	410-I-19	20.09.1947
3	Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Wojciecha	Ujazd	14-I-14 14	20.09.1947 27.05.1967 r.
4	Dzwonnica w zespole kościoła p.w. św. Wojciecha	Ujazd	372	27.05.1967
5	Plebania w zespole kościoła p.w. św. Wojciecha	Ujazd	391-I-17 339	24.05.1947 30.05.1967 r.
6	Park w zespole pałacowo-parkowym	Ujazd	371	27.05.1967
7	Pałac w zespole pałacowo-parkowym	Ujazd	371	1967-05-27
8	Park dworski	Wólka Krzykowska	363	1.04.1986
9	Dwór	Wólka Krzykowska	363	1.04.1986

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z WKZ w Łodzi.

Do najcenniejszych zabytków gminy Ujazd należy obiekt kultu religijnego: kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Wojciecha w Ujeździe. Pierwszy obiekt kościelny powstał tu w 1420 r. a został rozebrany w 1675 r. Współcześnie zachowany obiekt powstał w latach 1674-1676 z fundacji biskupa gnieźnieńskiego Andrzeja Olszowskiego. Na początku XIX w. przy barkowym kościele wzniesiono dzwonnice. W 1892 r. do świątyni dobudowano kaplicę – neobarokowe mauzoleum rodziny Ostrowskich z kryptą. W 1987 r. obiekt został rozbudowany od strony wschodniej wg. projektu Aleksandra Dworcza. Kościół jest murowany z cegły ceramicznej pełnej na zaprawie wapiennej, obustronnie tynkowany. Sklepienia są murowane, ceglane, w prezbiterium krzyżowe, w zakrystii krzyżowo kolebkowe, nad kaplicą płaską kopuła.

Rejestr zabytków archeologicznych

W obszarze gminy Ujazd nie znajdują się stanowiska archeologiczne objęte ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków województwa łódzkiego.

2.2.2 WPIS NA LISTĘ SKARBÓW DZIEDZICTWA

W obszarze gminy Ujazd nie znajdują się obiekty wpisane na Listę Skarbów Dziedzictwa.

2.2.3 POMNIK HISTORII

W obszarze gminy Ujazd nie znajdują się zabytki stanowiące pomnik historii.

2.2.4 PARK KULTUROWY

W obszarze gminy Ujazd nie znajdują się obszary objęte ochroną konserwatorską jako park kulturowy.

2.3 ZABYTKI UJĘTE W EWIDENCJI ZABYTKÓW

2.3.1 WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH

Łódzka Wojewódzka Ewidencja Zabytków (WEZ) obejmuje 27 obiektów i obszarów z gminy Ujazd, zgodnie z poniższym wykazem. Lokalizacja obiektów i obszarów ujętych w WEZ z obszaru gminy Ujazd, zgodnie z załącznikiem graficznym.

Tab. 6. Obiekty i obszary ujęte w WEZ województwa łódzkiego z obszaru gminy Ujazd

Lp.	Nazwa	Miejscowość	Datowanie	Forma ochrony zabytków
1	Park dworski w zespole dworsko-parkowym	Buków	XIX w.	RZ pod nr 382 z 19.01.1987 Ujęty w WEZ
2	Cmentarz ewangelicki	Ciosny	II poł. XIX w.	----- Ujęty w WEZ
3	Cmentarz ewangelicki	Lipianki	II poł. XIX w.	----- Ujęty w WEZ
4	Cmentarz ewangelicki	Łączkowice	II poł. XIX w.	----- Ujęty w WEZ
5	Park podworski	Olszowa	XIX w.	----- Ujęty w WEZ
6	Dwór w zespole dworsko-parkowym	Olszowa	XIX w. (zbudowany na reliktach XVIII-wiecznych piwnic) przebudowany w latach 60-tych XX w.	----- Ujęty w WEZ
7	Historyczny układ ruralistyczny – ślad owalnicy	Olszowa	k. XIV w.	----- Ujęty w WEZ
8	Kaplica cmentarna p.w. św. Anny (na terenie cmentarza rzymsko-katolickiego parafialnego)	miasto Ujazd	1834 r.	RZ pod nr 410-I-19 z 20.09.1947 Ujęty w WEZ
9	Cmentarz rzymsko-katolicki (parafialny)	miasto Ujazd	XIX w.	----- Ujęty w WEZ
10	Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Wojciecha	miasto Ujazd	II połowa XVII w.	RZ pod nr 14-I-14 z 20.09.1947 oraz 14 z 27.05.1967 Ujęty w WEZ
11	Dzwonnica w zespole kościoła p.w. św. Wojciecha	miasto Ujazd	XVIII/XIX w.	RZ pod nr 372 z 27.05.1967 Ujęty w WEZ
12	Plebania w zespole kościoła p.w. św. Wojciecha	miasto Ujazd	poł. XIX w.	RZ pod nr 391-I-17 z 24.05.1947 oraz 339 z 30.05.1967 Ujęty w WEZ
13	Dom mieszkalny	miasto Ujazd	1911 r.	----- Ujęty w WEZ

Lp.	Nazwa	Miejscowość	Datowanie	Forma ochrony zabytków
14	Młyn	miasto Ujazd	1938 r.	----- Ujęty w WEZ
15	Park w zespole pałacowo-parkowym	miasto Ujazd	I poł. XIX w.	RZ pod nr 371 z 27.05.1967 Ujęty w WEZ
16	Pałac w zespole pałacowo-parkowym	miasto Ujazd	XVII w.	RZ pod nr 371 z 27.05.1967 Ujęty w WEZ
17	Brama wjazdowa w zespole pałacowo-parkowym	miasto Ujazd	początek XX w.	----- Ujęty w WEZ
18	Rządcówka w dawnym zespole folwarcznym	miasto Ujazd	początek XX w.	----- Ujęty w WEZ
19	Budynek podworski w dawnym zespole folwarcznym	miasto Ujazd	początek XX w.	----- Ujęty w WEZ
20	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Matki Bożej)	miasto Ujazd	1896 r.	----- Ujęty w WEZ
21	Dom mieszkalny	miasto Ujazd	1925 r.	----- Ujęty w WEZ
22	Historyczny układ przestrzeny (urbanistyczny)	miasto Ujazd	1283 r. (pierwsza wzmianka) 1428 r. (nadanie praw miejskich na prawie magdeburskim, na podstawie przywileju lokacyjnego wydanego przez króla Władysława Jagiełło)	Obszar częściowo objęty ustaleniami Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego obszaru przestrzeni publicznej – Placu Kościuszki w miejscowości Ujazd, obręb geodezyjny Ujazd, gmina Ujazd, przyjętego uchwałą Nr VIII/53/15 Rady Gminy Ujazd z dnia 11 maja 2015 r. Ujęty w WEZ
23	Park Dworski w zespole dworsko-parkowym	Wólka Krzykowska	poł. XIX w.	RZ pod nr 363 z 1.04.1986 Ujęty w WEZ
24	Dwór w zespole dworsko-parkowym	Wólka Krzykowska	poł. XVIII w.	RZ pod nr 363 z 1.04.1986 Ujęty w WEZ
25	Budynek owczarni w dawnym zespole folwarcznym	Ujazd	poł XIX w.	----- Ujęty w WEZ
26	Historyczny cmentarz żydowski (relikt)	Ujazd	pocz. XIX w.	----- Ujęty w WEZ
27	Zespół architektoniczny kościoła p.w. św. Wojciecha	Ujazd	II poł. XVII w. - II poł. XX w.	----- Ujęty w WEZ

Skróty i oznaczenia użyte w tabeli:

RZ	Rejestr zabytków województwa łódzkiego – obiekt / obszar wpisany do rejestru zabytków
----	---

Źródło: opracowanie własne.

2.3.2 WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTEKÓW ARCHEOLOGICZNYCH

Wojewódzka Ewidencja Zabytków Archeologicznych obejmuje 88 stanowisk archeologicznych z obszaru gminy Ujazd. Wszystkie stanowiska zostały ujęte w ewidencji gminnej a ich lokalizacje uszczegółowione na mapie topograficznej, w ramach aktualizacji GEZ. Szczegółowy wykaz stanowiska archeologicznych zgodnie z pkt 2.3.3. Gminna Ewidencja Zabytków (GEZ Gminy Ujazd). Lokalizacja stanowisk archeologicznych zgodnie z załącznikiem graficznym.

2.3.3 GMINNA EWIDENCJA ZABYTEKÓW (GEZ GMINY UJAZD)

Ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy należy do jej zadań własnych. Jednym z obowiązków samorządu terytorialnego wynikającym z art. 4 ustawy z dnia 23 marca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, stanowiącej narzędzie uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska. GEZ obejmuje: zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz inne zabytki nieruchome wyznaczone przez burmistrza w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna Ewidencja Gminy Ujazd została zaktualizowana do obecnie obowiązujących przepisów i wymogów formalnych określających jej formę i zakres tj. Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113. poz. 661).

GEZ Gminy Ujazd stanowi zbiór kart adresowych, zawierających 50 kart zabytków nieruchomych oraz 88 kart zabytków archeologicznych.

Gminna Ewidencja Zabytków - Zabytki Nieruchome (Karty ZN)

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Ujazd, w zakresie zabytków nieruchomych, obejmuje **50 kart** zabytków nieruchomych. GEZ Gminy Ujazd - Karty ZN została przyjęta **Zarządzeniem Nr 39/2022 Wójta Gminy Ujazd z dnia 3 marca 2022 r.** w sprawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Ujazd.

W ramach procedury aktualizacji GEZ Gminy Ujazd uzyskano pozytywną opinię Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w zakresie zabytków nieruchomych, pismem znak: WUOZ ZRR.5133.16.2021.2022.EC z dnia 21.02.2022 r.

W Gminnej ewidencja zabytków gminy Ujazd znajduje się 27 obiektów i obszarów ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, w tym 9 obiektów i obszarów wpisanych do Rejestru Zabytków. Wśród zabytków nieruchomych wyróżnić należy obiekty architektury i budownictwa, m.in. domy mieszkalne w Ujeździe, zespoły pałacowo-dworskie, w tym dwory, pałace, bramy wjazdowe, kordegardy, stróżówki, budynki podworskie (Olszowa, Niewiadów Kolonia, Wólka Krzykowska, Ujazd), dawne zespoły folwarczne tj. rządcówki, obory, spichlerze, stodoły, owczarnie (Buków, Ujazd), zespół kościoła parafialnego, na który składają się: kościół, dzwonnica, cmentarz przykościelny, plebania (Ujazd), osady młyńskie (Ujazd). Zaewidencjonowano również założenia parkowe (Buków, Olszowa, Ujazd, Wólka Krzykowska), miejsca pamięci – cmentarze i kaplice cmentarne (Aleksandrów, Ciosny, Lipianki, Łączkowice, Ujazd), układy przestrzenne tj. ślad owalnicy w Olszowej, układ urbanistyczny w Ujeździe, relikw wsi rzędowej w układzie współczesnej wsi drogowej w Sangro-

dzu, oraz obiekty małej architektury – kapliczki (Ujazd, Wólka Krzykowska, Wygoda, Przesiadłów, Sangrozd, Tobiasze, Łominy, Olszowa, Zaosie, Niewiadów Kolonia).

Tab. 7. Obiekty i obszary ujęte w GEZ Gminy Ujazd (GEZ Gminy Ujazd)

Nr karty GEZ (ZN)	Nazwa	Miejscowość	Datowanie	Forma ochrony zabytków Uwagi
ZN-1	Cmentarz ewangelicki	Aleksandrów	II poł. XIX w.	-----
ZN-2	Park dworski w zespole dworsko-parkowym	Buków	XIX w.	RZ pod nr 382 z 19.01.1987 Ujęty w WEZ
ZN-3	Rządcówka w dawnym zespole folwarcznym	Buków	k. XIX w.	-----
ZN-4	Obora w dawnym zespole folwarcznym	Buków	k. XIX w.	-----
ZN-5	Spichlerz w dawnym zespole folwarcznym	Buków	k. XIX w.	-----
ZN-6	Stodoła w dawnym zespole folwarcznym	Buków	k. XIX w.	-----
ZN-7	Cmentarz ewangelicki	Ciosny	II poł. XIX w.	----- Ujęty w WEZ
ZN-8	Cmentarz ewangelicki	Lipianki	II poł. XIX w.	----- Ujęty w WEZ
ZN-9	Cmentarz ewangelicki	Łączkowice	II poł. XIX w.	----- Ujęty w WEZ
ZN-10	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Jezusa Chrystusa)	Łominy	1938 r.	-----
ZN-11	Park podworski	Olszowa	XIX w.	----- Ujęty w WEZ
ZN-12	Dwór w zespole dworsko-parkowym	Olszowa	XIX w. (zbudowany na reliktach XVIII-wiecznych piwnic) przebudowany w latach 60-tych XX w.	----- Ujęty w WEZ
ZN-13	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Matki Bożej)	Olszowa	XIX w.	-----
ZN-14	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Matki Bożej)	Olszowa	XIX/XX w.	-----
ZN-15	Historyczny układ ruralistyczny – ślad owalnicy	Olszowa	k. XIV w.	----- Ujęty w WEZ
ZN-16	Fabryka – wieża ciśnień w dawnym zakładzie „NITRAT” S.A., obecnie na terenie Zakładu Sprzętu Precyzyjnego „Niewiadów”	Osiedle Niewiadów	20. lata XX w.	-----
ZN-17	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Najświętszej Marii Panny z Dzieciątkiem Jezus)	Sangrozd	1936 r.	-----
ZN-18	Dwór w zespole dworskim	Niewiadów Kolonia	XVIII w.	-----

Nr karty GEZ (ZN)	Nazwa	Miejscowość	Datowanie	Forma ochrony
				zabytków Uwagi
ZN-19	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Jana Pawła II)	Tobiasze	II poł. XIX w.	-----
ZN-20	Młyn w dawnej osadzie młyńskiej	Ujazd	30. lata XX w.	-----
ZN-21	Kaplica cmentarna p.w. św. Anny (na terenie cmentarza rzymsko-katolickiego parafialnego)	Ujazd	1834 r.	RZ pod nr 410-I-19 z 20.09.1947 Ujęty w WEZ
ZN-22	Cmentarz rzymsko-katolicki 7444444 (parafialny)	Ujazd	XIX w.	----- Ujęty w WEZ
ZN-23	Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Wojciecha	Ujazd	II połowa XVII w.	RZ pod nr 14-I-14 z 20.09.1947 oraz 14 z 27.05.1967 Ujęty w WEZ
ZN-24	Dzwonnica w zespole kościoła p.w. św. Wojciecha	Ujazd	XVIII/XIX w.	RZ pod nr 372 z 27.05.1967 Ujęty w WEZ
ZN-25	Cmentarz rzymsko-katolicki (przykościelny) w zespole kościoła p.w. św. Wojciecha	Ujazd	II połowa XVII w.	-----
ZN-26	Plebania w zespole kościoła p.w. św. Wojciecha	Ujazd	poł. XIX w.	RZ pod nr 391-I-17 z 24.05.1947 oraz 339 z 30.05.1967 Ujęty w WEZ
ZN-27	Dom mieszkalny	Ujazd	1911 r.	----- Ujęty w WEZ
ZN-28	Młyn	Ujazd	1938 r.	----- Ujęty w WEZ
ZN-29	Park w zespole pałacowo-parkowym	Ujazd	I poł. XIX w.	RZ pod nr 371 z 27.05.1967 Ujęty w WEZ
ZN-30	Pałac w zespole pałacowo-parkowym	Ujazd	XVII w.	RZ pod nr 371 z 27.05.1967 Ujęty w WEZ
ZN-31	Kapliczka rzymsko-katolicka w zespole pałacowo-parkowym (pod patronatem Matki Boskiej Częstochowskiej)	Ujazd	początek XX w.	-----
ZN-32	Brama wjazdowa w zespole pałacowo-parkowym	Ujazd	początek XX w.	----- Ujęty w WEZ
ZN-33	Kordegarda w zespole pałacowo-parkowym	Ujazd	początek XX w.	-----
ZN-34	Rządcówka w dawnym zespole folwarcznym	Ujazd	początek XX w.	----- Ujęty w WEZ
ZN-35	Budynek podworski w daw-	Ujazd	początek XX w.	-----

Nr karty GEZ (ZN)	Nazwa	Miejscowość	Datowanie	Forma ochrony zabytków Uwagi
	nym zespole folwarcznym			Ujęty w WEZ
ZN-36	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Matki Bożej)	Ujazd	1896 r.	----- Ujęty w WEZ
ZN-37	Dom mieszkalny	Ujazd	1925 r.	----- Ujęty w WEZ
ZN-38	Historyczny układ przestrzeny (urbanistyczny)	Ujazd	1283 r. (pierwsza wzmianka) 1428 r. (nadanie praw miejskich na prawie magdeburskim, na podstawie przywileju lokacyjnego wydanego przez króla Władysława Jagiełło)	Obszar częściowo objęty ustaleniami Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego obszaru przestrzeni publicznej – Placu Kościuszki w miejscowości Ujazd, obręb geodezyjny Ujazd, gmina Ujazd, przyjętego uchwałą Nr VIII/53/15 Rady Gminy Ujazd z dnia 11 maja 2015 r. Ujęty w WEZ
ZN-39	Park Dworski w zespole dworsko-parkowym	Wólka Krzykowska	poł. XIX w.	RZ pod nr 363 z 1.04.1986 Ujęty w WEZ
ZN-40	Dwór w zespole dworsko-parkowym	Wólka Krzykowska	poł. XVIII w.	RZ pod nr 363 z 1.04.1986 Ujęty w WEZ
ZN-41	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Matki Bożej)	Wólka Krzykowska	II poł. XIX w.	-----
ZN-42	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Matki Bożej)	Wygoda	II poł. XIX w.	-----
ZN-43	Budynek stróżówki w zespole dworskim	Niewiadów Kolonia	XVIII w.	-----
ZN-44	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Matki Bożej)	Zaosie	1850 r.	-----
ZN-45	Kapliczka rzymsko-katolicka pod patronatem Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski	Niewiadów Kolonia	1932 r.	-----
ZN-46	Układ przestrzenny (ruralistyczny) – relikw w układzie współczesnej wsi drogowej	Sangrozd	XVI w.	-----
ZN-47	Dom mieszkalny	Ujazd	XIX-XX w.	-----
ZN-48	Budynek owczarni w dawnym zespole folwarcznym	Ujazd	poł XIX w.	----- Ujęty w WEZ
ZN-49	Historyczny cmentarz żydowski (relikw)	Ujazd	pocz. XIX w.	----- Ujęty w WEZ

Nr karty GEZ (ZN)	Nazwa	Miejscowość	Datowanie	Forma ochrony zabytków
				Uwagi
ZN-50	Zespół architektoniczny kościoła p.w. św. Wojciecha	Ujazd	II poł. XVII w. - II poł. XX w.	----- Ujęty w WEZ

Skróty i oznaczenia użyte w tabeli:

RZ	Rejestr zabytków województwa łódzkiego – obiekt / obszar wpisany do rejestru zabytków
WEZ	Wojewódzka ewidencja zabytków – obiekt / obszar ujęty w ewidencji zabytków województwa łódzkiego

Źródło: opracowanie własne.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Ujazd - Zabytki archeologiczne (Karty ZA)

Dziedzictwo archeologiczne jest świadectwem zmian, jakie zachodziły w obrębie gminy we wszystkich dawnych dziedzinach życia ludności - formach osadnictwa, sposobie budowy domów, zdobywania pożywienia i surowców, z których wytwarzano przedmioty codziennego użytku, broń, ozdoby czy części stroju, a także systemie wierzeń i innych przejawach kultury duchowej. Głównym źródłem przekazu są zachowane zabytki archeologiczne.

Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - **zabytkiem archeologicznym** jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nim wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem³. **Zabytkami archeologicznymi są w szczególności:** pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej⁴.

Narodowy Instytut Dziedzictwa wskazuje, że stanowisko archeologiczne to obszar, w obrębie którego występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem tzw. nawarstwieniami kulturowymi, czyli warstwami ziemi, które powstały na stanowisku w trakcie jego funkcjonowania w przeszłości.

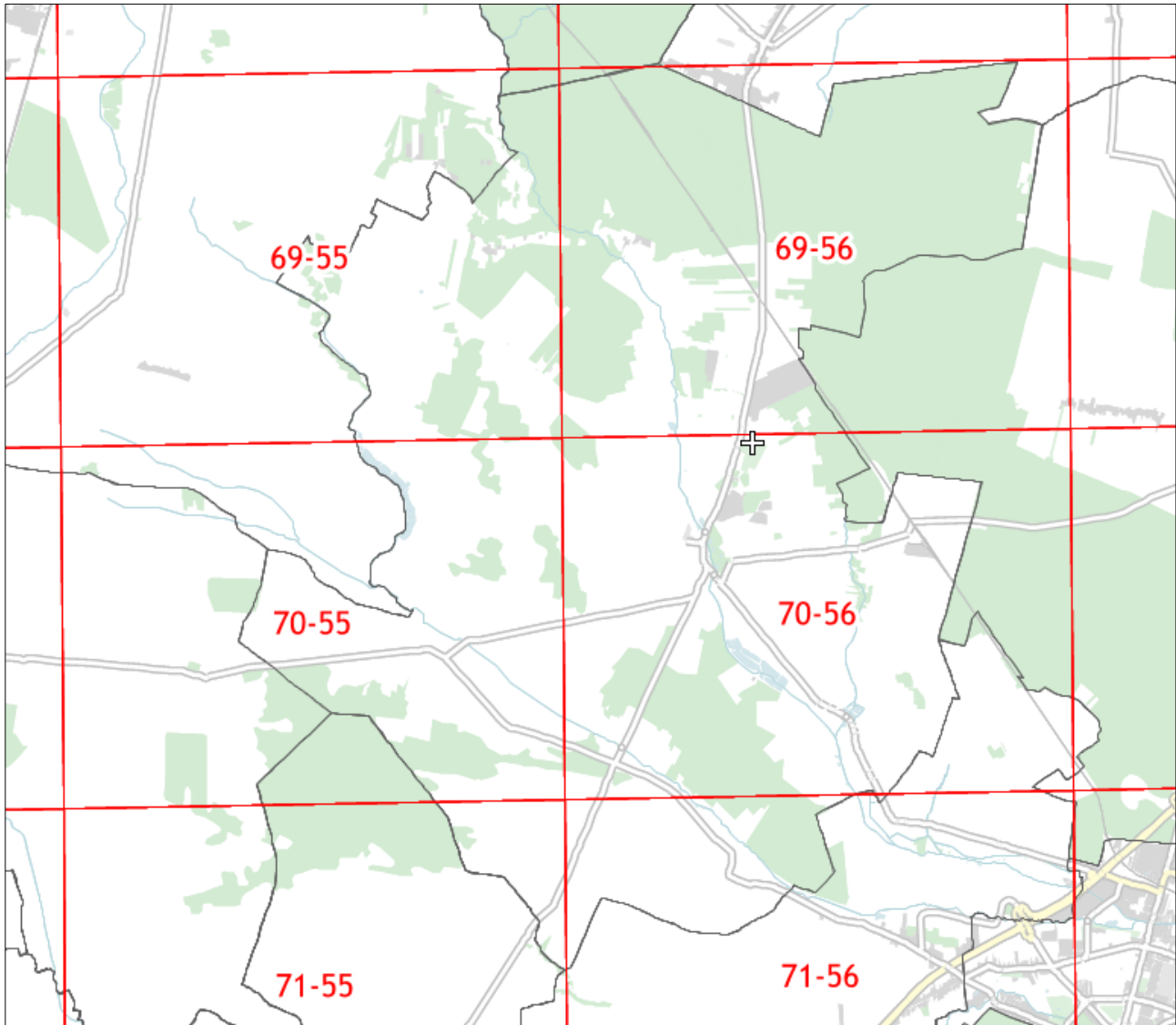
Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Ujazd, w zakresie zabytków archeologicznych, obejmuje 88 kart stanowisk archeologicznych (ujętych w Łódzkiej Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków). GEZ Gminy Ujazd - Karty ZA została przyjęta **Zarządzeniem Nr 175/2022 Wójta Gminy Ujazd z dnia 27 września 2022 r. w sprawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Ujazd.**

W ramach procedury aktualizacji GEZ Gminy Ujazd uzyskano pozytywną opinię Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w zakresie zabytków archeologicznych, pismem znak: WUOZ-ZA.5135.20.2022.KB z dnia 20.09.2022 r.

Na terenie gminy znajduje się łącznie 88 stanowisk archeologicznych z okresu od epoki kamienia do epoki żelaza (okres prehistoryczny) do czasów średniowiecza. Badania powierzchni archeologicznej w ramach wykonania Archeologicznego Zdjęcia Polski były prowadzone od 1978 r. na terenie całego kraju. Projekt zakładał znalezienie zabytków archeologicznych tzw. metodą powierzchniową polegającą na obserwacji zaoranych pól wiosną i jesienią. Prowadzone były również wywiady z mieszkańcami, analizy archiwalnych materiałów, jak i zdjęć lotniczych. W obszarze gminy Ujazd znajdują się stanowiska archeologiczne wyszczególnione na 6 arkuszach AZP: 69-55, 69-56, 70-55, 70-56, 71-55, 71-56.

³ art. 3 pkt 4 ustawy z dnia 23 marca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840)

⁴ art. 6 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 23 marca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Ryc. 3. Podział gminy Ujazd wg arkuszy AZP

Źródło: mapy.zabytek.gov.pl.

Tab. 8. Wykaz stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w granicach gminy Ujazd wg Archeologicznego Zdjęcia Polski (GEZ Gminy Ujazd)

Nr karty GEZ (ZA)	NR arkusza AZP	Nr stanowiska na obszarze AZP	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Bliższa chronologia
ZA-01	69-55	24	Łączkowice	1	Osada	XIV - XV w. (Późne średniowiecze)
					Osada	XVI - XIX w. (Okres nowożytny)
ZA-02	69-55	25	Łączkowice	2	Osada	XVI-XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-	69-55	26	Józefów	1	Ślad osadniczy	Epoka kamienia

Nr karty GEZ (ZA)	NR arku-sza AZP	Nr stanowiska na ob-szarze AZP	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Blizsza chronologia
03					Ślad osadniczy	III Wczesne średniowiecze ?
ZA-04	69-55	27	Ciosny	1	Ślad osadniczy	Epoka kamienia
ZA-05	69-55	28	Ciosny	2	Osada ?	Epoka żelaza
					Osada	III Wczesne średniowiecze
ZA-06	69-55	29	Ciosny	3	Ślad osadniczy	Epoka brązu ?
					Ślad osadniczy	Epoka żelaza
					Ślad osadniczy	Wczesne średniowiecze
					Osada	XVI-XIX w. (Okres nowożytny)
ZA-07	69-55	30	Aleksandrów	1	Osada	XVI - XIX w. (Okres nowożytny)
ZA-08	69-55	31	Buków	1	Ślad osadniczy	Epoka kamienia - neolit
ZA-09	69-55	32	Buków	2	Osada	XIV - XV w. (Późne średniowiecze)
					Osada	XVI - XIX w. (Okres nowożytny)
ZA-10	69-56	1	Wykno	1	Osada	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-11	69-56	2	Wykno	2	Ślad osadniczy	Epoka kamienia
ZA-12	69-56	3	Wykno	3	Ślad osadniczy	Epoka kamienia ?
ZA-13	69-56	4	Wykno	4	Osada	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-14	69-56	5	Wykno	5	Osada	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-15	69-56	6	Młynek	1	Ślad osadniczy	Epoka brązu
ZA-16	69-56	7	Lipianki	1	Ślad osadniczy	Epoka kamienia
ZA-17	69-56	8	Lipianki	2	Osada	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-18	69-56	9	Szymanów	1	Osada	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-19	69-56	10	Osiedle Niewiadów	1	Osada	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-20	69-56	11	Osiedle Niewiadów	1	Osada	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-21	69-56	12	Niewiadów	1	Osada	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-22	69-56	13	Zaosie	1	Osada	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-23	70-55	3	Łominy	2	Ślad osadniczy	Epoka brązu ?

Nr karty GEZ (ZA)	NR arku-sza AZP	Nr stanowiska na ob-szarze AZP	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Blizsza chronologia
ZA-24	70-55	4	Stasiolas	1	Ślad osadniczy	Epoka kamienia
					Ślad osadniczy	XVII - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-25	70-55	6	Olszowa	1	Ślad osadniczy	Epoka kamienia
					Osada - polska	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-26	70-55	7	Olszowa	1	Ślad osadniczy	Epoka kamienia
ZA-27	70-55	8	Olszowa	2	Ślad osadniczy	Epoka kamienia - Neolit
					Ślad osadniczy	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-28	70-55	9	Stasiolas	2	Ślad osadniczy	Epoka kamienia
					Ślad osadniczy	XVI - XVIII w.
ZA-29	70-55	33	Olszowa	2	Ślad osadniczy	Epoka kamienia / brązu
					Osada	XVII - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-30	70-55	37	Stasiolas	3	Ślad osadniczy	Epoka brązu / żelaza
					Ślad osadniczy	XVII - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-31	70-55	38	Buków	3	Ślad osadniczy	Epoka brązu
					Punkt osadniczy	XII - XIII w. (Wczesne średniowiecze)
					Osada	XVII - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-32	70-55	39	Buków	4	Ślad osadniczy	XVII - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-33	70-55	40	Olszowa	3	Ślad osadniczy	XVII - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-34	70-55	41	Maksymów	1	Ślad osadniczy	XVII - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-35	70-55	42	Olszowa	4	Ślad osadniczy	Epoka brązu
					Osada	XVII - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-36	70-55	43	Maksymów	2	Ślad osadniczy	Epoka kamienia / brązu
					Ślad osadniczy	XVII - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-37	70-55	44	Olszowa	5	Ślad osadniczy	XII - XIII w. (Wczesne średniowiecze)
					Ślad osadniczy	XVII - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-38	70-55	45	Wólka Krzykowska	1	Ślad osadniczy	Epoka kamienia
ZA-39	70-55	47	Olszowa	6	Ślad osadniczy	XVII - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-40	70-56	1	Ujazd	1	Ślad osadniczy	Późne średniowiecze
ZA-41	70-56	2	Ujazd	2	Ślad osadniczy	Późne średniowiecze
ZA-	70-56	3	Bronisławów	1	Ślad osadniczy	XVI-XVIII w.

Nr karty GEZ (ZA)	NR arku-sza AZP	Nr stanowiska na obszarze AZP	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Blizsza chronologia
42						
ZA-43	70-56	4	Bronisławów	2	Ślad osadniczy	XVI-XVIII w.
ZA-44	70-56	5	Łominy	1	Ślad osadniczy	XVI-XVIII w.
ZA-45	70-56	6	Józefin	1	Ślad osadniczy	XVI-XVIII w.
ZA-46	70-56	7	Józefin	2	Ślad osadniczy	neolit
					Ślad osadniczy	XVI-XVIII w.
ZA-47	70-56	8	Józefin	3	Ślad osadniczy	XIV-XV w. (Późne średniowiecze)
					Osada	XVI-XVIII w.
ZA-48	70-56	9	Józefin	4	Ślad osadniczy	XIV-XV w. (Późne średniowiecze)
					Osada	XVI-XVII w.
ZA-49	70-56	10	Ujazd	3	Ślad osadniczy	Epoka brązu
					Osada ?	XVI-XVIII w.
ZA-50	70-56	11	Ujazd	4	Ślad osadniczy	Epoka brązu
ZA-51	70-56	12	Ujazd	5	Osada	XVI-XVII w.
ZA-52	70-56	13	Ujazd	6	Osada	XVI-XVIII w.
ZA-53	70-56	14	Ujazd	7	Osada	XVI-XVII w.
ZA-54	70-56	15	Ujazd	8	Ślad osadniczy	XIV-XV w. (Późne średniowiecze)
					Ślad osadniczy	XVI-XVII w.
ZA-55	70-56	16	Ujazd	9	Ślad osadniczy	XIV-XV w. (Późne średniowiecze)
					Osada	XVI-XVII w.
ZA-56	70-56	17	Ujazd	10	Osada	XIV-XV w. (Późne średniowiecze)
					Osada	XVI-XVII w.
ZA-57	70-56	18	Ujazd	11	Osada	XVI - XVII w. (Okres nowożytny)
ZA-58	70-56	19	Ujazd	12	Ślad osadniczy	XIV-XV w. (Późne średniowiecze)
					Osada	XVI-XVII w.
ZA-59	70-56	20	Ujazd	13	Osada	XVI - XVII w. (Okres nowożytny)
ZA-60	70-56	21	Ujazd	14	Osada	XIV - XV w. (Późne średniowiecze)
					Ślad osadniczy	XVII w.
ZA-61	70-56	22	Ujazd	15	Ślad osadniczy	Neolit
					Ślad osadniczy	XIV - XV w. (Późne średniowiecze)
					Osada	XVI - XVII w. (Okres nowożytny)

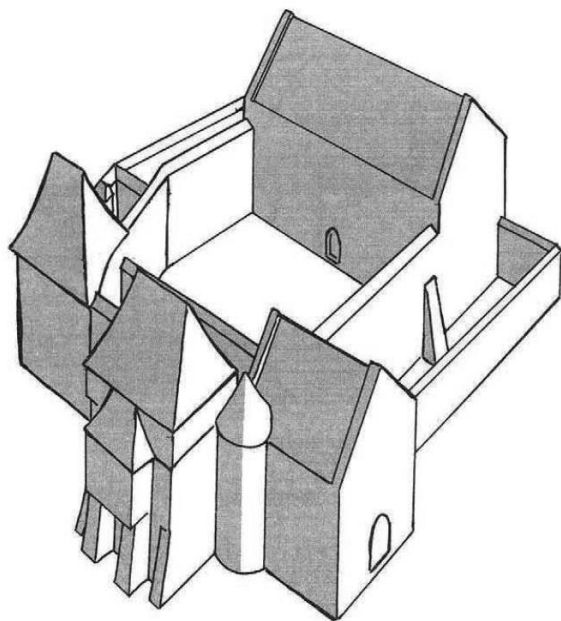
Nr karty GEZ (ZA)	NR arku-sza AZP	Nr stanowiska na obszarze AZP	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Blizsza chronologia
ZA-62	70-56	23	Ujazd	16	Ślad osadniczy	Nieokreślona
					Osada	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-63	70-56	24	Skrzynki	1	Ślad osadniczy	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-64	70-56	25	Skrzynki	2	Ślad osadniczy	Epoka kamienia
					Osada ?	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-65	70-56	26	Skrzynki	3	Ślad osadniczy	Nieokreślona
					Ślad osadniczy	XIV - XV w. (Późne średniowiecze)
					Osada	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-66	70-56	27	Skrzynki	4	Ślad osadniczy	Okres rzymski
ZA-67	70-56	28	Przesiadłów	1	Ślad osadniczy	Okres rzymski
ZA-68	70-56	29	Przesiadłów	2	Osada	Epoka brązu / okres halszacki
ZA-69	70-56	30	Przesiadłów	3	Ślad osadniczy	Wczesne średniowiecze ?
ZA-70	70-56	31	Przesiadłów	4	Ślad osadniczy	Wczesne średniowiecze
					Ślad osadniczy	XIV - XV w. (Późne średniowiecze)
					Ślad osadniczy	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-71	70-56	32	Przesiadłów	5	Ślad osadniczy	XIV - XV w. (Późne średniowiecze)
					Osada	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-72	70-56	33	Ojżanów (Ojżanów)	1	Ślad osadniczy	Epoka brązu
ZA-73	70-56	34	Ojżanów (Ojżanów)	2	Ślad osadniczy	Neolit
					Ślad osadniczy	III okres Wczesnego średniowiecza
					Osada	XVI - XVII w. (Okres nowożytny)
ZA-74	70-56	35	Tobiasze	1	Ślad osadniczy	XIV - XV w. (Późne średniowiecze)
					Osada ?	XVI - XVII w. (Okres nowożytny)
ZA-75	70-56	36	Tobiasze	2	Ślad osadniczy	Późny okres lateński
					Ślad osadniczy	Wczesne średniowiecze ?
					Osada	XIV - XV w. (Późne średniowiecze)
					Osada	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-76	70-56	38	Sangrodz (Sangródz)	1	Ślad osadniczy	Późny okres lateński
					Osada	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-77	70-56	39	Sangrodz (Sangródz)	2	Ślad osadniczy	Wczesne średniowiecze ?
					Ślad osadniczy	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-78	70-56	40	Sangrodz (Sangródz)	3	Ślad osadniczy	Neolit

Nr karty GEZ (ZA)	NR arku-sza AZP	Nr stanowiska na obszarze AZP	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Blizsza chronologia
ZA-79	70-56	41	Sangrodz (Sangródz)	4	Ślad osadniczy	Epoka kamienia
					Ślad osadniczy	XIV - XV w. (Późne średniowiecze)
ZA-80	70-56	42	Sangrodz (Sangródz)	5	Ślad osadniczy	Epoka brązu ?
ZA-81	70-56	43	Sangrodz (Sangródz)	6	Ślad osadniczy	Epoka kamienia
					Ślad osadniczy	Późny okres lateński
ZA-82	70-56	45	Tekłów	1	Ślad osadniczy	Późny okres lateński
					Osada ?	XIV - XV w. (Późne średniowiecze)
					Osada	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-83	70-56	46	Tekłów	2	Ślad osadniczy	Epoka kamienia
ZA-84	70-56	47	Tekłów	3	Ślad osadniczy	Epoka brązu - neolit
ZA-85	70-56	48	Dębniak	1	Osada	XVI - XVIII w. (Okres nowożytny)
ZA-86	70-56	49	Ojrzanów (Ojżanów)	3	Ślad osadniczy	Nowożytność
ZA-87	71-56	10	Kolonia Dębniak	1	Osada	Wczesne średniowiecze
ZA-88	71-56	11	Kolonia Dębniak	2	Ślad osadniczy	Epoka brązu
					Ślad osadniczy	Okres rzymski

Źródło: opracowanie własne.

Charakterystycznym miejscem koncentracji dziedzictwa archeologicznego gminy są pozostałości dawnego zamku na terenie obecnego pałacu w Ujeździe. Pierwsze badania zostały tu wykonane w latach 60 XX w. doprowadziły do zidentyfikowania w bryle pałacu - ściany z cegły gotyckiej. Północną ścianę budynku oszacowano na 1474 r. kiedy to wzmiankowano późnośredniowieczny zamek. W latach 2003-2004 przeprowadzono ponownie badania archeologiczne pod kierunkiem prof. Leszka Kajzera. Podczas prac archeologicznych wykonano 27 wykopów. W ich wyniku odsłonięto fundament średniowiecznej warowni. Zamek ten był prawdopodobnie czworobocznym założeniem o łącznej powierzchni ok. 1000 m² (czterokrotnie większe od dzisiejszego pałacu) z wieżą w północno-zachodnim narożu i trzykondygnacyjnym domem mieszkalnym przy kurtynie północnej.

Zamek obejmował teren bezpośrednio na północ od pałacu. Jego południowy mur został wykorzystany przy wznoszeniu nowożytnej siedziby Denhoffów, stając się częścią jej ściany północnej. Zachowaną niezmienną częścią zamku jest odkryty mur z kamienia i cegły o długości ok. 12 m i wysokości ok. 3 m, wtopiony we frontową ścianę obecnego pałacu. W kilku miejscach pokrywający budowlę tynk został wycięty, dzięki czemu fragmenty owego muru są dobrze widoczne. W wyniku prac terenowych odnaleziono sporą ilość zabytków ruchomych: relikty garnków glinianych, kafli i innych przedmiotów w ilości 5101 sztuk.

Ryc. 4. Rekonstrukcja zamku w Ujeździe - szkic, stan sprzed 1468 r.

Źródło: zamkilorzkie.pl {za}: Badania terenowe zamków z obszaru Wielkopolski i Polski Centralnej w XXI w., T. Olszacki, A. Różański.

2.4 ZABYTKI RUCHOME

Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami: **zabytkami ruchomymi są w szczególności:**

- dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobowości lub instytucji.

Dla zabytków ruchomych prowadzi się rejestr w formie odrębnych kart (zgodnie z art. 8 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Na terenie gminy Ujazd znajduje się **39 zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków ruchomych województwa łódzkiego.**

Zgodnie ze stanowiskiem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łodzi, ustalonym w piśmie znak: WUOZ-ZRR.5135.66.2023.NK z dnia 30.05.2023 r.: dane dotyczące zabytków ruchomych nie są udostępniane publicznie ze względu na bezpieczeństwo tych zabytków a ich wykaz nie może być zamieszczony w GPOnZ gminy Ujazd.

W związku z powyższym, odstępuje się od analizy i diagnozy stanu zabytków ruchomych a ich opieki nie uwzględnia się w niniejszym Programie.

2.5 TOŻSAMOŚĆ KULTUROWA - DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Opieka nad dziedzictwem niematerialnym wykracza poza zakres programu opieki nad zabytkami jednak stanowi kontekst kulturowy zachowanych zasobów materialnych. Bardzo ważną częścią dziedzictwa oprócz zabytków, dzieł sztuki i kolekcji cennych eksponatów jest także tradycja, żywe niematerialne przejawy kultury odziedziczone po przodkach i przekazywane kolejnym pokoleniom. Wartość niematerialnego dziedzictwa kulturowego została dostrzeżona przez UNESCO, które w 2003 r. uchwaliło Konwencję w sprawie ochrony dziedzictwa niematerialnego. Konwencja zawiera definicję dziedzictwa niematerialnego:

„Niematerialne dziedzictwo kulturowe” oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dla celów niniejszej Konwencji, uwaga będzie skierowana wyłącznie na takie niematerialne dziedzictwo kulturowe, które jest zgodne z istniejącymi instrumentami międzynarodowymi w dziedzinie praw człowieka, jak również odpowiada wymogom wzajemnego poszanowania między wspólnotami, grupami i jednostkami, oraz zasadom zrównoważonego rozwoju.

Konwencja została ratyfikowana przez Polskę 16 sierpnia 2011 r. Działający przy Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego zespół ds. Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego przeformułował nakreślone przez UNESCO dziedziny dziedzictwa niematerialnego (w odniesieniu do polskiej specyfiki):

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne,
- praktyki społeczno-kulturowe,
- wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata,
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Organizacje promujące kulturę regionu

Gmina Ujazd należy do gmin pogranicza. Miasto Ujazd należy zaliczyć do regionu brzezińskiego natomiast część miejscowości utożsamia się z regionem rawsko-opoczyńskim, a także piotrkowskim.

Na terenie gminy Ujazd działa 10 kół gospodyń wiejskich: Dębiak, Ojrzanów-Tobiasze, Buków, Sangrozd (2), Stasio Las, Skrzyńki, Olszowa i Zaosie, Przesiadłów. W 2014 r. z inicjatywy Gminnego Ośrodka Kultury w Ujeździe powstał Chór Gminnego Ośrodka Kultury w Ujeździe. Wielopokoleniowy, amatorski zespół liczy 35 osób. Wykonuje utwory ludowe, popularne, patriotyczne, musicalowe, kościelne i operowe. W 1985 r. utworzono nieformalny zespół ludowy „Łucybabki”, liczący 25 osób. Początkowo skupiał kilkanaście pań śpiewających piosenki ludowe, pielęgnujących ludową kulturę i lokalne obyczaje. Najpierw zespół działał w Skrzyńkach, następnie w Ciosach i Osiedlu Niewiadów. Do dzisiaj funkcjonuje w Ciosnach. W gminie funk-

cjonuje również, założony w 2005 r., zespół śpiewaczy „Skrzynkowiarki”, który uczestniczył m.in. w dożynkach sejmowych w Warszawie. Celem zespołu jest godne reprezentowanie i promowanie gminy Ujazd poprzez uczestnictwo we wszystkich świątach i imprezach organizowanych na terenie gminy a także powiatu i regionu. Priorytetem jest aktywizacja osób młodych na rzecz kultywowania tradycji ludowych. Ponadto na terenie gminy funkcjonuje Stowarzyszenie Rozwoju Sołectwa Niewiadów, którego misją jest rozwój działalności kulturalnej, a także rozwój turystyki i rekreacji. Przy Ochotniczej Straży Pożarnej działa Orkiestra dęta strażacka, która powstała w 1917 r. i liczy 20 członków. Jest chlubą nie tylko władz samorządowych i strażackich, ale przede wszystkim mieszkańców gminy Ujazd. Orkiestra bierze udział w licznych przeglądach i uroczystościach kościelnych, państwowych na terenie gminy Ujazd jak i poza jej granicami.

W gminie Ujazd prowadzą swoją działalność także twórcy ludowi m.in. kowal Tadeusz Radomski zrzeszony w Oddziale Piotrkowskim Stowarzyszenia Twórców Ludowych. Kultywuje on rzemiosło wykonując tradycyjnymi technikami artystyczne wyroby.

Do ważniejszych wydarzeń kulturalnych należą: Dożynki gminne w Ujeździe (sierpień), Sobótki gminne w Dębniku (czerwiec). Ponadto tradycyjnie w poniedziałek jest rynek w Ujeździe. Rolnicze targowisko w Ujeździe funkcjonuje od 1476 r. W nadaniu praw miejskich Kazimierza Jagiellończyka zapisano, że poniedziałek będzie „dniem targowym”. Powyższa tradycja zachowała się po współczesność. Targowisko w Ujeździe przez wiele lat funkcjonowało na centralnym placu. Handlowano drobiem, królikami, owcami, trzodą chlewną, bydłem, końmi oraz zbożami. Później na bazarze pojawili się rzemieślnicy. W połowie ubiegłego wieku targowisko z rynkiem przeniesiono na granice miasta. Dzisiaj zajmuje powierzchnię 6 hektarów terenów gminnych przy ul. Leśnej i Zadajnikowej. Współcześnie stanowi jedno z pięciu największych targowisk w województwie łódzkim.

Postacie historyczne związane z Ujazdem

Piotr „Tłuk” Strykowski (1410-1468) herbu Jastrzębiec (Łazęka), syn Dzierżysława z Ostrowa miecznik i cześnik łęczycki, kasztelan inowłodzki. Był właścicielem trzech kompleksów dóbr leżących w powiecie brzezińskim. Ich ośrodkami były miasta: Stryków, Skoszewy i Ujazd. Czwarty kompleks z siedzibą rodową w Ostrowie znajdował się w powiecie łęczyckim. Prawdopodobnie to on był budowniczym zamku w Ujeździe, który następnie rozbudował Piotr Dunin. Piotr Strykowski został wymieniony w Kronice Jana Długosza jako jeden z rycerzy, który uległ panice i zbiegł z pola bitwy pod Chojnicami w 1454 r. Wśród uciekających był także król Kazimierz Jagiellończyk. Wspomniana klęska przedłużyła konflikt do 13 lat.

Piotr Dunin (ok. 1415-1484) herbu Łabędź, wojewoda brzesko-kujawski, kasztelan sieradzki, starosta malborski i łęczycki, marszałek nadworny króla Kazimierza Jagiellończyka. Jego kariera polityczna wiązała się z wybitnymi umiejętnościami wojskowymi. Jako marszałek dworu dowodził wojskami królewskimi w drugiej fazie wojny trzynastoletniej z krzyżakami, która doprowadziła do zwycięstwa Polski i powrotu w jej granice Pomorza Gdańskiego oraz przyłączenia Warmii i Malborka. Dowodzone przez niego wojska zwyciężyły pod Świeciem (1462), zdobyły Gniew i Chojnice. Brał również udział w wyprawie księcia Kazimierza (św. Kazimierza) po koronę węgierską (1472 r.) i tzw. „wojnie popiej” z bp. Mikołajem Tungenem (1477 r.). W 1476 r. przejął dobra ujezdzkie i wybudował w mieście potężny zamek (na wzór zamków krzyżackich, jeden z 2 największych prywatnych zamków w Polsce). Mniej więcej na jego miejscu stoi pałac w Ujeździe. Piotr Dunin był właścicielem jednych z najbogatszych królewskich ziem, zmarł w Łęczycy i pochowany został w kościele w Ujeździe. Na tym miejscu stoi dziś kaplica cmentarna. Ród Duninów był w posiadaniu Ujazdu do XVII w.

Kasper Denhoff (1583-1645) herbu Dzik, wojewoda sieradzki i dorpaccki, senator, książę Świętego Cesarstwa Rzymskiego, marszałek dworu królowej Cecylii Renaty. Pochodził z rodu niemieckiego, którego protoplaści znaleźli się pod koniec XII w. w Inflantach (dzisiejsza Estonia i Łotwa). Jako Kawalerowie Mieczowi (Rycerze Chrystusa) nawracali tam pogan, a po połączeniu z Zakonem Krzyżackim walczyli przeciwko Polsce. Kacper

i jego brat Gerard przebywali od najmłodszych lat na dworze króla Zygmunta III Wazy. Spolszczeni Denhoffowie (wówczas Polska straciła Inflanty na rzecz Szwedów) przenieśli się na początku XVII w. w głąb Rzeczypospolitej by nadal przebywać w otoczeniu królów polskich. W 1620 r. Kasper Denhoff ożenił się z córką ówczesnego wojewody sierskiego Aleksandrą Koniecpolską i otrzymał ziemię wieluńsko-radomszczańską, gdzie stworzył siedzibę rodową z monumentalnym pałacem. Na jego wzór przebudował zamek w Ujeździe nadając mu w większości współczesny kształt. W 1637 r. Denhoff otrzymał od cesarza godność księcia. Po opuszczeniu Ujazdu ufundował na Jasnej Górze kaplicę grobową. Dzieło to dokończyły jego dzieci. W kaplicy tej pochowano prochy Kaspra Denhoffa. Jego syn Zygmunt i brat Gerard występują na kartach Trylogii w „Pocie” oraz „Ogniem i mieczem” u boku Jana Kazimierza i pod Zbarażem.

Andrzej Olszowski (1621-1677) herbu Prus II, arcybiskup gnieźnieński i prymas, biskup chełmiński i pomorski, podkanclerzy koronny, urodzony w Olszowej koło Ujazdu. Był wybitnym i bardzo wpływowym politykiem polskim II poł. XVII w. Był fundatorem murowanego kościoła św. Wojciecha w Ujeździe w 1674 r.

Ród Ostrowskich herby Rawicz pojawił się w Ujeździe w latach 80 XVIII w. **Tomasz Adam Ostrowski** wszedł w posiadanie dóbr ujezdzkich przez małżeństwo z Apolonią Ledóchowską. Był posłem na sejm, szambelanem królewskim, konsyliarzem Rady Nieustającej, członkiem Departamentu Skarbu, członkiem, a później prezesem Komisji Ekonomicznej Skarbu, podskarbin nadwornym koronnym. Angażował się w prace Sejmu Wielkiego (1788-1792). W wyniku uchwalenia Konstytucji 3-go Maja powierzono mu funkcję ministra skarbu w stworzonej Straży Praw. W czasach Królestwa Polskiego miał duży wkład w uchwalenie Konstytucji Królestwa Polskiego. Sprawował godność marszałka Sejmu Królestwa Warszawskiego, a później prezesa Senatu Królestwa Polskiego. W Ujeździe wyremontował i rozbudował pałac Denhoffów. Zakładał w swoich dobrach przemysł hutniczy i planował reformę rolną. **Antoni Jan Ostrowski (1782-1845)** w 1798 r. uzyskał tytuł hrabiego. W czasach Księstwa Warszawskiego był posłem na Sejm, od 1809 r. członkiem Rządu Tymczasowego. Po upadku Napoleona zajął się aktywnie działalnością gospodarczą, zakładał nowe osady (np. Antolin) sprowadzając tam osadników z Niemiec. W 1830 r. doprowadził do nadania praw miejskich osadzie Tomaszów (dziś Mazowiecki). W czasie powstania listopadowego był prezesem senatu i dowódcą Gwardii Narodowej w randze generała. Jego dobra zostały skonfiskowane po upadku powstania i musiał opuścić kraj. Jego syn - Stanisław Ostrowski (1812-1892) odzyskał dobra i pałac w Ujeździe (ale bez Tomaszowa i Ujazdu). W 1869 r. ufundował budowę Kaplicy Ostrowskich przy kościele św. Wojciecha, gdzie spoczywają członkowie rodu począwszy od Antoniego. Syn Stanisława Ostrowskiego - **Juliusz Karol Ostrowski (1854-1917)** był cenionym heraldykiem. Część jego prac była pisana w Ujeździe, gdzie w pałacu zgromadzał pokaźną bibliotekę (20 tys. tomów i archiwum). Ostatni z właścicieli majątku w Ujeździe **Jan Krystian Ostrowski** założył w Ujeździe sad owocowy, ogród warzywny, stawy rybne i park botaniczny.

Symbole samorządowe: Herb, flaga i pieczęć

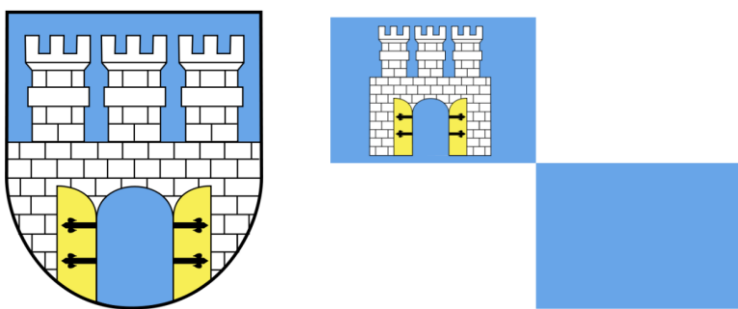
Sprawy związane ze stanowieniem symboli jednostek samorządu terytorialnego reguluje ustawa z dnia 21 grudnia 1978 r. o odznakach i mundurach. Zgodnie z jej przepisami jednostki samorządu terytorialnego mają prawo do stanowienia w drodze uchwały własnych herbów, weksyliów tj. flag, chorągwi, sztandarów, flag stolikowych, banerów oraz pieczęci, insygniów oraz emblematów i innych symboli (t.j. odznaka radnego, statuetka, klucz). Symbole te muszą być zgodne z zasadami heraldyki, weksylologii i miejscową tradycją historyczną. Wymóg zgodności z miejscową tradycją historyczną oznacza, że przystępując do prac nad danym symbolem władze samorządowe winny dysponować rzetelnie przeprowadzoną kwerendą historyczno-heraldyczną, obejmującą przynajmniej aktualny opublikowany stan badań. W opracowaniu takim powinno się odnieść do takich elementów jak dawniej używane herby lub pieczęcie.

Herb i flaga gminy Ujazd zostały przyjęte uchwałą nr XII/140/03 Rady Gminy Ujazd z dnia 15 grudnia 2003 r. w sprawie ustanowienia herbu, flagi oraz pieczęci gminy Ujazd.

Herb Ujazdu to błękitna tarcza herbowa, w której umieszczono mur biały (srebrny) z bramą złotą (żółtą) otwartą z czarnymi ukuciami (po dwa okucia z obu stron wrót bramy). Nad bramą widnieją trzy wieże blankowane, z czego każda posiada po 3 blanki. Jest to tarcza herbowa typu hiszpańskiego, obwiedziona czarną linią. Grafika herbu nawiązuje do bramy zamkowej, która znajdowała się przy średniowiecznym zamku w Ujeździe. Herb Ujazdu stanowi załącznik nr 1 do uchwały nr XII/140/03 Rady Gminy Ujazd z dnia 15 grudnia 2003 r.

Flaga gminy Ujazd o proporcjach 5x8 podzielona na cztery pola w krzyż na przemienne: błękitne i białe. Pierwsze pole (lewy, górny narożnik) zawiera wizerunek godła herbowego (bez tarczy herbowej). Flaga Ujazdu stanowi załącznik nr 3 do uchwały nr XII/140/03 Rady Gminy Ujazd z dnia 15 grudnia 2003 r.

Pieczęć gminy Ujazd jest okrągła o średnicy 36 mm z herbem gminy w polu środkowym oraz napisem na otoku: GMINA UJAZD. Regulamin używania pieczęci urzędowej stanowi załącznik nr 5 do uchwały nr XII/140/03 Rady Gminy Ujazd z dnia 15 grudnia 2003 r.

Ryc. 5. Wzór herbu i flagi gminy Ujazd

Źródło: uchwała nr XII/140/03 Rady Gminy Ujazd z dnia 15 grudnia 2003 r.

2.6 KRAJOBRAZ KULTUROWY I ZABYTKI O NAJWYŻSZYM ZNACZENIU DLA GMINY

Główną miejscowością gminy jest Ujazd, miasto które odzyskało prawa miejskie z początkiem 2023 r. Ujazd był miastem w latach 1428-1870. Następnie utracił status miasta i funkcjonował jako wieś gminna. Pierwsza wzmianka o Ujeździe pochodzi z 1283 r. Miejscowość ta stanowiła włość rycerską – Racibora podłowczego łęczyckiego. Książę mazowiecki Bolesław II sprzedał wtedy za 30 grzywien wieś Niewiadów Raciborowi z Ujazdu. Pochodzenie nazwy „Ujazd” nie jest do końca rozstrzygnięte. Staropolskie określenie „ujazd” odpowiada dzisiejszemu słowu „objazd”. Może wywodzić się z przyjętego w średniowieczu sposobu wydzielenia majątku z ogólnej jurysdykcji na rzecz obdarowanego z wyraźnym oznaczeniem obszaru określonego immunitetem. Ujazd leżał na skrzyżowaniu dwóch ważnych średniowiecznych szlaków handlowych: z Tuszyńa przez Będków, Lubochnię w stronę Inowłódza i z Wolborza przez Wólkę Krzykowską w stronę Jeżowa. Z Budziszewic wiódł szlak do Kolaszek i Brzezin.

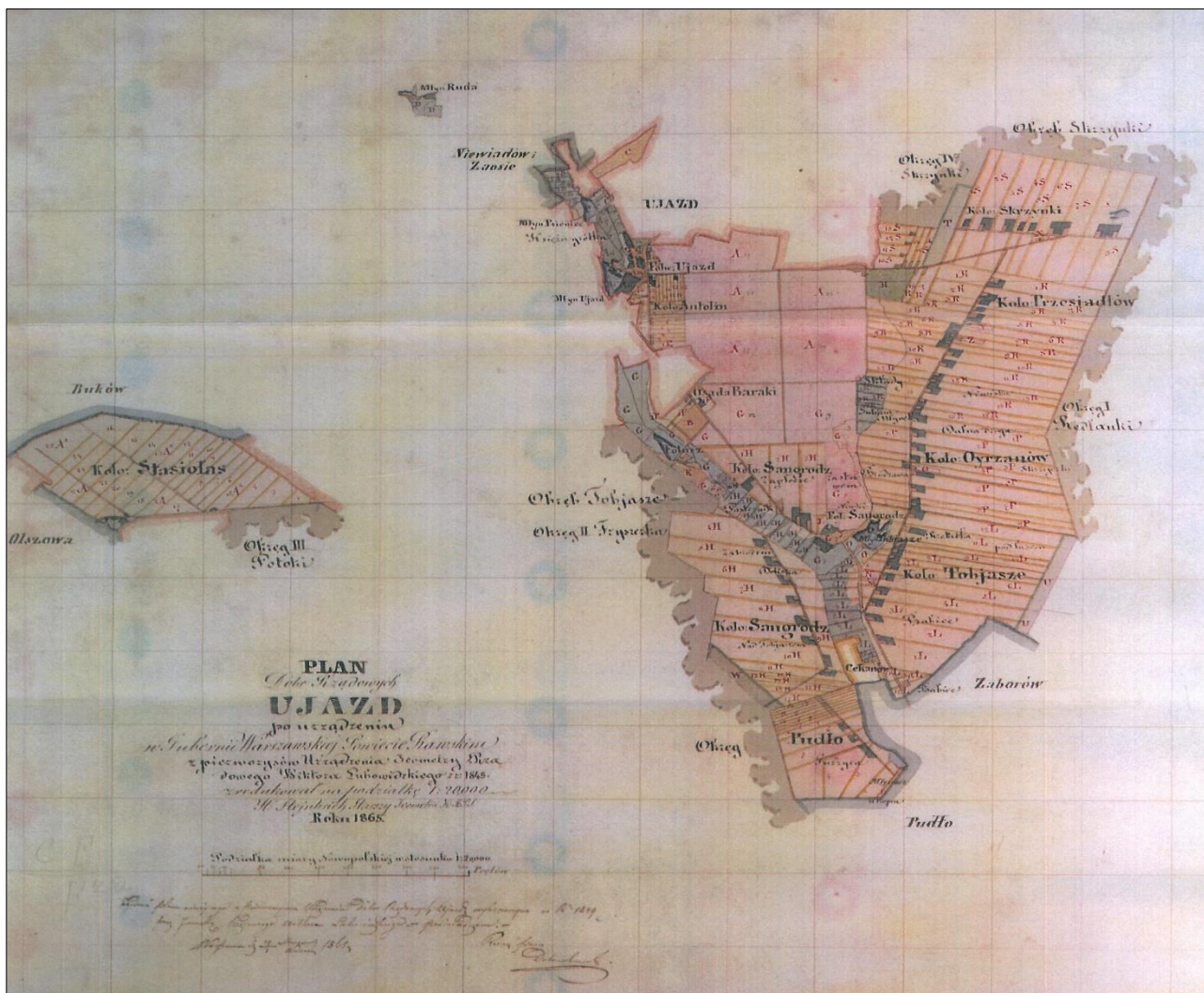
Prawa miejskie na prawie magdeburskim miejscowość ta otrzymała na podstawie przywileju lokacyjnego wydanego w 1428 r. przez króla Władysława Jagiełłę. Ówczesnym dziedzicem miejscowości był Piotr Tłuk ze Strykowa miecznik łęczyński. W 1485 r. Kazimierz Jagiellończyk powtórnie potwierdził przywilej lokacyjny, a w 1523 r. ponowił go Zygmunt Stary.

Miasto szybko się rozbijało i w połowie XV w. powiększyło się o tzw. „Nowe Miasto”. W 1429 r. powstała tu parafia w Ujeździe. Drewniany kościół stał tu do końca XVII w. Ze względu na położenie miasta w miejscu krzyżowania się ważnych szlaków handlowych w ciągu XV i XVI w. wzrosło znaczenie Ujazdu. Nad rzeką Piasecznicą Piotr Tłuk wybudował zamek, który po późniejszej rozbudowie był jednym z większych prywatnych rezydencji obronnych w kraju. W XV w. właścicielami Ujazdu był ród Duninów. W XVII w. rozwój miasta się spowolnił. W tym czasie wybudowano pałac Kaspra Denhoffa, w wyniku przebudowy dotychczasowego

zamku i murowany kościół. Kolejnym właścicielem miasta został Tomasz Ostrowski, który niedaleko Ujazdu zbudował piec i kuźnię, do których sprowadzał hutników. Syn Tomasza – Antoni wybudował zakład metalurgiczny w Sangrodzu, fabrykę karet i bryczek w Ujeździe oraz manufaktury sukiennicze w nowo założonym Antolinie. W XVII w. po upadku kościoła i parafii w Małczu, przydzielono do parafii w Ujeździe wsie: Skrzyńki, Przesiadłów, Sangropdz, Niewiadów i Zaosie. W 1850 r. odnotowano ogromny pożar miasta, w wyniku którego spłonęło 70% domów. W 1869 r. Ujazd utracił prawa miejskie. Jednocześnie kolejny właściciel Ujazdu – Jan Krystyn Ostrowski założył tu park botaniczny, sad i ogród warzywny. W 1885 r. uruchomiono linię kolejową między Koluszkami a Tomaszowem dając Ujazdowi oraz miejscowości Wykno i Zaosie możliwość szybkiego rozwoju gospodarczego. Znaczący rozwój tych ziem nastąpił w XIX w. kiedy znalazły się pod zaborem pruskim. W końcu XVIII w. powstały tu pierwsze zakłady metalurgiczne (fryszarki), w których wytapiano stal odkrytych w tutejszych okolicach złóż rud żelaza. Późniejszy upadek tego przemysłu był związany z przeprofilowaniem lokalnej produkcji na tkactwo, które stało się znacznie bardziej opłacalne w wyniku rozwoju w centrum Królestwa Polskiego przemysłu włókienniczego.

Gminę Ujazd w XIX w. zamieszkiwali zarówno żydzi, jak i ewangelicy, o czym świadczą cmentarze tych wyznań zlokalizowane w obszarze gminy. W samym Ujeździe istniała synagoga, natomiast brak jest informacji historycznych odnośnie kościołów ewangelickich. Ludność niemiecka należąca do kościoła ewangelicko-augsburskiego osiedlająca się na terenie gminy pochodziła głównie z Zielonej Góry. Byli to osadnicy, którzy zajmowali się tkactwem. W 1822 r. gminę Ujazd zamieszkiwało 2217 osób, w tym 1848 katolików, 248 ewangelików, 121 Żydów, 33 osoby pochodzenia szlacheckiego i 2184 osoby pochodzenia gminnego. W latach 1859-1860 w Ujeździe mieszkało 37 osób pochodzenia niemieckiego. W 1939 r. parafia w Ujeździe liczyła 5980 wiernych, a na jej obszarze mieszkało 286 ewangelików i 828 Żydów.

Pod odzyskaniem przez Polskę niepodległości Ujazd stał się jednym ze strategicznych miejsc na mapie regionu. W pobliskim Niewiadowie rozpoczęła działalność Spółka Akcyjna Zakładów Chemicznych i Zakładów Zbrojeniowych „Nirat” i „Trotyl”. Wraz z rozwojem zakładów zrealizowano tereny mieszkaniowe dla pracowników - „Osiedle Niewiadów”.

Ryc. 6. Plan dóbr ujazdowskich 1865 r.

Źródło: oryginał: Archiwum Państwowe w Łodzi / skan: zbiory Urzędu Miejskiego w Ujeździe.

2.6.1 OBIEKTY REPREZENTATYWNE W SKALI WOJEWÓDZTWA

Wojewódzki program opieki nad zabytkami dla województwa łódzkiego zawiera (kontynuację z poprzedniej edycji) **zbiór zabytków o szczególnym znaczeniu dla krajobrazu kulturowego i tożsamości regionu**, w postaci listy obiektów i obszarów reprezentatywnych. Program do 2023 r. zawiera zbiór obejmujący 228 pozycji. Wśród najcenniejszych obiektów i obszarów, które uznano za reprezentatywne, najliczniej występują (pojedyncze) obiekty sakralne (70), zespoły architektoniczne świeckie (54) oraz układy i zespoły przestrzenne (45). Najlicniejszą grupę stanowią zespoły architektoniczne sakralne (38) i pojedyncze obiekty świeckie (21). **Na liście nie znalazł się żaden zabytek z obszaru gminy Ujazd.**

2.6.2 ZABYTKI REPREZENTATYWNE W SKALI GMINY - UKŁADY PRZESTRZENNE

Układ urbanistyczny Ujazdu

Najbardziej charakterystycznym elementem krajobrazu kulturowego gminy jest miasto Ujazd wraz z jego zachowanym układem urbanistycznym (zachowane główne elementy krystalizujące plan miasta: place miejskie i sieć uliczna).

Pierwsza wzmianka o Ujeździe pochodzi z 1283 r. Miejscowość stanowiła własność rycerską, należała do Racibora – podłowczego łęczyckiego. Ówczesny Ujazd znajdował się na południowoschodnim krańcu województwa łęczyckiego i należał do powiatu brzezińskiego. **Prawa miejskie na prawie magdeburskim miasto otrzymało na podstawie przywileju lokacyjnego króla Władysława Jagiello wydanego w 1428 r.** Dziedzicem Ujazdu był wówczas Piotr Tłuk ze Strykowa, miecznik łęczyński. Na mocy przywileju w Ujeździe odbywał się tu cotygodniowy targ (w sobotę) i dwa doroczne jarmarki (15 czerwca na św. Wita i 19 września na św. Lamperta). Lokacja miasta miała wpływ na założenie parafii w 1429 r. przez arcybiskupa Wojciecha Jastrzębca. Kościół otrzymał wezwanie św. Wojciecha oraz św. Wita i Krzysztofa. W tym samym roku 12 kwietnia Ujazd powtórnie otrzymał nadane wcześniej przywileje, jednocześnie rozszerzając je o 2 jarmarki rocznie więcej. Fakt ten potwierdzają dokumenty nadane przez Kazimierza Jagiellończyka dla ówczesnego właściciela ziem, Piotra Dunina, podkomorzego sandomierskiego. W 1485 r. Kazimierz Jagiellończyk powtórnie potwierdził przywilej lokacyjny, a w 1523 r. ponowił go Zygmunt Stary. Przymuszczalnie w 2 poł. XV w. w Ujeździe wybudowano już zamek. Ze względu na położenie miasta w miejscu krzyżowania się ważnych szlaków handlowych w ciągu XV i XVI w. wzrosło znaczenie Ujazdu. W drugiej połowie XVI w. stanowiło ono własność rodziny Szczawińskich. Ponowne potwierdzenie przywilejów miejskich przez króla Zygmunta III Wazę nastąpiło w 1615 r.. Na początku XVII w. nowym właścicielem Ujazdu był magnat Kasper Denhoff, który na miejscu wcześniejszego zamku wybudował nowy pałac. W drugiej połowie XVII w. miasto uległo zniszczeniu, a liczba jego ludności w 1673 r. spadła do 278 osób. Pomimo potwierdzenia przywilejów miejskich przez króla Jana III Sobieskiego w końcu XVII w. Ujazd nie rozwinął się w większy ośrodek miejski. Był miejscem wymiany towarowej o znaczeniu lokalnym i zaspokajał potrzeby okolicznych dóbr. Na okres XVII w. przypada początek osadnictwa żydowskiego o czym świadczy powstanie przedmieścia wraz z Rynkiem Żydowskim. W pierwszej połowie XVIII w. dziedzicami Ujazdu byli kolejni spadkobiercy: ks. Michał Denhoff kanonik katedry krakowskiej i proboszcz parafii w Ujeździe oraz Anna Denhoffówna. W drugiej połowie XVIII w. nastąpiło pewne ożywienie gospodarcze, co wykorzystał nowy właściciel – Tomasz Ostrowski – podskarbi nadworny i marszałek Sejmu Czteroletniego. W 1786 r. Stanisław August Poniatowski zatwierdził prawo odbywania w Ujeździe targów i jarmarków. Uprzemysłowił on swe dobra i zrealizował budowę zakładów metalurgicznych, fryszerki i młyna. W tym czasie w Ujeździe mieszkało 14 rodzin żydowskich. Byli to karczmarze, kupcy, handlarze oraz rzemieślnicy. Możliwości przekształcenia Ujazdu w ważny ośrodek przemysłowy zostały ograniczone przez powstanie nowego ośrodka - Tomaszowa, który założony został w 1788 r. i w znacznie szybszym tempie zaczął się rozwijać. Ujazd zaczął pełnić funkcje podrzędne. W XVIII w. w mieście było 5 kupców i 3 karczmarzy żydowskich. W 1808 r. w mieście mieszkało 172 Żydów, stanowiąc 34% mieszkańców miasta. W 1850 r. Ujazd został zniszczony na skutek pożaru, po którym już nigdy nie odzyskał swego dawnego znaczenia. Pięć lat później w Ujeździe wybudowano synagogę, która doczekała dzisiejszych czasów. Znajdowała się w miejscu, w którym obecnie zlokalizowany jest budynek OSP. W 1857 r. społeczność Żydowska Ujazdu liczyła już 543 osoby, co stanowiło 51% ogółu mieszkańców. W 1869 r. Ujazd został pozbawiony praw miejskich w wyniku represji carskich po powstaniu styczniowym. W XIX w. Ujazd stanowił ośrodek rolniczy, a także był miejscem drobnego handlu i rzemiosła. W tym czasie, zgodnie z postępowym trendem gospodarczym właściciele Ujazdu – Ostrowscy postanowili sprowadzić do miejscowości grupę tkaczy. W 1921 r. w miejscowości żyło 792 Żydów. Kolejne tak duże zniszczenie ośrodka nastąpiło w 1939 r. kiedy Ujazd został spalony w prawie 80% przez wojska niemieckie.

Granice układu urbanistycznego, wyznaczone w ramach aktualizacji GEZ gminy Ujazd (2022 r.) objęły historyczny obszar miejscowości, obejmując tereny zainwestowane pod budownictwo w wykształconym układzie urbanistycznym, tereny założenia dworsko-parkowego w Ujeździe.

Granica układu przestrzennego przebiega:

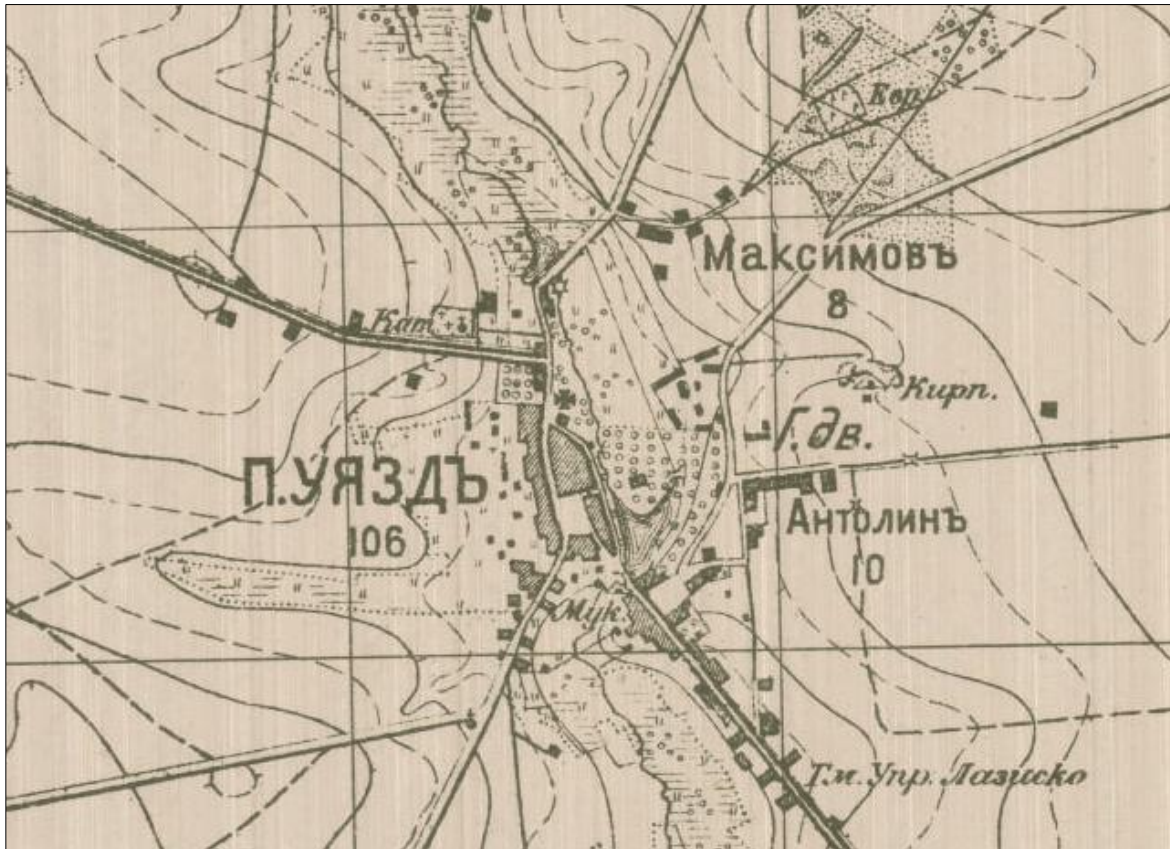
- od strony północnej: wzdłuż granicy działki nr ewid. 88, przez działki nr ewid. 78 i 39/1 oraz wzdłuż granicy działek nr ewid. 60/1, 60/2, 57/1, 57/2, obręb Ujazd,

- od strony zachodniej: przez ulicę Rokicińską, wzdłuż ulicy Polnej, wzdłuż granicy działek nr ewid. 888, 889/3, przez działki nr ewid. 889/3, 890/1, 891, 892, wzdłuż granicy działki nr ewid. 894, przez działki nr ewid. 895/1, 896/1, 897/1, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904/2, 905, 906, 907, 908/1, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 916, 917, 918, 919, 1000, 1001, 1003, 1004, wzdłuż granicy działki nr ewid. 1004, przez ulicę Wolborską, wzdłuż granicy działki nr ewid. 635, przez działkę nr ewid. 653, wzdłuż granicy działki nr ewid. 656/1, przez działki nr ewid. 657, 658, 659, 660, 661, 663, 664, 665, 666, 667, 669/2, 669/3, wzdłuż granicy działki nr ewid. 705, obręb Ujazd,
- od strony południowej: wzdłuż granicy działki nr ewid. 684, przez działki nr ewid. 704, 703, przez ulicę Tomaszowską, wzdłuż granicy działki nr ewid. 440/4, obręb Ujazd,
- od strony wschodniej: wzdłuż ulicy Antolin, wzdłuż granicy działek nr ewid. 440/1, 441/1, 442/1, 443/1, 444/1, 426/12, 426/10, 426/8, wzdłuż ulicy Antonin, ulicy Parkowej, wzdłuż granicy działek nr ewid. 160, 158/19, wzdłuż ulicy 11-go Listopada, ulicy Niewiadomskiej oraz ulicy Północnej.

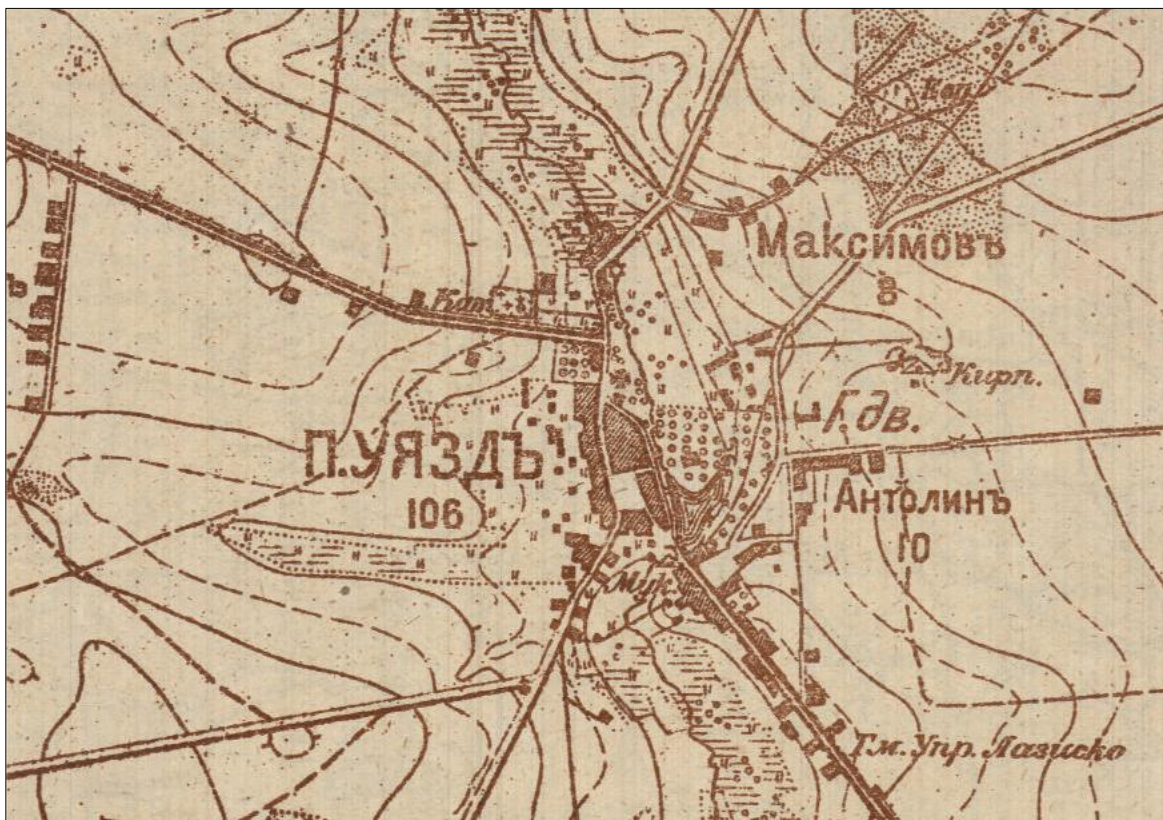
Ryc. 7. Mapa Ujazdu z początku XIX w.

Źródło: oryginał: Archiwum Państwowe w Łodzi / skan: zbiory Urzędu Miejskiego w Ujeździe.

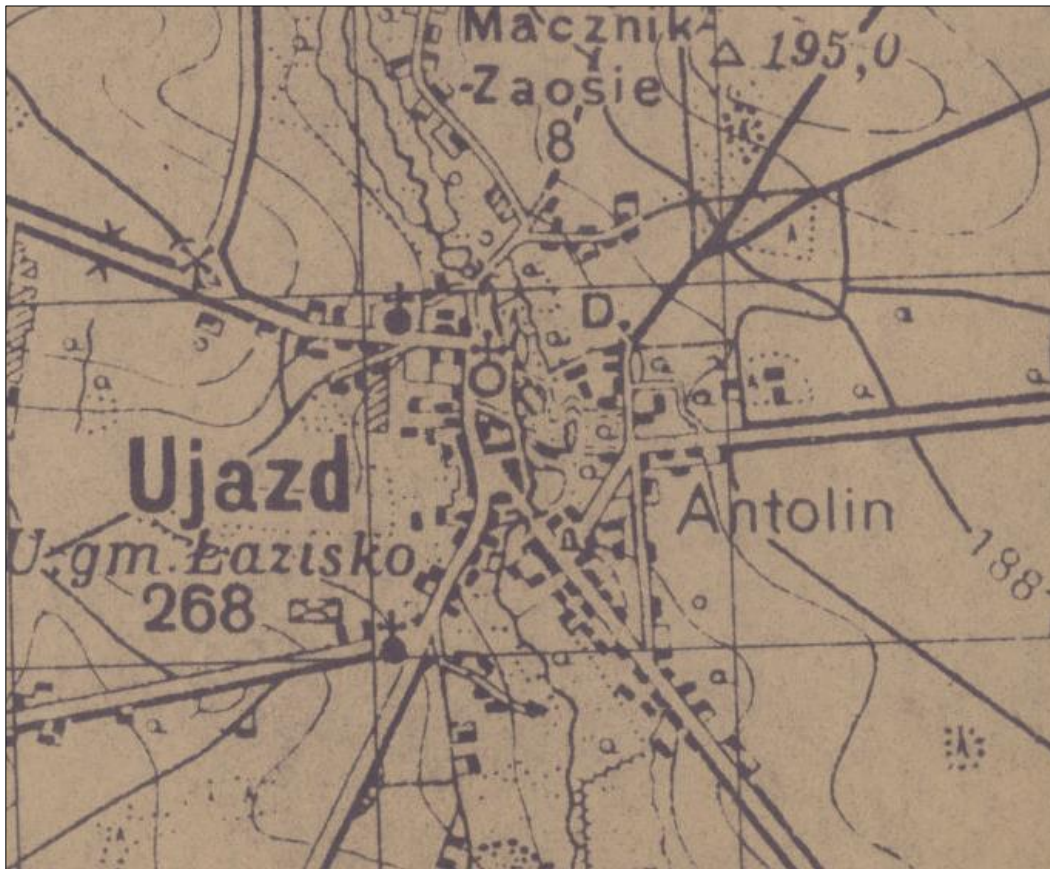
Ryc. 8. Ujazd (1914-1919) na niemieckiej mapie zaboru rosyjskiego

Źródło: Niemiecka mapa zaboru rosyjskiego w skali 1:25000, XXV 6-E, digitalizacja WIG.

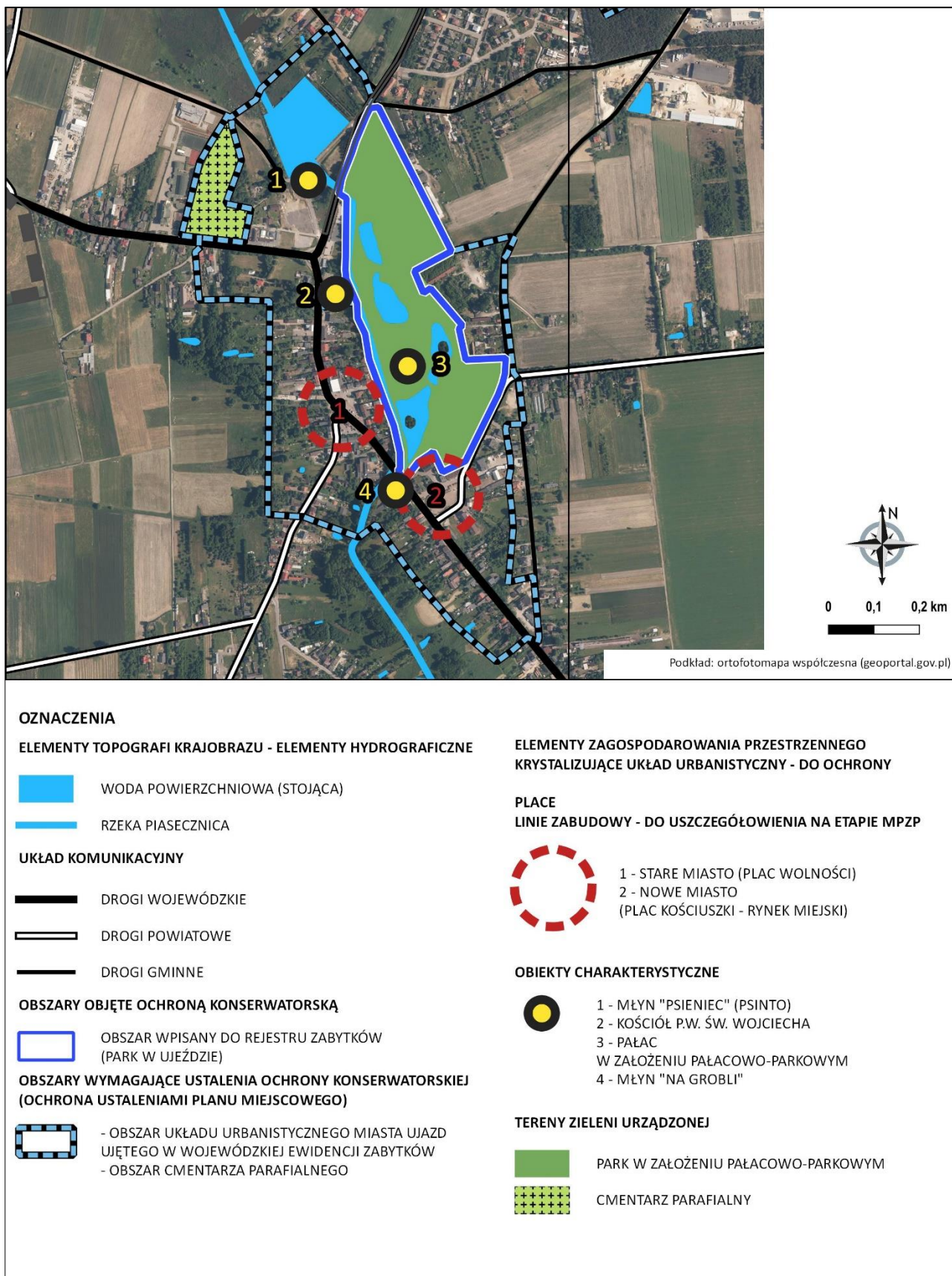
Ryc. 9. Ujazd (1929-1939) na mapie szczegółowej Polski

Źródło: Mapa szczegółowa Polski w skali 1:25000, P42 S30 D, Digitalizacja WIG.

Ryc. 10. Ujazd (1939-1945) na niemieckiej mapie, powiększenie WIG100

Źródło: Mapa Sonderausgabe ehem. Polen - niemieckie powiększenie WIG100.

Ryc. 11. Analiza elementów zagospodarowania przestrzennego do ochrony w obszarze zabytkowego układu urbanistycznego miasta Ujazd

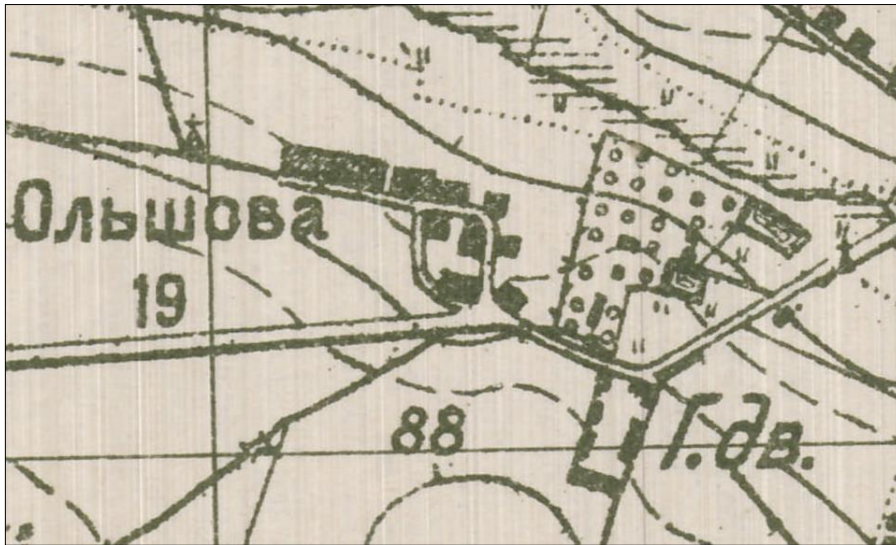
Źródło: opracowanie własne na podkładzie ortofotomapy współczesnej (geoportal.gov.pl).

Relikt owalnicy - Olszowa

Pierwsza wzmianka dotycząca Olszowej pochodzi z 1397 r. i jest związana z lokacją wsi. W 2 poł. XVI w. wieś znajdowała się na terenie ziemi łęczyckiej. Nazwa Olszowa jest nazwą dzierżawczą, wywodzącą się zapewne od olszy (*Alnus*) porastającej łągi nad Pańkówką. Prawdopodobnie wieś powstała w okresie między VI a IX w. W ramach badań osadniczych w regionie wieś zaliczono do wsi powstałych w II okresie osadniczym, który trwał do ok. 1250 r. Olszowa była wsią szlachecką położoną w sąsiedztwie wielu osad należących do klucza wsi biskupów kujawskich, którego centrum stanowił Wolbórz. Najwcześniejsza wzmianka o Olszowej pochodziła z dokumentu biskupa włocławskiego Zbyluta Pałuki z Wąsosza z 1379 r. i dotyczyła kolacji wsi i odsady sołectwa w Żywocinie. Średniowieczne gospodarstwo szlacheckie zajmujące się uprawą roli miało formę folwarku - gospodarstwa rolnego wykorzystującego pracę pańszczyźnianą. W Olszowej odnotowano istnienie pól folwarcznych w początku XV w.

Olszowa jest związana głównie z dwoma rodami: Olszowskich i Malczów. W omawianej miejscowości urodził się Andrzej Olszowski, późniejszy prymas Polski. Do wyróżniających się przedstawicieli rodu Malczów należy wymienić lekarza Jana Fryderyka Wilhelma Malcza oraz jednego z wybitniejszych polskich złotników XIX w. Karola Filipa Malcza. Innymi właścicielami Olszowy byli m.in. Ludwik Szweycer i jego syn Wincenty, późniejszy powstaniec styczniowy, czy Kazimierz Glinka-Janczewski - profesor leśnictwa. W krajobrazie kulturowym obszaru wyróżnia się zabytkowy park, stanowiący część pierwotnego folwarku (założenia dworsko-parkowego). W obszarze zieleni urządzonej zachowały się pojedyncze obiekty gospodarcze i daw. dwór, który jednak ze względu na liczne remonty i przebudowy nie zachował swoich wartości zabytkowych reprezentatywnych dla założenia. Był tu także młyn parowy i gorzelnia, a pracownicy folwarku mieszkali w budynkach mieszkalnych, tzw. czworakach. W 1827 r. Olszowa liczyła 159 osób, zaś w 1886 r. 112 mieszkańców i dodatkowo 56 mieszkańców w folwarku. Miejscowość z dnia 31.12.2016 r. liczyła 128 mieszkańców.

Olszowa była wsią lokowaną, co potwierdza pierwsza wzmianka dotycząca miejscowości z 1397 r. Powyższe uzasadnia określenie planowanego układu wsi, jako „owalnicy”. Miejscowość nie wykształciła się zgodnie z planami jej lokacji jednak do współczesności zachował się układ komunikacyjny stanowiący relikwiny układu ruralistycznego. Wieś lokowano w niewielkiej odległości od daw. folwarku, współcześnie przy drodze powiatowej, na skraju doliny Pańkówki. Olszowa stanowi niewielką wieś, zaplanowaną wokół ogólnodostępnego placu. Na owalnym placu prawdopodobnie znajdowały się niewielkie stawy - pozostałość jednego z nich zachowała się współcześnie w północnej części placu. Prawdopodobnie, ze względu na mały wzrost zaludnienia wsi plac owalny nie został zagospodarowany ogólnodostępnymi budynkami. Dookoła wewnętrznego placu prowadzi droga, a na zewnątrz niej znajdują się zabudowania wiejskie. W głębi podwórza stoją stodoły z wylotem na pola, które ciągną się na zewnątrz każdej zagrody łąkami. Olszowa miała dwa wyloty ze wsi. Współcześnie w ciągu drogi powiatowej. Folwark w Olszowej został ulokowany poza owalnicą, na końcu wsi, wzdłuż doliny Pańkówki. Olszowa była położona na ważnym szlaku komunikacyjnym o znaczeniu regionalnym, który z czasem został wciągnięty w system dróg powiatowych. W ten sposób część owalnicy została poszerzona i wzmocniona rangą drogi powiatowej a druga część jest mniej czytelna ponieważ stanowi drogę o randze drogi wewnętrznej.

A

B

Ryc. 12. A. Olszowa (1914-1919) na niemieckiej mapie zaboru rosyjskiego, B. Olszowa (1929-1939) na mapie szczegółowej Polski

Źródło: Niemiecka mapa zaboru rosyjskiego w skali 1:25000, XXV 6-E, digitalizacja WIG; Mapa szczegółowa Polski w skali 1:25000, P42 S30 D, Digitalizacja WIG.

Ryc. 13. Olszowa (1939-1945) na niemieckiej mapie, powiększenie WIG100

Widoczna jest zmiana statusu drogi współtworzącej układ ruralistyczny - droga powiatowa i jej wpływ na czytelność układu komunikacyjnego.

Źródło: *Mapa Sonderausgabe ehem. Polen - niemieckie powiększenie WIG100.*

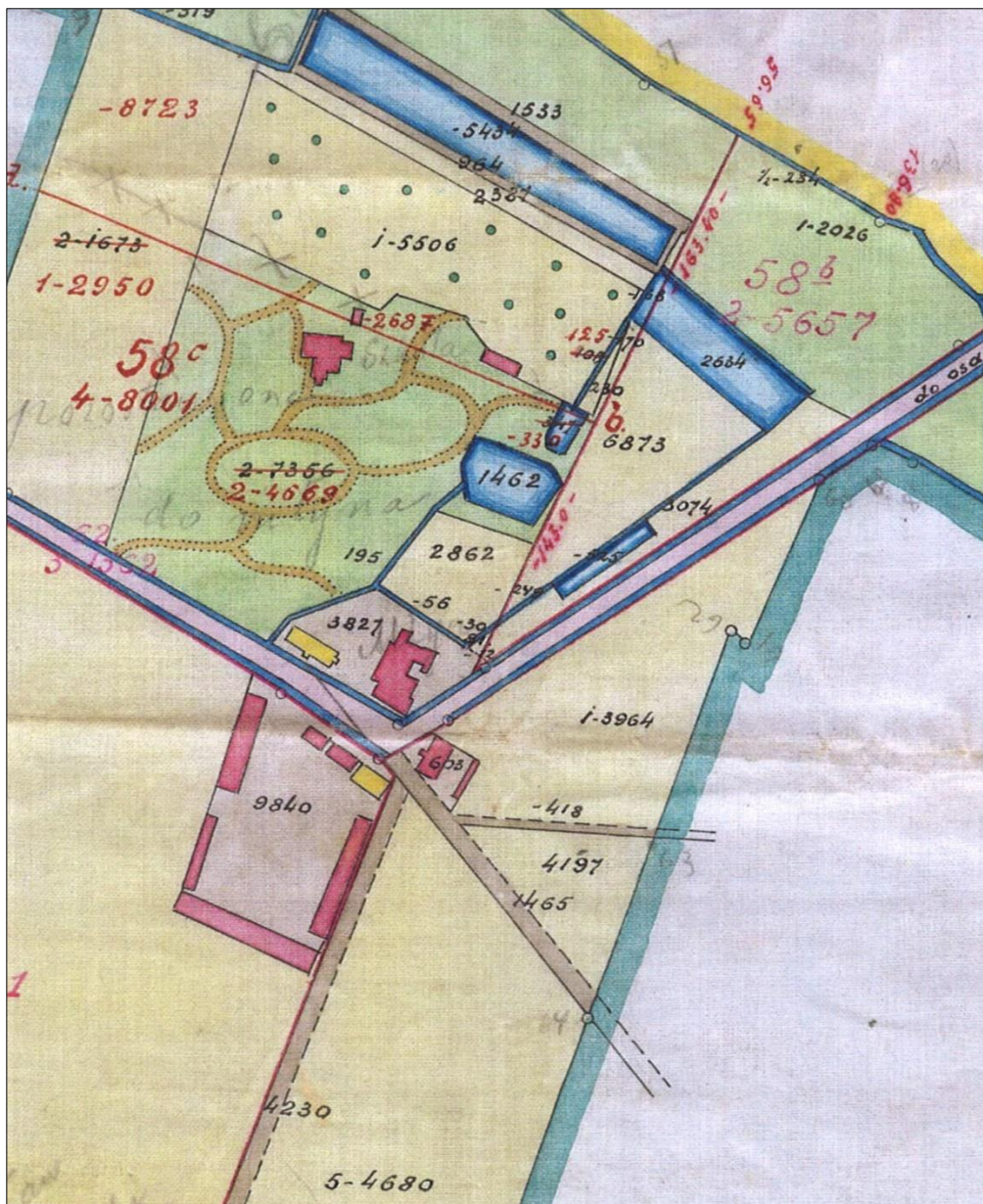
Fot. 1. Budynki ustawione szczytem do drogi - zachowana charakterystyczna cecha układu zabudowy w ramach układu ruralistycznego „owalnicy”

Źródło: *fotografia własna.*

Ryc. 14. Granice strefy ochrony konserwatorskiej reliktu układu ruralistycznego Olszowej (owalnica) - wytyczne planistyczne do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ Gminy Ujazd.

Ryc. 15. Plan części gruntów rozparcelowanego majątku prywatnego Olszowa, stan na 1936 r.

Źródło: (ze zbiorów rodziny Jabłońskich z Olszowy) [w]: Olszowa. Historia i ludzie, Z. Pakowski, Łódź 2022.

Fot. 2. Portyk dworu w Olszowie ok. 1920 r. - widok archiwalny

Źródło: (ze zbiorów Juliana Malecza) [w]: *Olszowa. Historia i ludzie*, Z. Pakowski, Łódź 2022.

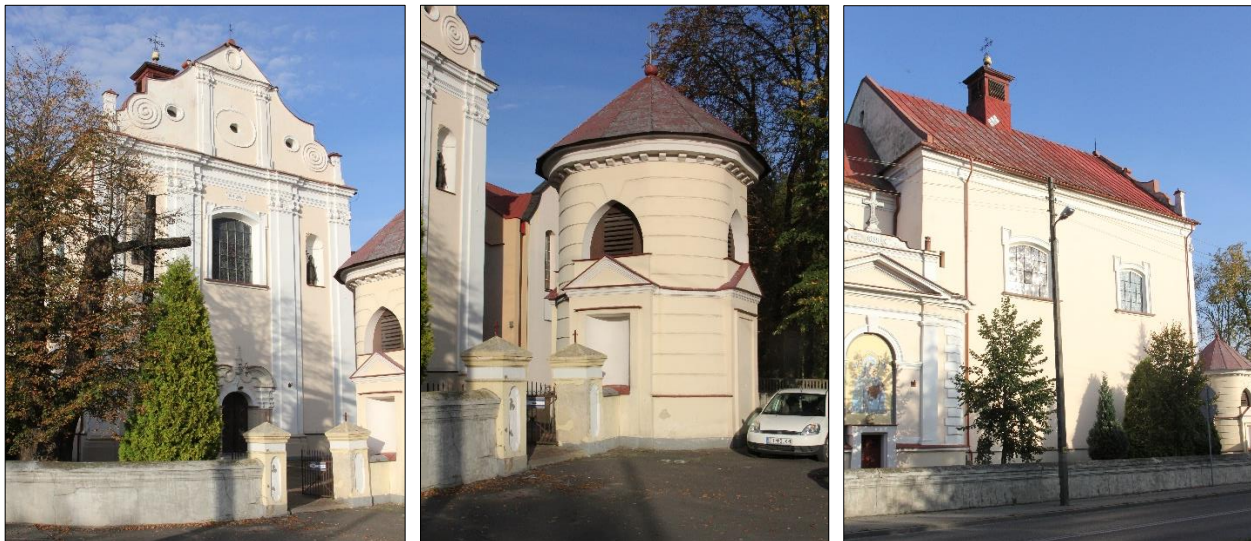
2.6.3 ZABYTKI REPREZENTATYWNE W SKALI GMINY - ZESPOŁY SAKRALNE

W obszarze miasta Ujazd jest zlokalizowany **Zespół architektoniczny kościoła p. w. św. Wojciecha**. **Zespół** tworzy kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Wojciecha (wpisany do Rejestru zabytków za nr 14-I-1414 z 20.09.1947 r. i 30.05.1967 r.), dzwonnica (wpisana do Rejestru zabytków za nr 372 z 27.05.1967 r.), plebania (wpisana do Rejestru zabytków za nr 391-I-17339 z 24.05.1947 r. i 30.05.1967 r.).

Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Wojciecha

Obiekt został wpisany do Rejestru zabytków województwa łódzkiego za nr 14-I-1414 z 20.09.1947 r. i 30.05.1967 r. Pierwotny obiekt kościoła powstał prawdopodobnie w 1420 r., jako drewniana świątynia erygowana w 1429 r. Obiekt rozebrano w 1675 r. Obecny obiekt jest murowany, w stylu barokowym. Został wzniesiony w latach 1674-1676 z fundacji abpa gnieźnieńskiego Andrzeja Olszowskiego. Na początku XX w. wzniesiono dzwonnice. W 1892 r. od zachodu dobudowano mauzoleum rodziny Ostrowskich z kryptą według projektu warszawskiego architekta, budowniczego diecezji kujawsko-kaliskiej - Konstantego Wojciechowskiego. W latach 1987-93 dobudowano do niego nową część wg projektu łódzkiego architekta Aleksandra Dworcza. Kościół jest murowany z cegły ceramicznej pełnej na zaprawie wapiennej, obustronnie tynkowany. Sklepienia są murowane, ceglane, w prezbiterium krzyżowe, w zakrystii krzyżowo-kolebkowe a nad kaplicą znajduje się płaska kopuła. Posadzki w prezbiterium i nawie są murowane, w zakrystii i kaplicy ceramiczne.

Drzwi obiektu są drewniane, głównie deskowane z żeliwnymi okuciami (również boczne i do zakrystii). Przy wejściu bocznym znajduje się „wiatrołap” z drzwiami wahadłowymi, górą przeszkolonymi. Okna są pojedyncze, w żeliwnych ramach z witrażami, z wyjątkiem drewnianego okna w zakrystii. Schody na chór są kręte, żeliwne z deskowymi podestami. Niższe prezbiterium jest nakryte dachem trójspadowym, a zakrystia dachem pulpitowym. Kaplica została nakryta dachem dwuspadowym. Pod kaplicą znajduje się krypta nagrobna.

Fot. 3. Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Wojciecha w Ujeździe

Źródło: fotografia własna.

Fot. 4. Studnia z rzeźbą św. Franciszka z Asyżu przy kościele pw. Św. Wojciecha

Źródło: fotografia własna.

Plebania w zespole kościoła p.w. św. Wojciecha w Ujeździe

Stanowi dawny obiekt plebani (obecnie nie pełni już tej funkcji), wpisany do Rejestru zabytków województwa łódzkiego za nr 391-I-17339 z 24.05.1947 r. i 30.05.1967 r. Użytkowany był jako plebania do 1985 r. gdy wybudowano nowy obiekt. Jest to budynek drewniany w stylu polskich dworców z elementami klasycystycznymi, wzniesiony w poł. XIX w. przy kościele parafialnym p.w. św. Wojciecha w Ujeździe. Charakteryzuje go konstrukcja zrębowa, jest obustronnie szalowany, na podmurówce. Stropy są płaskie, drewniane na belkach. Drzwi główne są również drewniane, płycinowe, dwuosiove. Bryła budynku jest zwarta, nakryta dachem czterospadowym krytym papą. Od frontu jest ganek nakryty dachem trójspadowym, wspartym na 4 okrągłych kolumnach. Weranda znajdująca się od zachodu jest nakryta płaskim dachem dwuspadowym. Okna są drewniane, duże, prostokątne. Powierzchnia obiektu wynosi ok. 160 m².

Fot. 5. Plebania w zespole kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego p.w. św. Wojciecha w Ujeździe

Źródło: fotografia własna.

Dzwonnica w zespole kościoła p.w. św. Wojciecha w Ujeździe

Dzwonnica została wpisana do Rejestru zabytków województwa łódzkiego za nr 372 z 27.05.1967 r. Zbudowano ją w stylu klasycznym z elementami neogotyku, na planie koła z płytkimi ryzalitami na osiach głównych, tworzącymi zarys krzyża greckiego. Elewacje są boniowane i lekko spłaszczone. Od północy znajduje się prostokątny otwór drzwiowy z drzwiami dwuskrzydłowymi, płycinowymi, powyżej nadświetle. Od południa znajduje się prostokątna płycina a od wschodu i zachodu półkoliste nisze. Na ich osi dołem został poprowadzony murek parkanu. Na wysokości dolnego gzymsu frontonów elewację obiega wąski gzyms kordonowy. Ponad gzymsami proste, wycięte, ostrołuczne otwory wypełnione drewnianymi żaluzjami. Dach jest stożkowy 16-połaciowy, zwieńczony prostym krzyżem na kuli. We wnętrzu znajduje się posadzka z płyt kamiennych. Wnętrze o konstrukcji belkowej do zawieszania dwóch dzwonów. Jeden z nich został opatrzony napisem fundacyjnym Kaspra Denhoffa z I poł. XVIII w. Powierzchnia obiektu wynosi ok 12,5 m².

Fot. 6. Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego p.w. św. Wojciecha w Ujeździe
Źródło: fotografia własna.

2.6.4 ZABYTKI REPREZENTATYWNE W SKALI GMINY - ZAŁOŻENIA REZYDENCJONALNE I TERENY ZIELENI URZĄDZONEJ

Najbardziej reprezentatywnymi obiektami i obszarami zabytkowymi reprezentującymi krajobraz kulturowy Gminy Ujazd są daw. zespoły rezydencjonalne w miejscowościach: miasto Ujazd, Bukowie oraz Wólka Krzykowska.

Tab. 9. Obiekty i obszary ujęte w GEZ Gminy Ujazd

Nr karty GEZ (ZN)	Nazwa	Miejscowość	Datowanie	Forma ochrony zabytków Uwagi
ZN-2	Park podworski w zespole dworsko-parkowym	Buków	XIX w.	RZ pod nr 382 z 19.01.1987 Ujęty w WEZ
ZN-3	Rządcówka w dawnym zespole folwarcznym		k. XIX w.	----
ZN-4	Obora w dawnym zespole folwarcznym		k. XIX w.	----
ZN-5	Spichlerz w dawnym zespole folwarcznym		k. XIX w.	----
ZN-6	Stodoła w dawnym zespole		k. XIX w.	----

Nr karty GEZ (ZN)	Nazwa	Miejscowość	Datowanie	Forma ochrony zabytków Uwagi
	folwarcznym			
ZN-11	Park podworski	Olszowa	XIX w.	----- Ujęty w WEZ
ZN-12	Dwór w zespole dworsko-parkowym		XIX w. (zbudowany na reliktach XVIII-wiecznych piwnic) przebudowany w latach 60-tych XX w.	----- Ujęty w WEZ
ZN-18	Dwór w zespole dworskim	Niewiadów Kolonia	XVIII w.	-----
ZN-43	Budynek stróżówki w zespole dworskim		XVIII w.	-----
ZN-29	Park w zespole pałacowo-parkowym	Ujazd	I poł. XIX w.	RZ pod nr 371 z 27.05.1967 Ujęty w WEZ
ZN-30	Pałac w zespole pałacowo-parkowym		XVII w.	RZ pod nr 371 z 27.05.1967 Ujęty w WEZ
ZN-32	Brama wjazdowa w zespole pałacowo-parkowym		początek XX w.	----- Ujęty w WEZ
ZN-33	Kordegarda w zespole pałacowo-parkowym		początek XX w.	-----
ZN-34	Rządca w dawnym zespole folwarcznym		początek XX w.	----- Ujęty w WEZ
ZN-35	Budynek podworski w dawnym zespole folwarcznym		początek XX w.	----- Ujęty w WEZ
ZN-48	Budynek owczarni w dawnym zespole folwarcznym		poł XIX w.	----- Ujęty w WEZ
ZN-39	Park dworski w zespole dworsko-parkowym		Wólka Krzykowska	poł. XIX w.
ZN-40	Dwór w zespole dworsko-parkowym	poł. XVIII w.		RZ pod nr 363 z 1.04.1986 Ujęty w WEZ

Źródło: opracowanie własne.

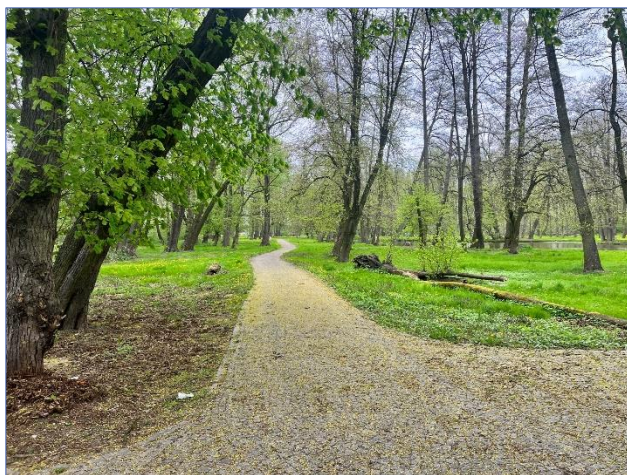
Zespół pałacowo-parkowy w Ujeździe

Zespół pałacowo-parkowy w Ujeździe obejmuje dawny pałac, zbudowany na murach zamku Piotra Tłuka Strykowskiego z I poł. XV w., rozbudowanego w II poł. XV w. przez Piotra Dunina. Była to budowla obronna na wzór tego typu obiektów krzyżackich. W znaczącym zakresie została zburzona przez Kaspra Denhoffa z XVII w. Ściana południowa zamku została wtopiona w mur nowego pałacu, wzorowanego na założeniu pałacowym Denhoffa w Kruszynie. Pałac następnie przebudowała rodzina Ostrowskich. Obiekt dawnego pałacu od północy zamyka piętrowy ryzalit, pełniący rolę ozdobnego wejścia. Były tutaj drzwi z herbami (m.in. Ostrowskich) i łacińskimi sentencjami. Schody wejściowe były ozdobione balustradami o przekroju czteroliścia. Na zachód był drugi taras. Od południa, od strony ogrodu, znajdowała się weranda z tarasem piętra na

górze. W latach 1920-1922 północny taras zabudowano a południową werandę zamieniono w taras. Poddasze pałacu mieściło bibliotekę i archiwum rodzinne

Wokół pałacu założono park o charakterze krajobrazowym, w którym ostatnie prace założeniowe miały miejsce w latach 1882-1886. Ten 14-hektarowy park jest położony w centrum Ujazdu, w dolinie rzeki Piasecznicy.

Po 1945 r. pałac przeznaczono na przedszkole, później korzystali z niego harcerze. Obecnie pałac wraz z parkiem jest własnością prywatną jednak teren jest ogólnodostępny. **Założenie to stanowi najbardziej charakterystyczny zabytek kształtujący tożsamość Ujazdu.**

Fot. 7. Zespół pałacowo-parkowy w Ujeździe

Źródło: fotografia własna.

Park dworski w Bukowie

Park został założony w I połowie XIX w. przez rodzinę Marszewskich. W 1945 r., w ramach reformy rolnej przeszedł w posiadanie Państwowych Nieruchomości Ziemijskich w Łodzi. W latach pięćdziesiątych należał do Państwowych Gospodarstw Rybackich. Natomiast po 1960 r. część parku zajęto pod budynek mieszkalny i działki pracownicze. W skład założenia parkowego wchodzi park, powierzchnia dawnego sadu, park leśny

nad rzeką Pankówką oraz podwórze gospodarcze ze starymi zabudowaniami i dawna oficyna (rządcówka). Granica północna parku biegnie wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 713, na odcinku prowadzącym z Ujazdu do Rokicin, a wschodnia częściowo wzdłuż drogi wjazdowej do rządcówki. Granica południowa prowadzi obok budynków gospodarskich tj. dawnej obory i kuźni, aż do alei lipowej i rzeki Pankówki, wzdłuż której ciągnie się po stronie południowej i zachodniej parku. Park jest częściowo ogrodzony. Zachowany został w dawnych granicach – powierzchnia parku ogółem wynosi ok 5 ha, w tym: 3,7 ha – lasy, 1,20 ha – zabudowa, wody – ok.0,2 ha). W parku występuje liczny starodrzew, co wpływa na jego duże walory krajobrazowe i przyrodnicze. Zachowały się tu m.in. aleje: grabowa i lipowa. Obecnie park w Bukowie stanowi własność prywatną - własność zakładu BOMADOL Sp. z o.o.

Fot. 8. Park dworski w Bukowiu

Źródło: fotografia własna.

Zespół dworsko-parkowy w Wólce Krzykowskiej

Zespół obejmuje ceglany dwór z połowy XIX w. zlokalizowany na skraju parku. Obecnie zespół stanowi własność prywatną. Na terenie funkcjonuje niewielka stadnina koni, położona przy Łódzkim Szlaku Konnym.

Fot. 9. Dwór w Wólce Krzykowskiej

Źródło: fotografia własna.

Cmentarze

W Gminnej Ewidencji Zabytków wyszczególniono również tereny zabytkowej zieleni cmentarnej. W mieście Ujazd jest zlokalizowany cmentarz rzymsko-katolicki, funkcjonujący przy parafii kościoła pw. św. Wojciecha. W obszarze cmentarza jest zlokalizowana kaplica cmentarna p.w. św. Anny z 1834 r., wpisana do Reje-

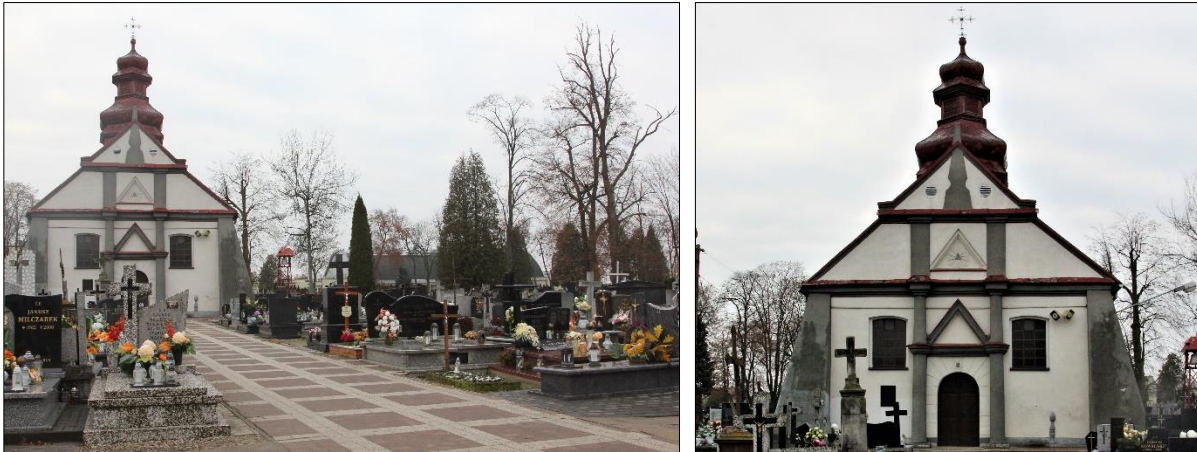
stru zabytków województwa łódzkiego za nr 410-I-19 z 20.09.1947 r. W obrębie zespołu architektonicznego kościoła p.w. św. Wojciecha w Ujeździe funkcjonował cmentarz przykościelny, który został uwzględniony w GEZ Gminy Ujazd. Cmentarz nie zachował się, w tym żaden z nagrobków. Ponadto w obszarze Gminy Ujazd (część wiejska) są zlokalizowane 4 cmentarze ewangelickie z II poł. XIX w. związane z osadnikami niemieckimi, którzy przybywali tu w I poł. XIX w. Cmentarze te stanowią miejsca pamięci, nie mają jednak stałego nadzoru i w większości podlegają zniszczeniu i sukcesji roślinnej.

Wśród zabytkowych cmentarzy Gminy Ujazd czynnym jest wyłącznie cmentarz rzymsko-katolicki w Ujeździe, funkcjonujący przy parafii p.w. św. Wojciecha. Zabytkowa część cmentarna zajmuje powierzchnię ok. 1,1 ha i przylega bezpośrednio do drogi wojewódzkiej nr 713 (ul. Rokicińska). Na cmentarz prowadzi tynkowana brama, pochodząca prawdopodobnie z XIX w. z dwoma furtami po bokach, z ostrołukowatymi otworami, zlokalizowana we wschodnim odcinku ogrodzenia zabytkowej części cmentarza.

Tab. 10. Zabytkowe cmentarze i architektura cmentarna (GEZ Gminy Ujazd)

Lp.	Nr karty GEZ (ZN)	Nazwa	Miejscowość	Datowanie	Powierzchnia (ha)	Forma ochrony zabytków Uwagi
1	ZN-1	Cmentarz ewangelicki	Aleksandrów	II poł. XIX w.	0,09	-----
2	ZN-7	Cmentarz ewangelicki	Ciosny	II poł. XIX w.	0,22	-----Ujęty w WEZ
3	ZN-8	Cmentarz ewangelicki	Lipianki	II poł. XIX w.	0,38	----- Ujęty w WEZ
4	ZN-9	Cmentarz ewangelicki	Łączkowice	II poł. XIX w.	0,26	----- Ujęty w WEZ
5	ZN-21	Kaplica cmentarna p.w. św. Anny (na terenie cmentarza rzymsko-katolickiego parafialnego)	Ujazd	1834 r.	nie dotyczy	RZ pod nr 410-I-19 z 20.09.1947 Ujęty w WEZ
6	ZN-22	Cmentarz rzymsko-katolicki (parafialny)	Ujazd	XIX w.	2,1	----- Ujęty w WEZ
7	ZN-25	Cmentarz rzymsko-katolicki (przykościelny) w zespole kościoła p.w. św. Wojciecha	Ujazd	II połowa XVII w.	-----	-----
8	ZN-49	Historyczny cmentarz żydowski (relikt)	Ujazd	pocz. XIX w.	-----	----- Ujęty w WEZ

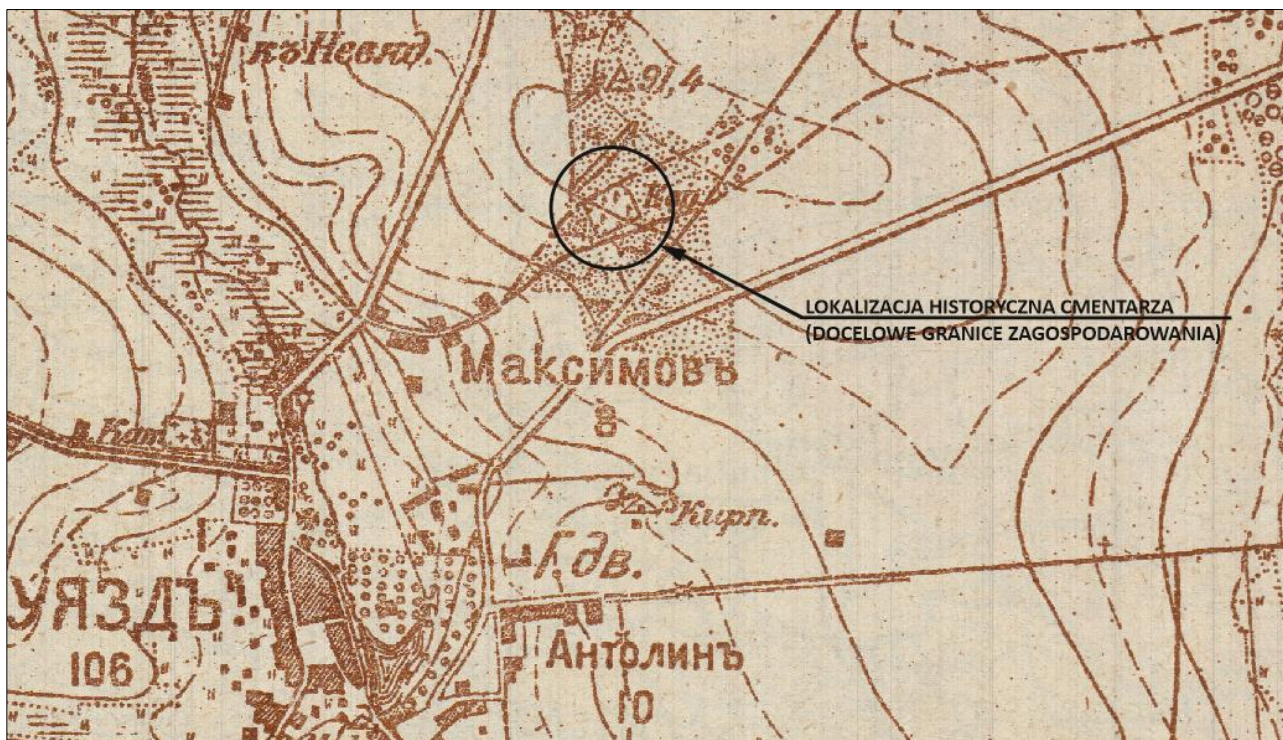
Źródło: opracowanie własne.

Fot. 10. Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki w Ujeździe wraz z kaplicą cmentarną p.w. św. Anny
Źródło: fotografia własna.

W obszarze Gminy Ujazd jest również zlokalizowany daw. cmentarz żydowski, położony na wschód od ul. Konopnickiej, w kompleksie leśnym wydzielonym ulicami: Konopnickiej, Słowackiego, Parkowej i 11 Listopada. Cmentarz podczas II wojny światowej został całkowicie zniszczony przez Niemców. Nie zachował się żaden nagrobek a zmiany przestrzenne są nieodwracalne. Współcześnie stanowi teren leśny i jest położony na gruntach gminnych. Według wyznania Mojżeszowego nie przewiduje się likwidacji cmentarzy, a ekshumacja zwłok jest dozwolona tylko w wyjątkowych sytuacjach. Zgodnie z art. 6 ust 1 i 2 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych: *Użycie terenu cmentarnego po zamknięciu cmentarza na inny cel nie może nastąpić przed upływem 40 lat od dnia ostatniego pochowania zwłok na cmentarzu. Jeżeli teren cmentarza stanowi lub stanowił uprzednio własność Kościoła Katolickiego lub innego kościoła albo związku wyznaniowego, wydanie decyzji o użyciu terenu cmentarnego na inny cel wymaga zgody właściwej władzy tego kościoła lub związku wyznaniowego.*

Współcześnie teren ten stanowi obszar leśny (zgodnie z klasyfikacją ewidencji gruntów i budynków) jak i stanem faktycznym (teren porośnięty jest lasem). W ramach prac nad aktualizacją Gminnej Ewidencji Zabytków wskazano prawdopodobne granice terenu cmentarnego. Granice cmentarza ustalono na podstawie map historycznych oraz analizy przestrzennej zagospodarowania. Jego pierwotne granice wydzielają zachowane do dziś ścieżki leśne jednak ze względu na ukształtowanie terenu część z nich została przekształcona. Ścieżki leśne wydzielają pierwotny obszar cmentarza, zaznaczony na mapie historycznej, co widoczne jest również na zdjęciu satelitarnym obszaru. Najmniej czytelną granicą terenu (ze względu na rzeźbę terenu - znaczące różnice wysokości) jest południowo-wschodnia granica obszaru.

Ryc. 16. Fragment historycznej mapy szczegółowej Polski z zaznaczonym terenem cmentarza żydowskiego

Źródło: opracowanie własne na podkładzie szczegółowej mapy Polski 1:25 000 (1929-1939), digitalizacja Wojskowy Instytut Geograficzny.

2.6.5 ZABYTKI REPREZENTATYWNE W SKALI GMINY – BUDOWNICTWO PO-PRZEMYSŁOWE

Zasób dziedzictwa kulturowego gminy Ujazd uzupełnia dziedzictwo po-przemysłowe, związane z lokalną działalnością (młyny) jak i dużymi zakładami przemysłowymi o randze regionalnej, funkcjonującymi w miejscowości Niewiadów (dziś Osiedle Niewiadów).

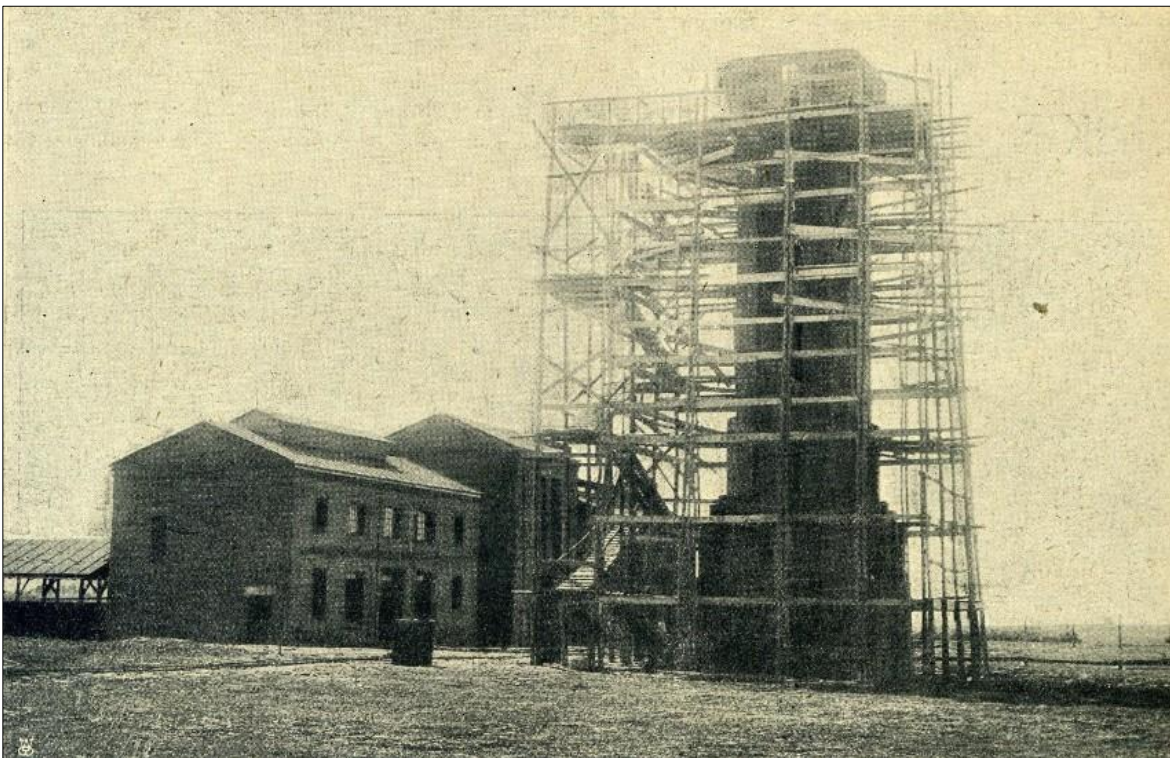
W Gminnej Ewidencji Zabytków ujęto dwa młyny, zlokalizowane w Ujeździe z lat 30 XX w., spiętrzające wodę na przepływającej przez Ujazd rzece Piasecznicy. Młyn zlokalizowany na południe od centrum Ujazdu jest współcześnie użytkowany na cele usługowe. Młyn w daw. osadzie młyńskiej nie jest użytkowany, przez co znajduje się w coraz gorszym stanie technicznym. Po rozbudowie i modernizacji obiektu pod koniec XIX w. mieściła się tu fabryka makaronu. Stąd też potoczna nazwa tych zabudowań „makaroniarnia”.

Fot. 11. Młyn w Ujeździe na rzece Piasecznicy

Źródło: fotografia własna.

W obszarze dawnych Zakładów Chemicznych „Nitrat” w Niewiadowie nie zachowała się zabytkowa tkanka budowlana. Najbardziej charakterystycznym obiektem, który zachował się z pierwotnych ceglanych zabudowań, wzniesionym w 1923 r. jest wieża ciśnień, ujęta w GEZ Gminy Ujazd.

Fot. 12. Budowa zachowanej współcześnie wieży ciśnień w zakładzie „NITRAT”, fotografia z 1923 r.

Źródło: <https://tomaszowmazowiecki.naszemiasto.pl/historie-odnalezione-andrzeja-kobalczyka-dlaczego-zbudowano/ga/c3-4020378/zd/24081402>.

Fot. 13. Wieża ciśnien w daw. zakładzie „NITRAT” w Niewiadomie

Źródło: fotografia własna.

2.6.6 OBIEKTY MAŁEJ ARCHITEKTURY - KAPLICZKI

Kapliczki to niewielkie budowla kulturowe, wznoszone zazwyczaj przy drogach lub rozdrożach w celach wotywnych, dziękczynnych czy obrzędowych. Mogą być w formie drewnianych skrzynek z obrazem lub rzeźbą zawieszonych na drzewie lub słupie lub stanowić niewielką formę architektoniczną.

W obszarze gminy Ujazd znajduje się wiele kapliczek, z czego 11 wpisanych zostało do Gminnej Ewidencji Zabytków. 1 kapliczka została ujęta w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków - kapliczka rzymsko-katolicka pod patronatem Matki Boskiej w Ujeździe. Kapliczki są zazwyczaj zbudowane z cegły i stanowią w większości własność prywatną. Stawiane były w większości w 2poł. XIX w. lub 1 poł. XX w. W obszarze gminy Ujazd stanowią zazwyczaj obeliski zwieńczone krzyżem.

Kapliczki przydrożne stanowią zasób dziedzictwa kulturowego związanego z lokalną twórczością artystyczną społeczności oraz obiekty charakterystyczne w terenie, element tożsamości krajobrazowej obszaru. Kult odprawiania nabożeństw majowych przy wybranych kapliczkach jest kontynuowany do dnia dzisiejszego.

Kapliczki, krzyże oraz figury motywne prezentują dobry stan zachowania jednak wymagają remontów i renowacji, w celu utrzymania zasobu zabytkowego. W 2022 r. Gmina Ujazd wyremontowała 2 kapliczki: w Olszowej oraz Wygodzie. Działania w tym zakresie obejmowały: remont zabytkowych kapliczek wraz z uporządkowaniem otoczenia (renowację elewacji, wykonanie izolacji fundamentów, naprawę tynków oraz wykonanie utwardzenia wokół kapliczek i renowację ogrodzenia).

Tab. 11. Wykaz kapliczek ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nr karty GEZ (ZN)	Nazwa	Miejscowość	Datowanie	Forma ochrony zabytków Uwagi
1	ZN-10	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Jezusa Chrystusa)	Łominy	1938 r.	-----
2	ZN-13	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Matki Bożej)	Olszowa	XIX w.	-----

Lp.	Nr karty GEZ (ZN)	Nazwa	Miejscowość	Datowanie	Forma ochrony zabytków
					Uwagi
3	ZN-14	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Matki Bożej)	Olszowa	XIX/XX w.	----
4	ZN-17	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Najświętszej Marii Panny z Dzieciątkiem Jezus)	Sangrodz	1936 r.	----
5	ZN-19	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Jana Pawła II)	Tobiasze	II poł. XIX w.	----
6	ZN-31	Kapliczka rzymsko-katolicka w zespole pałacowo-parkowym (pod patronatem Matki Boskiej Częstochowskiej)	Ujazd	początek XX w.	----
7	ZN-36	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Matki Bożej)	Ujazd	1896 r.	----- Ujęty w WEZ
8	ZN-41	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Matki Bożej)	Wólka Krzykowska	II poł. XIX w.	----
9	ZN-42	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Matki Bożej)	Wygoda	II poł. XIX w.	----
10	ZN-44	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Matki Bożej)	Zaosie	1850 r.	----
11	ZN-45	Kapliczka rzymsko-katolicka pod patronatem Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski	Niewiadów Kolonia	1932 r.	----

Źródło: opracowanie własne.

Fot. 14. A. Kapliczka w Łominach, B. Kapliczka W Olszowej, C. Kapliczka w Sangrodzu

Źródło: fotografia własna.

A.

B.

Fot. 15. Kapliczka rzymsko-katolicka w Olszowej: A. przed remontem, B. po remoncie (2022 r.) Kolorystyka kapliczki została odtworzona pod nadzorem konserwatorskim.

Źródło: fotografia własna.

Fot. 16. A. Kapliczka w Tobiaszszach, B-C. Kapliczka w zespole pałacowo-parkowym w Ujeździe
Źródło: fotografia własna.

Fot. 17. A. Kapliczka w Wólce Krzykowskiej, B. Kapliczka w Zaosiu, C. Kapliczka w Niewiadowie
Źródło: fotografia własna.

Fot. 18. A. Kapliczka w Wygodzie po remoncie (2022 r.)

Kolorystyka kapliczki została odtworzona pod nadzorem konserwatorskim.

Źródło: fotografia własna

2.7 OCENA STANU ZABYTEKÓW

Rozpoznanie elementów dziedzictwa kulturowego znajdujących się na obszarze gminy i określenie jego wartości nie wystarczają do prawidłowego zarządzania zasobami. Niezbędna jest ocena stanu zachowania elementów dziedzictwa jaki i przypisanych mu wartości⁵. Jednym z narzędzi prawnych do oceny dziedzictwa kulturowego jest Gminny program opieki nad zabytkami, w zakresie swoich właściwości.

Poniżej przedstawiono ogólną charakterystykę stanu zachowania elementów dziedzictwa materialnego gminy Ujazd - zabytki objęte formą ochrony zabytków (Rejestr) lub wskazane do objęcia ochroną prawną (GEZ).

Tab. 12. Stan zachowania i własność zabytków

Nr karty GEZ (ZN)	Nazwa	Miejscowość	Forma własności / władania	Stan zachowania
ZN-1	Cmentarz ewangelicki	Aleksandrów	Parafia związków wyznaniowych – władanie samostne (Parafia Ewangelicko-Augsburska w Tomaszowie Mazowieckim)	Zły
ZN-2	Park dworski w zespole dworsko-parkowym	Buków	a) Dz. 650/26, Dz. 650/23, Dz. 650/25, 650/27, 650/30, 650/32, – własność Gmina Ujazd, b) Dz. 650/31, 650/33 – własność osoby prywatnej, c) Dz. 650/41 – własność BOMADOL Sp. zo.o., d) Dz. 650/42, 6510/29, 650/7, 650/8, 650/9, 650/10, 650/11, 650/15,650/16, 650/17,650/18, 650/19650/20, 650/21 – własność osoby prywatnej e) Dz. 651 – własność Skarb Państwa – Marszałek Województwa Łódzkiego (rzeka), f) Dz. 650/14 współwłasność osób prywatnych i Skarbu Państwa – 12/900 Agencja Nieruchomości Rolnych	Średni, kompozycja parku nieczytelna
ZN-3	Rządcówka w dawnym	Buków	Własność prywatna	Dobry

⁵ Dziedzictwo obok Mnie - poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Warszawa 2019

Nr karty GEZ (ZN)	Nazwa	Miejscowość	Forma własności / władania	Stan zachowania
	zespole folwarcznym			
ZN-4	Obora w dawnym zespole folwarcznym	Buków	Własność prywatna	Dobry
ZN-5	Spichlerz w dawnym zespole folwarcznym	Buków	Własność prywatna	Dobry
ZN-6	Stodoła w dawnym zespole folwarcznym	Buków	Własność prywatna	Dobry
ZN-7	Cmentarz ewangelicki	Ciosny	Parafia związków wyznaniowych – władanie samostne (Parafia Ewangelicko-Augsburska w Tomaszowie Mazowieckim)	Zły
ZN-8	Cmentarz ewangelicki	Lipianki	Własność nie określona	Zły
ZN-9	Cmentarz ewangelicki	Łączkowice		Zły
ZN-10	Kapliczka rzymskokatolicka (pod patronatem Jezusa Chrystusa)	Łominy	Własność prywatna	Dobry, wymaga drobnych napraw, odnowy
ZN-11	Park podworski	Olszowa	Własność prywatna, niewielki udział Skarbu Państwa - władanie Starosta Tomaszowski	Średni, kompozycja parku nieczytelna
ZN-12	Dwór w zespole dworsko-parkowym	Olszowa	Własność prywatna	Stan dobry, obiekt po licznych przebudowach
ZN-13	Kapliczka rzymskokatolicka (pod patronatem Matki Bożej)	Olszowa	Własność prywatna	Bardzo dobry kapliczka wyremontowana na przełomie 2022-2023 r.)
ZN-14	Kapliczka rzymskokatolicka (pod patronatem Matki Bożej)	Olszowa	Własność prywatna	Dobry
ZN-15	Historyczny układ ruralistyczny – ślad owalnicy	Olszowa	---	brak ochrony elementów zagospodarowania przestrzennego - brak planu miejscowego
ZN-16	Fabryka – wieża ciśnień w dawnym zakładzie „NITRAT” S.A., obecnie na terenie Zakładu Sprzętu Precyzyjnego „Niewiadów”	Osiedle Niewiadów	Własność Skarbu Państwa – Użytkowanie wieczyste C.M.C. Sp. o.o.	Średni, wymaga konserwacji, uzupełnienia ubytków, obiekt bez współczesnej funkcji
ZN-17	Kapliczka rzymskokatolicka (pod patronatem Najświęt-	Sangrozd	Własność Województwo Łódzkie – Zarząd Dróg Wojewódzkich	Dobry

Nr karty GEZ (ZN)	Nazwa	Miejscowość	Forma własności / władania	Stan zachowania
	szey Marii Panny z Dzieciątkiem Jezus)		w Łodzi	
ZN-18	Dwór w zespole dworskim	Niewiadów Kolonia	Własność prywatna	Zły, obiekt bez współczesnej funkcji
ZN-19	Kapliczka rzymsko-katolicka (pod patronatem Jana Pawła II)	Tobiasze	Własność Skarbu Państwa – Starosta Tomaszowski	Średni, obiekt wymaga zagospodarowania terenu wokół kapliczki w sposób chroniący jej wnętrze, w szczególności przed czynnikami atmosferycznymi
ZN-20	Młyn w dawnej osadzie młyńskiej	Ujazd	Własność prywatna	Średni, obiekt bez współczesnej funkcji, nie użytkowany
ZN-21	Kaplica cmentarna p.w. św. Anny (na terenie cmentarza rzymsko-katolickiego parafialnego)	Ujazd	Parafia Rzymsko-Katolicka pw. Św. Wojciech w Ujeździe	Dobry
ZN-22	Cmentarz rzymsko-katolicki (parafialny)	Ujazd	Parafia Rzymsko-Katolicka pw. Św. Wojciech w Ujeździe	Dobry, czynny cmentarza
ZN-23	Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Wojciecha	Ujazd	Parafia Rzymsko-Katolicka pw. Św. Wojciech w Ujeździe	Dobry
ZN-24	Dzwonnica w zespole kościoła p.w. św. Wojciecha	Ujazd	Parafia Rzymsko-Katolicka pw. Św. Wojciech w Ujeździe	Dobry
ZN-25	Cmentarz rzymsko katolicki (przykościelny) w zespole kościoła p.w. św. Wojciecha	Ujazd	Parafia Rzymsko-Katolicka pw. Św. Wojciech w Ujeździe	Dobry
ZN-26	Plebania w zespole kościoła p.w. św. Wojciecha	Ujazd	Parafia Rzymsko-Katolicka pw. Św. Wojciech w Ujeździe	Dobry, obiekt nieużytkowany
ZN-27	Dom mieszkalny	Ujazd	Własność prywatna	Zły, znaczące ubytki w stanie technicznym obiektu
ZN-28	Młyn	Ujazd	Własność prywatna	Dobry, obiekt częściowo usługowy
ZN-29	Park w zespole pałacowo-parkowym	Ujazd	Własność prywatna	Dobry
ZN-30	Pałac w zespole pałacowo-parkowym	Ujazd	Własność prywatna	Dobry, obiekt nieużytkowany
ZN-31	Kapliczka rzymsko-katolicka w zespole	Ujazd	Własność prywatna	Bardzo zły

Nr karty GEZ (ZN)	Nazwa	Miejscowość	Forma własności / władania	Stan zachowania
	pałacowo-parkowym (pod patronatem Matki Boskiej Częstochowskiej)			
ZN-32	Brama wjazdowa w zespole pałacowo-parkowym	Ujazd	Własność prywatna	Średni, obiekt wymaga uzupełnień
ZN-33	Kordegarda w zespole pałacowo-parkowym	Ujazd	Własność prywatna	Bardzo zły
ZN-34	Rządcówka w dawnym zespole folwarcznym	Ujazd	Współwłasność: osoby prywatne, niewielki udział Gmina Ujazd	Średni
ZN-35	Budynek podworski w dawnym zespole folwarcznym	Ujazd	Współwłasność: osoby prywatne, niewielki udział Gmina Ujazd	Średni
ZN-36	Kapliczka rzymskokatolicka (pod patronatem Matki Bożej)	Ujazd	Własność prywatna	Dobry
ZN-37	Dom mieszkalny	Ujazd	Własność prywatna	Średni, obiekt usługowy
ZN-38	Historyczny układ przestrzenny (urbanistyczny)	Ujazd	---	brak ochrony elementów zagospodarowania przestrzennego - brak planu miejscowego
ZN-39	Park Dworski w zespole dworsko-parkowym	Wólka Krzykowska	Własność prywatna wody, roby - Skarb Państwa droga - gmina Ujazd	Średni, kompozycja parku nie czytelna
ZN-40	Dwór w zespole dworsko-parkowym	Wólka Krzykowska	Własność prywatna	Dobry
ZN-41	Kapliczka rzymskokatolicka (pod patronatem Matki Bożej)	Wólka Krzykowska	Własność prywatna	Dobry
ZN-42	Kapliczka rzymskokatolicka (pod patronatem Matki Bożej)	Wygoda	Własność prywatna	Bardzo dobry, obiekt wyremontowany na przełomie 2022-2023 r.
ZN-43	Budynek stróżówki w zespole dworskim	Niewiadów Kolonia	Własność gminy Ujazd	Bardzo zły, obiekt nieużytkowany
ZN-44	Kapliczka rzymskokatolicka (pod patronatem Matki Bożej)	Zaosie	Własność Województwo Łódzkie – Zarządu Dróg Wojewódzkich w Łodzi	Dobry
ZN-45	Kapliczka rzymskokatolicka pod patronatem Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski	Niewiadów Kolonia	Własność prywatna	Dobry

Nr karty GEZ (ZN)	Nazwa	Miejscowość	Forma własności / władania	Stan zachowania
ZN-46	Układ przestrzenny (ruralistyczny) – relikw wsi rządowej w układzie współczesnej wsi drogowej	Sangrozd	---	brak ochrony elementów zagospodarowania przestrzennego - brak planu miejscowego
ZN-47	Dom mieszkalny	Ujazd	Własność prywatna	Bardzo zły, budynek nieużytkowany
ZN-48	Budynek owczarni w dawnym zespole folwarcznym	Ujazd	Własność prywatna	Zły, obiekt nieużytkowany
ZN-49	Historyczny cmentarz żydowski (relikw)	Ujazd	Własność gminy Ujazd	Brak materialnych śladów, granice ustalone w ramach aktualizacji GEZ
ZN-50	Zespół architektoniczny kościoła p.w. św. Wojciecha	Ujazd	Parafia Rzymsko-Katolicka pw. Św. Wojciech w Ujeździe	Dobry

Skróty i oznaczenia użyte w tabeli:

RZ	Rejestr zabytków województwa łódzkiego – obiekt / obszar wpisany do rejestru zabytków
WEZ	Wojewódzka ewidencja zabytków – obiekt / obszar ujęty w ewidencji zabytków województwa łódzkiego
Struktura własnościowa zabytków	
	Własność związków wyznaniowych
	Własność samorządowa, Skarbu Państwa
	Własność prywatna, przeważająca własność prywatna
	Stan techniczny
	Obiekt w bardzo złym stanie technicznym, wymagający pilnej interwencji

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miejskiego w Ujeździe oraz inwentaryzacji.

Własność zasobu zabytków nieruchomych

Większość zabytków stanowi gminy Ujazd stanowi własność osób prywatnych. Teren dawnych Zakładów „NITRAT” stanowi własność Skarbu Państwa oddaną w użytkowanie wieczyste. W gminie znajdują się 2 kapliczki zlokalizowana na terenie należącym do województwa łódzkiego (Sangrozd, Zaosie), 1 zlokalizowana na terenie w zarządzie powiatu tomaszowskiego (Tobiasze). We własności Gminy Ujazd pozostają dwa zabytki: budynek stróżówki w zespole dworskim (Kolonia Niewiadów) oraz teren relikw historycznego cmentarza żydowskiego, zlokalizowany na terenie leśnym w Ujeździe.

W strukturze własności zabytków Gminy Ujazd należy wyróżnić własność Parafii Rzymsko-Katolickiej pw. Św. Wojciech w Ujeździe, której własnością jest zespół architektoniczny kościoła p.w. św. Wojciecha w Ujeździe oraz budynek dawnej plebanii i władanie Parafia Ewangelicko-Augsburska w Tomaszowie Mazowieckim związane z terenami nieczynnych (historycznych) lokalizacji cmentarzy ewangelickich.

W związku z strukturą własności zabytków Gminy Ujazd działania w zakresie polityki ochrony nad zabytkami muszą być ukierunkowane bardziej na tworzenie warunków i wspieranie inicjatyw związanych z opieką nad zabytkami niż na bezpośrednich działaniach przy zabytkach.

Stan zabytków nieruchomych

Stan zachowania zabytków Gminy Ujazd jest zróżnicowany. Zachowane w historycznych granicach tereny zielni urządzonej charakteryzują się zanikającym układem rozplanowania, jak i znaczącymi ubytkami w drzewostanie. Nie pełnią one także swoich funkcji w strukturze gminy. Park w Ujeździe stanowiący jeden z głównych elementów rozplanowania układu przestrzennego miasta jest własnością prywatną, jest terenem zagospodarowanym i ogólnodostępnym.

W złym stanie zachowania są tereny historycznych cmentarzy ewangelickich. W większości ich własność nie jest ustalona, jednak opiekę nad terenami sprawuje Parafia Ewangelicko-Augsburska w Tomaszowie Mazowieckim). Tereny te wymagają przede wszystkim naprawy lub rekonstrukcji ogrodzenia terenu, oznakowania oraz rozwiązania ewentualnej obsługi komunikacyjnej.

Zespół architektoniczny kościoła p.w. św. Wojciecha we własności parafii Rzymsko-Katolickiej pw. Św. Wojciech w Ujeździe jest w dobrym stanie technicznym jednak poszczególne obiekty wymagają remontu i ciągłej konserwacji. Tylko obiekt dawnej plebanii jest nieużytkowany. Brak funkcji obiektu stanowi zagrożenie dla jego zachowania.

Pałac w Ujeździe jak i dwór w Olszowej są w dobrym stanie technicznym. W stanie średnim są pozostałe obiekty związane z założeniem pałacowo-parkowym w Ujeździe. Wyróżnić można obiekty w złym stanie technicznym. Stan dworu w zespole dworskim w Niewiadowie-Kolonii został określony jako zły. Obiekt jest po wielu przebudowach i obecnie jest nieużytkowany.

W GEZ gminy Ujazd ujęto 3 budynki mieszkalne z terenu miasta Ujazd. Tylko jeden obiekt znajduje się w średnim stanie technicznym i jest w całości użytkowany na cele usługowe. Pozostałe dwa obiekty zatraciły swoje funkcje użytkowe, co przełożyło się na stan techniczny zasobu.

W większości w dobrym stanie technicznym są obiekty małej architektury - kapliczki. Dwa obiekty zostały odnowione w ramach budżetu Samorządu Województwa Łódzkiego (dotacja dla JST na realizację zadań w zakresie prac przy zabytkowych obiektach położonych na obszarze województwa łódzkiego). Kapliczka rzymsko-katolicka w zespole pałacowo-parkowym jest w bardzo złym stanie technicznym. Jej odbudowa została przewidziana do realizacji w 2023 r., na co gmina zamierza pozyskać fundusze ze środków zewnętrznych.

Ostatnią grupą zasobu zabytkowego Gminy Ujazd są obiekty po-przemysłowe. Obiektami szczególnymi w rozplanowaniu miasta Ujazd, które rozwinęło się w dolinie rzeki Piasecznicy, są młyny wodne. Oba młyny zachowały się współcześnie jednak ich stan użytkowy jest znikomy. Jeden z obiektów nie jest użytkowany co przyczynia się do zużycia technicznego obiektu. Drugi młyn użytkowany jest w części na cele usługowe co przyczyniło się do zachowania obiektu w lepszym stanie technicznym. To obiekt charakterystyczny usytuowany w linii zabudowy wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 713 (ul. Tomaszowska).

W obszarze dawnego Zakładu „NITRAT” w Niewiadowie zachowała się wieża wodna o ciekawej architekturze, ze zdobieniami z cegły w jej zwieńczeniu. Obiekt jest w dobrym stanie technicznym, choć w strukturze widać ubytki w budulcu oraz w stolarnie okiennej. Wieża jest nieużytkowana co stanowi zagrożenie dla jej zachowania w perspektywie długoterminowej.

Ogólna analiza stanu technicznego wskazała obiekty w bardzo złym stanie technicznym, wymagające pilnej interwencji. Brak jakichkolwiek działań doprowadzi do całkowitego zniszczenia technicznego obiektów. Do obiektów w bardzo złym stanie technicznym zaliczono:

- Kapliczkę rzymsko-katolicką w zespole pałacowo-parkowym w Ujeździe. Kapliczka znajduje się w bardzo złym stanie technicznym. W ostatnich latach zniszczeniu uległo jej pokrycie dachowe,
- Kordegarda w zespole pałacowo-parkowym w Ujeździe. Obiekt nie posiada pokrycia dachowego, co skutkuje degradacją pozostałych elementów obiektu,
- Budynek stróżówki w zespole dworskim w zespole dworskim w Niewiadowie-Kolonii. Obiekt jest nieużytkowany od lat przez co jego stan techniczny grozi katastrofą budowlaną,
- Dom mieszkalny w Ujeździe. Obiekt drewniany, nieużytkowany.

Wszystkie obiekty, z wyłączeniem obiektu stróżówki w Niewiadowie-Kolonii stanowią własność prywatną. Głównym zagrożeniem dla stanu technicznego zabytków gminy Ujazd jest brak współczesnych funkcji. Nieużytkowanie obiektów stanowi główny czynnik degradacji zasobu zabytkowego.

Lokalizacja obiektów i obszarów zabytkowych wraz z proponowanymi strefami ochrony konserwatorskiej wg projektu Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Ujazd, zgodnie z załącznikiem graficznym do Programu (Dziedzictwo kulturowe gminy Ujazd).

Stan stanowisk archeologicznych

Na terenie gminy znajduje się łącznie 88 stanowisk archeologicznych z okresu od epoki kamienia do epoki żelaza (okres prehistoryczny) do czasów średniowiecza. Badania powierzchni archeologicznej w ramach wykonania Archeologicznego Zdjęcia Polski były prowadzone od 1978 r. na terenie całego kraju. Projekt zakładał znalezienie zabytków archeologicznych tzw. metodą powierzchniową polegającą na obserwacji zaoranych pól wiosną i jesienią. Prowadzone były również wywiady z mieszkańcami, analizy archiwalnych materiałów, jak i zdjęć lotniczych. W obszarze gminy Ujazd znajdują się stanowiska archeologiczne wyszczególnione na 6 arkuszach AZP: 69-55, 69-56, 70-55, 70-56, 71-55, 71-56.

Stanowiska w większości są zlokalizowane w obszarze otwartej przestrzeni produkcyjnej. Sposób użytkowania terenów nie stwarza zagrożeń dla zachowania zabytków archeologicznych. Stanowiska związane z terenami zabudowy dotyczą w szczególności miejscowości: Tobiasze, Sangrodz, Przesiadłów, Józefin.

Lokalizacja stanowisk archeologicznych wraz z proponowanymi strefami ochrony archeologicznej wg projektu Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Ujazd, zgodnie z załącznikiem graficznym do Programu (Dziedzictwo kulturowe gminy Ujazd).

3 ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

3.1 DIAGNOZA MOŻLIWOŚCI PROGRAMOWYCH OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Diagnoza możliwości programowych opieki nad zabytkami stanowi podsumowanie identyfikacji zasobu zabytkowego oraz jego stanu. Stanowi punkt wyjścia do określenia struktury celów i kierunków działań programowych. Na potrzeby diagnozy wykorzystano jedną z podstawowych technik porządkowania i analizy informacji, wykorzystywaną w programach strategicznych opracowywanych na potrzeby zarządzania danym zasobem tzw. analizę SWOT⁶. Spośród katalogi mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń dla polityki ochrony zabytków wytypowano te kategorie, które na podstawie dokonanej analizy dziedzictwa kulturowego jak i środowiska prawnego ochrony i opieki nad zabytkami wydają się najbardziej istotne, z punktu widzenia programowania polityki ochrony gminy Ujazd do 2027 r. Dokonana analiza ma służyć w określeniu podstawowych priorytetów gminnego programu opieki nad zabytkami.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> Różnorodny zasób zabytków wciąż powiązany z przestrzenią życia społecznego (układy przestrzenne, tereny zieleni, obiekty o zróżnicowanych funkcjach, mała architektura - kapliczki); Aktualny zbiór kart adresowych z rozpoznaniem zestawem wartości zabytkowych Aktualizacja polityki przestrzennej pozwalająca rozpoznać rolę poszczególnych obiektów w zagospodarowaniu przestrzennym Powiązanie zabytków z systemem hydrologicznym i przyrodniczym gminy Lokalne stowarzyszenia działające na rzecz kultury i lokalnego dziedzictwa kulturowego - inicjatywy aktywizujące społeczeństwo 	<ul style="list-style-type: none"> Niefunkcjonalność części zasobu zabytkowego; Degradacja techniczna obiektów zabytkowych; brak ciągłości użytkowania Przy różnorodności zabytków brak odniesienia do kultur uczestniczących w procesach tworzenia dziedzictwa Brak szczegółowych analiz, studiów historycznych, urbanistycznych związanych z zabytkami i dziedzictwem kulturowym i artystycznym Brak muzeum - miejsca tradycji i pamięci
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> Środki finansowe przeznaczone na konserwację zabytków na poziomie regionalnym, współfinansowanie przedsięwzięć realizowanych przez samorząd gminny; Prowadzenie inwestycji z naciskiem na używanie materiałów i technik, które zapewniają trwałość remontowanych obiektów Rozwój działalności związanych z wykorzystaniem zasobów zabytkowych jak i tradycyjnych technik i sposobów gospodarowania; Możliwość integracji działań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami z innymi działaniami sektorowymi, w szczególności polityką przestrzenną i środowiskową (holistyczne podejście do 	<ul style="list-style-type: none"> Brak środków finansowych na konserwację zabytków nie rejestrowych na poziomie regionalnym, ograniczona możliwość współfinansowania przedsięwzięć inicjowanych przez JST Brak ciągłości w zagospodarowaniu i użytkowaniu zabytków oraz proces wyburzania elementów zagospodarowania (np. proces degradacji pierzei placów miejskich) Brak zintegrowanych działań remontowych z podnoszeniem świadomości na temat chronionych i remontowanych zabytków Zmiany klimatyczne związane z jednej strony z zagrożeniem powodzią a z drugiej skutkami długotrwałej suszy hydrologicznej wpływającej na stan wód, w tym stan rzeki Piasecznicy;

⁶ Czynniki strategiczne analizy SWOT: Mocne strony - atut, przewaga, zaleta; Słabe strony - słabość, bariera, wada; Szanse - korzystna zmiana; Zagrożenia - niebezpieczeństwo niekorzystnej zmiany.

ochrony i opieki nad zabytkami).	
<ul style="list-style-type: none"> Zwiększająca się świadomość społeczna dotycząca ekonomii zabytków i ich wartości; 	<ul style="list-style-type: none"> Nowoczesne sposoby gospodarowania zasobami, organizacji przestrzeni i świadczenia usług nie uwzględniające wartości zabytków i dziedzictwa kulturowego (innowacyjność rozwoju bez dziedzictwa);

Ryc. 17. Analiza SWOT możliwości programowych opieki nad zabytkami w gminie Ujazd

Źródło: opracowanie własne.

3.2 CELE I PRIORYTETY PROGRAMU

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminny program opieki nad zabytkami powinien spełniać następujące przesłanki:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych, edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków;
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Ochrona zabytków polega, w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

1. Zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i użytkowanie;
2. Zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
3. Udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytku;
4. Przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
5. Kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
6. Uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

1. naukowemu badaniu i dokumentowaniu zabytku;
2. prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
3. zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
4. korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
5. popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczenia dla historii i kultury.

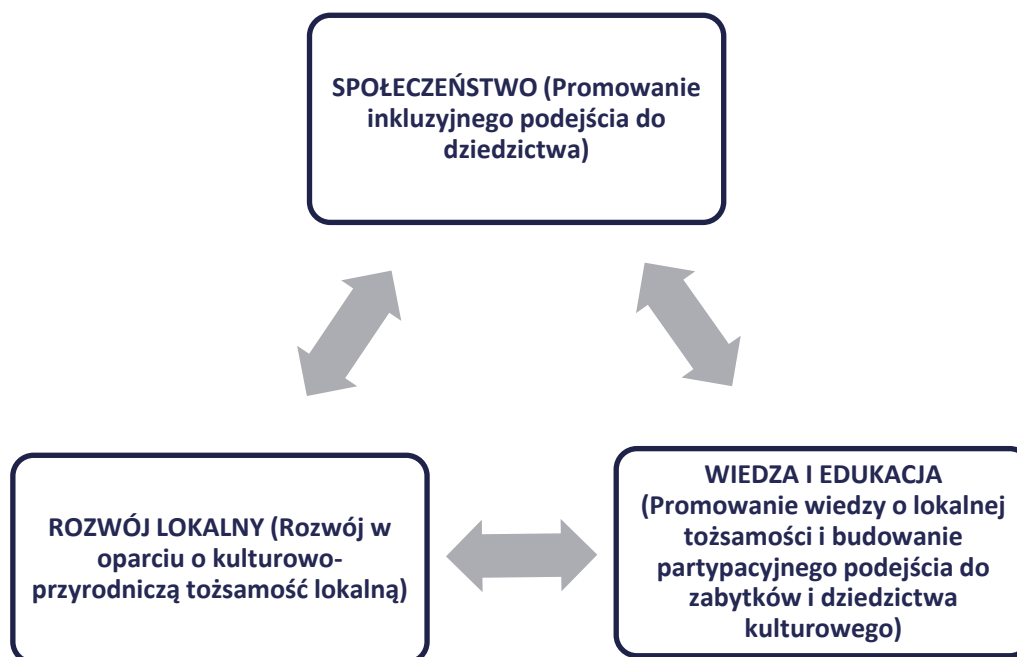
Art. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Uwzględniając przesłanki sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami określone przepisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie i opiece nad zabytkami, analizę i diagnozę zasobu zabytkowego gminy, wytyczne dokumentów ponadlokalnych tj. Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

na lata 2019-2022 (uchwała nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.), Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023 (uchwała nr XXI/352/20 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 października 2020 r.) sporządzono Program opieki nad zabytkami gminy Ujazd do 2027 r., określając następujące priorytety programu ochrony nad zabytkami gminy Ujazd:

Priorytet Gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnia cele (główne przesłanki) realizacji tego typu programów, przy uwzględnieniu stanu dziedzictwa kulturowego gminy Ujazd:

Priorytetem nadrzędnym (integrującym priorytety strategiczne)
Programu opieki nad zabytkami gminy Ujazd jest ukierunkowanie działań samorządu lokalnego na kształtowanie krajobrazu kulturowego przez interesariuszy przestrzeni gminy, przy uwzględnieniu elementów zabytkowych i ich zabytkowych cech w powiązaniu ze strukturą środowiska przyrodniczego

CELE STRATEGICZNE (PRIORYTETY) OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY UJAZD 2027+

Ryc. 18. Obszary priorytetowe opieki nad zabytkami Gminy Ujazd do 2027

Źródło: opracowanie własne.

3.3 KIERUNKI DZIAŁAŃ I ZADANIA PROGRAMOWE WG PRZYJĘTYCH PRIORYTETÓW

Podstawę określenia struktury kierunków działań w ramach Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Ujazd do 2027 r. stanowi holistyczne podejście do zagadnienia nakreślone w ramach Europejskiej Strategii na rzecz dziedzictwa kulturowego na XXI wiek (Rada Europy, 2018) oraz w Europejskich ramach działania w zakresie dziedzictwa kulturowego (Komisja Europejska, 2019).

Zgodnie ze Strategią dziedzictwo kulturowe jest kluczowym czynnikiem pozwalającym społeczeństwu przyjąć nowy punkt widzenia oparty na dialogu między kulturami, na poszanowaniu dla tożsamości i różnorodności oraz na poczuciu przynależności do wspólnoty wartości. Jest ono także potężnym czynnikiem w rozwoju społecznym i gospodarczym i może przyczynić się do osiągnięcia celów w innych sektorach. Istnieje zatem pilna potrzeba zrewidowania polityk z zakresu dziedzictwa kulturowego, umieszczenia ich w centrum zintegrowanego podejścia skupiającego się na zachowaniu, ochronie i promowaniu dziedzictwa przez ogół społeczeństwa⁷.

Dziedzictwo kulturowe jest dobrem wspólnym przekazywanym z pokolenia na pokolenie. Europejskie ramy działania w zakresie dziedzictwa kulturowego, ogłoszone w ramach Nowego europejskiego programu na rzecz kultury (2018) mają na celu opracowanie dalszych konkretnych działań. Ramy działania służą programowaniu

⁷ Europejska Strategia na rzecz dziedzictwa kulturowego, Rada Europy, maj 2018.

i wcielaniu w życie zintegrowanego i partycypacyjnego podejścia do dziedzictwa kulturowego⁸. Stanowią podsumowanie Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego.

Gminny program opieki nad zabytkami jest jednym z wielu narzędzi ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego. W swoich ustaleniach nawiązuje do wytycznych europejskich i krajowych. Powinien on stanowić element polityki kulturalnej gminy.

Struktura dokumentu nawiązuje do wytycznych europejskich, implementowanych na grunt prawodawstwa i praktyki w Polsce. W ten sposób cele i kierunki działań zostały pogrupowane na trzy główne działy - obszary priorytetowe tj. społeczeństwo, rozwój gospodarczy oraz wiedza i edukacja.

Cele, kierunki działań i działania wskazane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami gminy Ujazd wynikają natomiast z ustaleń obowiązujących dokumentów programowych sporządzanych na szczeblu krajowym i wojewódzkim.

Ze względu na charakter dokumentu i jego zakres merytoryczny najbardziej rozbudowanym działem programowym jest obszar priorytetowy: ROZWÓJ GOSPODARCZY. Przyjmuje się założenie, że opieka nad zabytkami stanowi element zrównoważonego rozwoju gminy. Cele i działania z obszarów priorytetowych: SPOŁECZEŃSTWO ORAZ WIEDZA I EDUKACJA stanowią działania wspierające działania z obszaru priorytetowego: ROZWÓJ LOKALNY na zasadzie synergii działań.

Priorytety i cele Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Ujazd do 2027 stanowią trzy główne filary działań, nastawione na społeczeństwo i jego tożsamość lokalną, rozwój zrównoważony i wiedzę w ramach prowadzenia badań i edukacji.

P.1.	SPOŁECZEŃSTWO (Promowanie inkluzyjnego podejścia do dziedzictwa)
1.1	Aktywizacja lokalnej społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym
1.2	Współtworzenie marki łódzkiej w zakresie produktów związanych z dziedzictwem kulturowym

Pierwszy priorytet GPOnZ gminy Ujazd powiązany jest z pojęciem krajobrazu kulturowego, a raczej możliwości jego postrzegania przez społeczeństwo a więc i ochrony poszczególnych jego elementów. Krajobraz kulturowy to postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka (*Art. 3 pkt 14 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*).

Długoterminowym celem opieki nad zabytkami, tak jak ich ochrony powinno być dbanie o krajobraz kulturowy, jako nośnik tożsamości lokalnej. Powyższe wymaga zmiany społecznej w odniesieniu do zabytków i dziedzictwa kulturowego. Zmianę tą powinny wspierać działania określone w niniejszym programie, nastawione na kształtowanie inkluzyjnego podejścia do dziedzictwa kulturowego.

Pierwszym filarem (priorytetem) działań programowych w zakresie opieki nad zabytkami są działania skierowane na społeczność, związane z ochroną tożsamości lokalnej związanej z kulturą, tradycją, lokalnym rzemiosłem oraz spodem gospodarowania zasobami. Podstawą jest podejście inkluzywne a więc nastawione na różnorodność zabytków i dziedzictwa kulturowego oraz różnorodność interesariuszy. Możliwość zachowania lokalnych zabytków jest związana z zachowaniem lub odtworzeniem dziedzictwa niematerialnego związanego ze sposobem użytkowania obiektów i gospodarowania terenami. Poszukiwanie tych rozwiązań powinno przy-

⁸ Europejskie Ramy działania w zakresie dziedzictwa kulturowego, Dokument roboczy służb Komisji, Komisja Europejska, Luksemburg, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2019.

czynić się z jednej strony do ochrony zabytków a z drugiej strony umożliwić wykorzystywanie nowych kierunków rozwojowych, opartych o zasoby kulturowe.

Realizacji tego celu powinny sprzyjać działania związane z aktywizacją lokalnej społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym, a w dalszej perspektywie krajobrazem kulturowym. Ponadto sprzyjać temu będą działania w powiązaniu z samorządem wojewódzkim w zakresie promowania turystyki związanej m.in. z zabytkami i dziedzictwem kulturowym gminy, w kontekście regionalnym a nie tylko lokalnym.

P.2.	ROZWÓJ LOKALNY (Rozwój w oparciu o kulturowo-przyrodniczą tożsamość lokalną)
2.1.	Kształtowanie warunków dla skutecznej opieki nad dziedzictwem kulturowym
1.1.1.	Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych
1.1.2.	Tworzenie warunków finansowych
2.2.	Poprawa stanu zachowania zabytków w ramach działań rewaloryzacyjnych i rewitalizacji
2.3.	Kształtowanie systemu przestrzeni publicznych w oparciu o ich zabytkowe cechy powiązane z lokalnymi warunkami krajobrazowymi

Drugi priorytet stanowi podstawowe działania w zakresie opieki nad zabytkami, zarówno w perspektywie średniookresowej (okres obowiązywania niniejszego Programu) jak i perspektywie długoterminowej. Obszarem tym jest ROZWÓJ LOKALNY, w kontekście założeń rozwoju zrównoważonego. Rozwój ten stanowi jeden z pięciu filarów Europejskich ram działania w zakresie dziedzictwa kulturowego, które stanowi niezastąpiony zasób, mogący zwiększać kapitał społeczny, pobudzać wzrost gospodarczy i zapewniać zrównoważenie środowiskowe. Aby wykorzystać ten potencjał działania w gminie Ujazd będą dotyczyły zarówno kształtowania instytucjonalno-finansowych warunków ochrony zabytków jak i uwzględniania ich w procesach rewaloryzacyjnych i rewitalizacji, przy kształtowaniu przestrzeni publicznych jak i w ramach działań z sektora środowiskowe powiązanego z zarządzaniem kryzysowym.

Perspektywa niniejszego Programu, jak i jego zakres merytoryczny, nie umożliwiają szerokiego programowania tych działań. Ich uwzględnienie w dokumencie, na zasadzie synergii z innymi politykami sektorowymi, umożliwi wprowadzanie nowych rozwiązań w ramach zarządzania rozwojem gminy.

Jednym z ważnych elementów przestrzeni i krajobrazu gminy Ujazd jest jej krajobraz kulturowy związany z obiektami i obszarami zabytkowymi. Szczególną rolę w procesie rozwoju gminy odgrywa zabytkowe założenie urbanistyczne miasta Ujazd. Opieka polegająca na identyfikacji i ochronie jego zabytkowych cech stanowi ważny kierunek działań programowych.

Diagnoza zasobu zabytkowego i jego stanu wykazała, że największym zagrożeniem dla zachowania zasobu zabytkowego w dobrym stanie jest jego nefunkcjonalność. Brak współczesnej funkcji spełniającej oczekiwania społeczne stanowi ogromne zagrożenie dla zachowania zasobu zabytkowego.

W ramach działań rewaloryzacyjnych i rewitalizacji należy dążyć do adaptacyjnego ponownego wykorzystywania obiektów dziedzictwa kulturowego. W ramach kształtowania systemu przestrzeni publicznej jest wskazane uwzględnianie ekspozycji obiektów zabytkowych oraz dostosowanie rozwiązań w zagospodarowaniu do zidentyfikowanych wartości obiektów. Szczególnymi działaniami w zakresie niniejszego obszaru są działania związane ze środowiskiem przyrodniczym gminy, stanowiącym kanwę i tło krajobrazowe dla zabytków. Opieka nad zabytkami powinna zostać uwzględniona w zakresie zarządzania kryzysowego. Najważniejszym elementem środowiska jest rzeka Piasecznica i jej funkcjonowanie w krajobrazie kulturowym miasta Ujazd. Opieka nad zabytkami (m.in. zabytkowe młyny wodne, tereny zieleni urządzonej) może stanowić ważny element działań związanych z przeciwdziałaniem negatywnym skutkom klimatycznym jak i ochronie przeciw powodziowej.

Wszelkie działania w tym zakresie wymagają tworzenia i doskonalenia warunków dla opieki nad zabytkami, w szczególności warunków finansowych jak i planistycznych.

P.3.	WIEDZA I EDUKACJA (Promowanie wiedzy o lokalnej tożsamości i budowanie partycypacyjnego podejścia do zabytków i dziedzictwa kulturowego)
3.1.	Promocja kultury lokalnej i edukacja kulturowa
3.1.1	Utworzenie Muzeum Historii Gminy Ujazd
3.1.2	Utworzenie gminnej bazy danych o zabytkach w ramach Systemu Informacji Przestrzennej

Ostatnim trzecim priorytetem GPOnZ gminy Ujazd jest WIEDZA I EDUKACJA. Wiedza o zabytkach i dziedzictwie kulturowym jest podstawą wszelkich działań na rzecz ich opieki i ochrony. Podstawowym działaniem w tym zakresie będzie utworzenie Muzeum Historii Gminy Ujazd, co stanowi zadanie strategiczne przewidziane w Strategii rozwoju gminy.

Aby sprostać wymaganiom w tym zakresie wymagane są działania wykorzystujące narzędzia technologiczne na rzecz innowacji jak i rozwój umiejętności w zakresie dziedzictwa kulturowego.

Współcześnie zarządzanie przestrzenią, w tym zabytkami i dziedzictwem kulturowym, wymaga odpowiednich narzędzi. System Informacji Przestrzennej to platforma gromadzenia, zarządzania i analizowania danych w technologii GIS. Integruje on wiele rodzajów danych i pozwala analizować lokalizacje przestrzenne, organizuje dane na warstwach informacyjnych w celu kartograficznej wizualizacji danych. Istotą infrastruktury informacji przestrzennej jest interoperacyjność - możliwość łączenia zbiorów danych przestrzennych, gromadzonych przez różne podmioty, wspólne korzystanie z danych oraz interakcja usług sieciowych. SIP stanowi realizację idei wirtualnej administracji i społeczeństwa informacyjnego. Realizację SIP reguluje ustawa z dnia 4 marca 2010 r. o infrastrukturze informacji przestrzennej. Współcześnie SIP jest jednym z głównych narzędzi zarządzania zasobami przestrzennymi. Jego zastosowanie jest konieczne w ochronie i opiece nad zabytkami. Zintegrowanie działań ochronnych z działaniami rozwojowymi jest możliwe dzięki zastosowaniu narzędzi technicznych, jakim są systemy informacji przestrzennej. Dane o zabytkach powinny stanowić jeden ze zbiorów danych przestrzennych Systemu Informacji Przestrzennej gminy Ujazd.

Określonym obszarom priorytetowym przypisano cele strategiczne. W ramach celów strategicznych określono następnie cele operacyjne i zadania kierunkowe (Tab. 15. Program opieki nad zabytkami gminy Ujazd - cele i zadania wg priorytetów). Realizacja wskazanych zadań ma w perspektywie długoterminowej przyczynić się do realizacji celu strategicznego (priorytetu ogólnego).

Cele strategiczne (priorytety Programu) stanowią główne wyzwania w zakresie lokalnej polityki opieki nad zabytkami gminy Ujazd. Struktura programu (drzewo programowe) obejmuje: Obszar priorytetowy (cel strategiczny), cel / cele operacyjne oraz zadania programowe. Każdemu z obszarów przyporządkowano cel strategiczny, celowi strategicznemu - cel lub cele operacyjne a w ramach działań operacyjnych określono otwarty katalog zadań programowych.

Katalog zadań stanowi zbiór otwarty. W ramach ewaluacji programu należy wskazać, które z działań okazały się niemożliwe do realizacji w perspektywie programowej, a które działania uzupełniły przewidziany w programie katalog, w celu osiągnięcia kierunkowych zmian, określonych w dokumencie.

Tab. 13. Program opieki nad zabytkami gminy Ujazd 2027 - cele i zadania wg priorytetów

Lp.	PRIORYTET (Cel strategiczny) - CEL OPERACYJNY - ZADANIA PROGRAMOWE
P.1.	SPOŁECZEŃSTWO (Promowanie inkluzyjnego podejścia do dziedzictwa)

Lp.	PRIORYTET (Cel strategiczny) - CEL OPERACYJNY - ZADANIA PROGRAMOWE
1.1	Aktywizacja lokalnej społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym
Z.1	Objęcie merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury lokalnych twórców i promocja ich osiągnięć
Z.2	Objęcie merytorycznym wsparciem lokalnych rolników i przedsiębiorców mających na celu wykorzystywanie tradycyjnych form użytkowania obiektów i obszarów
Z.3	Promocja wytworów lokalnego rzemiosła i tradycyjnego rolnictwa, w tym w ramach wykorzystywania ich w promocji gminy Ujazd
1.2	Współtworzenie marki łódzkie w zakresie produktów związanych z dziedzictwem kulturowym
Z.4	Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918 oraz innych szlaków związanych z dziedzictwem kulturowym Ujazdu
P.2.	ROZWÓJ LOKALNY (Rozwój w oparciu o kulturowo-przyrodniczą tożsamość lokalną)
2.1.	Kształtowanie warunków dla skutecznej opieki nad dziedzictwem kulturowym
1.1.1.	Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych
Z.5	Sporządzenie i aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych
1.1.2.	Tworzenie warunków finansowych
Z.6	Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach, w tym zagospodarowanie otoczenia zabytku lub na działania w przestrzeni publicznej uwzględniające zidentyfikowane wartości zabytków
2.2.	Poprawa stanu zachowania zabytków w ramach działań rewaloryzacyjnych i rewitalizacji
Z.7	Ustalenie zasad realizacji reklam w otoczeniu zabytków jak i w obszarach zabytkowych (układy przestrzenne) - przygotowanie „uchwały reklamowej”
2.3.	Kształtowanie systemu przestrzeni publicznych w oparciu o ich zabytkowe cechy powiązane z lokalnymi warunkami krajobrazowymi
Z.8	Kształtowanie przestrzeni publicznej w otoczeniu zabytków w sposób eksponujący wartości obiektu zabytkowego - otoczenie zespołu kościoła p.w. św. Wojciecha w Ujeździe (m.in. odnowa studni zlokalizowanej na przedpolu obiektu sakralnego)
Z.9	Kontynuacja odnowy obiektów małej architektury o cechach zabytkowych (m.in. kapliczki)
P.3.	WIEDZA I EDUKACJA (Promowanie wiedzy o lokalnej tożsamości i budowanie partycypacyjnego podejścia do zabytków i dziedzictwa kulturowego)
3.1.	Promocja kultury lokalnej i edukacja kulturowa
3.1.1.	Utworzenie Muzeum Historii Gminy Ujazd
Z.10	Utworzenie obiektu Muzeum Historii Gminy Ujazd, jako instytucji łączącej działalność muzealną z kulturalną
3.1.3.	Utworzenie gminnej bazy danych o zabytkach w ramach Systemu Informacji Przestrzennej
Z.11	Monitoring i digitalizacja gminnej ewidencji zabytków, uzupełnienie SIP o informację o formach ochrony ustanowionych w planach miejscowych oraz wytycznych do planów miejscowych wynikających z polityki przestrzennej
Z.12	Prowadzenie zakładki na stronie internetowej gminy dotyczącej stanu i wykonywanych działań przy zabytkach oraz promocji dziedzictwa kulturowego

Źródło: opracowanie własne.

4 INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę instrumentarium realizacji Programu opieki nad zabytkami gminy Ujazd stanowią obowiązujące przepisy prawne. Zakłada się, że ustalone w Programie kierunki i działania będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

1. Instrumenty prawne - wynikające z przepisów ustawowych:

- aktualizacja dokumentów planistycznych, w tym sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;

2. Instrumenty finansowe:

- finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych,
- finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;

3. Instrumenty koordynacji:

- realizowanie projektów i programów dotyczących ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych dokumentach strategicznych,
- współpraca z innymi samorządami terytorialnymi,
- współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi,
- współpraca z organizacjami wyznaniowymi;

4. Instrumenty społeczne:

- działania edukacyjne, promocyjne, współpraca z organizacjami społecznymi,
- działania zmierzające do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

5. Instrumenty kontrolne:

- aktualizacja i weryfikacja zbiorów danych o zabytkach, w szczególności gminnej ewidencji zabytków,
- monitoring stanu zachowania zabytków i dziedzictwa kulturowego.

5 ZASADY OCENY REALIZACJI I FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI - MONITORING

5.1 MONITORING

5.1.1 Zasady ogólne

Monitoring realizacji Gminnego Programu ochrony nad zabytkami gminy Ujazd powinien być procesem ciągłym w zakresie postępów prac jak i stanu zabytków. Powinien obejmować działania w zakresie:

- zbierania danych oraz informacji dotyczących realizacji celów i kierunków działań,
- ocenę osiągniętych rezultatów, w tym stopnia wykonania przyjętych celów,

- planowanie zmian, w ramach aktualizacji dokumentu.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 i 6 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. z realizacji Programu opieki nad zabytkami gminy Ujazd Burmistrz Ujazdu sporządzi, po 2 latach obowiązywania programu, sprawozdanie, które przedstawi Radzie Miejskiej w Ujeździe. Sprawozdanie zostanie przekazane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i Łódzkiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Sprawozdanie powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Ujazd, obejmująca zakres wykonanych i zrealizowanych zadań zawartych w programie wraz z oceną zaawansowania w realizacji jego celów strategicznych oraz oceną na ile realizacja danego zadania wpłynęła na osiągnięcie zamierzonego celu strategicznego. Powyższe umożliwi ewaluację celów w ramach aktualizacji programu.

5.1.2 Kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Określa się następujące kryteria prowadzenia oceny realizacji Programu ochrony nad zabytkami gminy Ujazd do 2027 r.

Tab. 14. Przykładowe wskaźniki monitoringu wg celów strategicznych

LP.	Obszar priorytetowy - kierunek strategiczny	Przykładowe wskaźniki monitoringu
P.1	SPOŁECZEŃSTWO	
1.1.	Aktywizacja lokalnej społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ilość powstałych zrzeszeń, organizacji, inicjatyw mających na celu promocję i ochronę zabytków i dziedzictwa kulturowego
1.2.	Współtworzenie marki łódzkie w zakresie produktów związanych z dziedzictwem kulturowym	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ilość inicjatyw promujących szlaki kulturowe Ujazdu
P.2	ROZWÓJ LOKALNY	
2.1.	Kształtowanie warunków dla skutecznej opieki nad dziedzictwem kulturowym	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ilość dotacji przyznanych na prace przy zabytkach
2.2.	Poprawa stanu zachowania zabytków w ramach działań rewaloryzacyjnych i rewitalizacji	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ilość przedsięwzięć zrealizowanych w ramach rewitalizacji dotyczących zabytków ▪ Obowiązująca „uchwała reklamowa”
2.3.	Kształtowanie systemu przestrzeni publicznych w oparciu o ich zabytkowe cechy powiązane z lokalnymi warunkami krajobrazowymi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ilość przedsięwzięć związanych z zagospodarowaniem przestrzeni publicznej w otoczeniu zabytków ▪ Ilość zrewaloryzowanych zabytkowych obiektów małej architektury
2.4.	Integracja działań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami z zarządzaniem kryzysowym	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ilość przedsięwzięć związanych z analizą uwarunkowań doliny Piasecznicy
P.3	WIEDZA I EDUKACJA	
3.1.	Promocja kultury lokalnej i edukacja kulturowa	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ilość przedsięwzięć związanych z utworzeniem Muzeum Historii Gminy Ujazd
3.2.	Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości wybranych elementów dziedzictwa kulturowego	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ilość aktualizacji GEZ ▪ Ilość wprowadzonych obiektów zabytkowych do SIP wraz z informacją o ich

LP.	Obszar priorytetowy - kierunek strategiczny	Przykładowe wskaźniki monitoringu
		wartościach i stanie <ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="847 309 1402 418">▪ Ilość wyszukiwani na stronie internetowej gminy informacji dotyczących zabytków i dziedzictwa kulturowego

Źródło: opracowanie własne.

5.2 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Zasady finansowania opieki nad zabytkami zostały określone w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego jest jej zadaniem własnym.

Jednocześnie należy podkreślić, że opieka nad zabytkami oraz stwarzanie warunków dla opieki przez innych interesariuszy nad zabytkami stanowi **element polityki kulturalnej samorządu terytorialnego**. Ważnym dokumentem w tym zakresie, kierującym możliwe źródła finansowania i przyszłe zmiany również w polskim systemie prawnym jest **Europejska strategia na rzecz dziedzictwa kulturowego na XXI wiek - ST21** (CM/Rec(2017)1) przyjęta przez Komitet Ministrów dnia 22 lutego 2017 r. na 1278 posiedzeniu zastępców ministrów.

Strategia 21 jest skierowana do szerokiego grona interesariuszy, promuje aktywność i odpowiedzialność obywatelską, demokrację, różnorodność oraz rozwój zrównoważony. Dokument zwraca uwagę na fakt, że władze lokalne lub lokalni interesariusze wchodzą w bezpośrednie relacje z dziedzictwem będącym w ich otoczeniu i zarządzają nim na co dzień. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju samorząd terytorialny jest podstawowym adresatem ST21. Strategia ta promuje działania partnerskie i projekty zintegrowane, które z perspektywy czasu pozwalają podwyższać rezyliencję lokalnych gospodarek. Charakter zaleceń ST21 pozwala wdrażać je samorządom gminnym bezpośrednio w toku realizacji usług publicznych, których adresatami są mieszkańcy, inwestorzy czy turyści. Potencjałem rozwojowym są usługi społeczne związane z dostępem do kultury, oświaty, rozrywki, ochrony zdrowia itp. Samorządy gminne mogą wdrażać zalecenia ST21 realizując zadania publiczne, w szczególności zadania własne oraz zadania realizowane w drodze porozumień i współpracy z innymi samorządami

Zgodnie z „ekosystemowym” podejściem Unii Europejskiej do kształtowania polityki rozwoju samorządy mają zdolność wykorzystywania potencjału dziedzictwa kulturowego w realizacji swoich polityk sektorowych, przy czym znaczna część tych polityk sektorowych powinna się opierać na wykorzystywaniu wartości dziedzictwa kulturowego (polityki: kulturalne, przestrzenne, gospodarcze, oświatowe czy inwestycyjne, a także mieszkaniowa czy ochrony środowiska)⁹.

Tak szeroki wachlarz angażowania dziedzictwa kulturowego w procesy rozwoju społeczno-gospodarczego determinuje tym samym zakres źródeł finansowania inwestycji związanych z dziedzictwem. Źródłami finansowania mogą być programy bezpośrednio dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego, jak i programy sektorowe lub horyzontalne pozornie nie dotyczące tego typu zasobów. Do źródeł bezpośrednio dedykowanych ochronie dziedzictwa kulturowego zaliczyć należy programy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wśród programów prowadzonych w 2023 r. można wymienić:

⁹ Zintegrowane zarządzanie dziedzictwem kulturowym w rozwoju lokalnym, Wdrażanie założeń Strategii 21 Rady Europy krok po kroku, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Warszawa 2021

- Edukacja artystyczna (Departament Szkolnictwa Artystycznego),
- Edukacja Kulturalna (Narodowe Centrum Kultury),
- Groby i cmentarze wojenne w kraju (Departament Dziedzictwa Kulturowego za Granicą i Miejsc Pamięci),
- Infrastruktura domów kultury (Narodowe Centrum Kultury),
- Infrastruktura kultury (Departament Szkolnictwa Artystycznego),
- Kultura cyfrowa (Departament Mediów i Sektorów Kreatywnych),
- Kultura Dostępna (Narodowe Centrum Kultury),
- Kultura ludowa i tradycyjna (Departament Narodowych Instytucji Kultury),
- Miejsca pamięci i trwale upamiętnianie w kraju (Departament Dziedzictwa Kulturowego za Granicą i Miejsc Pamięci),
- Muzyczny Ślad (Narodowy Instytut Muzyki i Tańca),
- Ochrona zabytków (Departament Ochrony Zabytków),
- Ochrona zabytków archeologicznych (Narodowy Instytut Dziedzictwa),
- Promesa dla Kultury (Departament Funduszy i Spraw Europejskich),
- Wspieranie działań muzealnych (Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów),
- Wydarzenia artystyczne dla dzieci i młodzieży (Departament Szkolnictwa Artystycznego).

Istotnym źródłem finansowania są także fundusze i programy, których główne cele nie są bezpośrednio zorientowane na ochronę dziedzictwa ale na jego wykorzystanie. Do najważniejszych źródeł można zaliczyć: Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych PFRON, Fundusz Kościelny, Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, programy operacyjne związane z infrastrukturą i środowiskiem, rybołówstwem, rozwojem obszarów wiejskich oraz regionalne programy operacyjne. **Dziedzictwo w ten sposób jest rozumiane jako niezbędny element ekosystemu społeczno-gospodarczego.** Program opieki nad zabytkami powinien zostać uwzględniony w innych politykach sektorowych, co zapewni synergię w realizacji celów społeczno-gospodarczych gminy i zapewni ochronę zabytkom, przy wspólnym finansowaniu działań zapewniających realizację wielu celów (zarówno rozwojowych jak i ochronnych).

Zgodnie z Wojewódzkim Programem Opieki nad Zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023 wskazane dla województwa łódzkiego źródła finansowania opieki nad zabytkami to:

1. Środki krajowe - budżet państwa - Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

- 1.1. Ochrona zabytków
- 1.2. Wspieranie działań muzealnych
- 1.3. Kultura ludowa i tradycyjna
- 1.4. Ochrona zabytków archeologicznych
- 1.5. Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju
- 1.6. Groby i cmentarze wojenne w kraju
- 1.7. Kultura cyfrowa
- 1.8. Infrastruktura kultury
- 1.9. Infrastruktura szkolnictwa artystycznego
- 1.10. Infrastruktura domów kultury
- 1.11. Kultura Dostępna
- 1.12. Rozwój sektorów kreatywnych
- 1.13. Wydarzenia artystyczne dla dzieci i młodzieży
- 1.14. Narodowa Kolekcja Sztuki Współczesnej Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- 1.15. Edukacja artystyczna
- 1.16. Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- 1.17. Wspieranie archiwów, bibliotek i muzeów poza krajem

1.18. Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

2. Środki wojewódzkie - Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Łodzi:

2.1. Środki finansowe z budżetu państwa, z części której dysponentem jest wojewoda - *dotyczy prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach wpisanych na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz na prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków usytuowanych na terenie województwa łódzkiego.*

3. Ministerstwo spraw wewnętrznych i administracji:

3.1. **Fundusz kościelny** (działający na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w RP).

4. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i gospodarki Wodnej:

4.1. Ochrona i przywracanie różnorodności biologicznej i krajobrazowej

4.2. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi

4.3. Dotacje celowe

4.4. Konkurs ofert

4.5. Budżet Obywatelski Województwa Łódzkiego „ŁÓDZKIE NA PLUS”

4.6. Budżet województwa łódzkiego

5. Gminy i powiatu województwa łódzkiego:

5.1. Dotacje celowe

5.2. Budżet gmin i powiatów

6. Fundusze Strukturalne Unii Europejskiej

7. Programy wspólnotowe

W ramach **Rządowego Programu Odbudowy Zabytków** (obecnie w fazie realizacji) przeznaczono ponad 2,5 mld zł. Dofinansowanie zostanie przekazane samorządom w całej Polsce - otrzyma je ponad 4800 projektów odbudowy i konserwacji zabytków. Środki te będą przekazane na: prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane. Gmina Ujazd w ramach wsparcia rządowego otrzymała dofinansowanie na: Remont i renowację zabytkowej kapliczki w Zespole Pałacowo-Parkowym w Ujeździe. Równolegle do Rządowego Programu Odbudowy Zabytków, środkami państwowymi były wspierane projekty programu „Ochrona Zabytków”.

Zgodnie ze *Sprawozdaniem z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023, Stadium 2020-2021, BPPWŁ, maj 2022 r.*: Niemal wszystkie działania w zakresie poprawy stanu zachowania obszarów i obiektów zabytkowych, rewitalizacji obszarów zdegradowanych, a także modernizacji infrastruktury instytucji kultury, realizowane w latach 2020-2021, były współfinansowane i odbywały się w znacznej mierze przy udziale środków pozyskiwanych z dotacji zewnętrznych. Najistotniejsze źródła finansowania to w kolejności budżety: Jednostek Samorządu Terytorialnego, Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (programy: Ochrona Zabytków, Miejsca pamięci i trwałego upamiętniania w kraju, Edukacja artystyczna, Groby i cmentarze wojenne w kraju, Kultura ludowa i tradycyjna), Samorządu Województwa Łódzkiego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Najliczniejszą grupą zabytków, która uzyskała dofinansowanie były obiekty sakralne (dofinansowanie działań dotyczących prac konserwatorskich przy zabytkach nieruchomości, przy elementach zabytkowego wyposażenia i wystroju wnętrza, modernizacji instalacji elektrycznych i przeciwpożarowych). Najliczniej reprezentowaną grupą beneficjentów były osoby prawne, w tym w szczególności związki wyznaniowe, a najmniej liczną osoby fizyczne.

Sejmik Województwa Łódzkiego dwa razy do roku ogłasza konkurs „**Łódzkie ratuje zabytki**” i udziela dotacji z budżetu województwa łódzkiego na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków (szczegółowe informacje: <https://www.lodzkie.pl/kultura/ochrona-zabytkow/lodzkie-ratuje-zabytki>) oraz raz w roku (od 2021 r.) konkurs „**Mała architektura zabytkowa**” w ramach, którego Sejmik Województwa Łódzkiego udziela dotacji celowej

z budżetu województwa łódzkiego na rzecz jednostek samorządu terytorialnego w ramach pomocy finansowej, przeznaczonej na dofinansowanie zadań własnych samorządu w zakresie prac przy obiektach małej architektury zabytkowej położonych w obszarze województwa (szczegółowe informacje: <https://www.lodzkie.pl/kultura/ochrona-zabytkow/mala-architektura-zabytkowa>) - w ramach niniejszego konkursu gmina Ujazd otrzymała dofinansowanie w 2022 r. na remont kapliczek w Olszowej oraz w Wygodzie (zadanie zrealizowane).

ŹRÓDŁA I MATERIAŁY

- **Europejska strategia na rzecz dziedzictwa kulturowego na XXI wiek**, Rada Europy, maj 2018 r.,
- **Gmina Ujazd, Przemysł w harmonii z naturą**, Urząd Gminy Ujazd, Agencja Wyd. PAJ-Press BIS,
- **Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Ujazd (GEZ)**, przyjęta zarządzeniem nr,
- **Gminny program opieki nad zabytkami gminy Ujazd na lata 2018-2021**, załącznik do uchwały nr LX/413/18 Rady Gminy Ujazd z dnia 20 lutego 2018 r.,
- **Olszowa. Historia i ludzie**, Zdzisław Pakowski, Dom Wydawniczy Księży Młyn, Wyd. II, Łódź 2022,
- projekt **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Ujazd** (etap wyłożenie do publicznego wglądu),
- **Europejska Strategia na rzecz dziedzictwa kulturowego**, Rada Europy, maj 2018,
- **Europejskie Ramy działania w zakresie dziedzictwa kulturowego**, Dokument roboczy służb Komisji, Komisja Europejska, Luksemburg, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2019,
- **Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023**, Biuro Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego, załącznik do uchwały nr XXI/352/20 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 października 2020 r.,
- **Zintegrowane zarządzanie dziedzictwem kulturowym w rozwoju lokalnym**, Wdrażanie założeń Strategii 21 Rady Europy krok po kroku, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Warszawa 2021,
- **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego**, uchwała nr LV/679/18 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 28 sierpnia 2018 r..

SPIS RYCIN

RYC. 1. POŁOŻENIE ADMINISTRACYJNE I FIZYCZNO-GEOGRAFICZNE GMINY UJAZD

RYC. 2. POŁOŻENIE NA TLE REGIONÓW HISTORYCZNO-GEOGRAFICZNYCH POLSKI

RYC. 3. PODZIAŁ GMINY UJAZD WG ARKUSZY AZP

RYC. 4. REKONSTRUKCJA ZAMKU W UJEŹDZIE - SZKIC, STAN SPRZED 1468 R.

RYC. 5. WZÓR HERBU I FLAGI GMINY UJAZD

RYC. 6. PLAN DÓBR UJAZDOWSKICH 1865 R.

RYC. 7. MAPA UJAZDU Z POCZĄTKU XIX W.

RYC. 8. UJAZD (1914-1919) NA NIEMIECKIEJ MAPA ZABORU ROSYJSKIEGO

RYC. 9. UJAZD (1929-1939) NA MAPIE SZCZEGÓŁOWEJ POLSKI

RYC. 10. UJAZD (1939-1945) NA NIEMIECKIEJ MAPIE, POWIĘKSZENIE WIG100

RYC. 11. ANALIZA ELEMENTÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO DO OCHRONY
W OBSZARZE ZABYTKOWEGO UKŁADU URBANISTYCZNEGO MIASTA UJAZD

RYC. 12. A. OLSZOWA (1914-1919) NA NIEMIECKIEJ MAPIE ZABORU ROSYJSKIEGO,

B. OLSZOWA (1929-1939) NA MAPIE SZCZEGÓŁOWEJ POLSKI

RYC. 13. OLSZOWA (1939-1945) NA NIEMIECKIEJ MAPIE, POWIĘKSZENIE WIG100

RYC. 14. GRANICE STREFY OCHRONY KONSERWATORSKIEJ RELIKTU UKŁADU RURALI-
STYCZNEGO OLSZOWEJ (OWALNICA) - WYTYCZNE PLANISTYCZNE DO MIEJSCOWEGO
PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

RYC. 15. PLAN CZĘŚCI GRUNTÓW ROZPARCELOWANEGO MAJĄTKU PRYWATNEGO OLSZO-
WA, STAN NA 1936 R.

RYC. 16. FRAGMENT HISTORYCZNEJ MAPY SZCZEGÓŁOWEJ POLSKI Z ZAZNACZONYM TE-
RENEM CMENTARZA ŻYDOWSKIEGO

RYC. 17. ANALIZA SWOT MOŻLIWOŚCI PROGRAMOWYCH OPIEKI NAD ZABYTKAMI W GMINIE UJAZD

RYC. 18. OBSZARY PRIORYTETOWE OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY UJAZD DO 2027

SPIS TABEL

TAB. 1. LICZBA STAŁYCH MIESZKAŃCÓW WG MIEJSCOWOŚCI NA KONIEC 2022 R.

TAB. 2. KIERUNKI ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO DOTYCZĄCE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI WG STREF DZIAŁAŃ I CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH, OKREŚLONYCH W PLANIE ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA

TAB. 3. CELE, DZIAŁANIA I ZADANIA O WYMIARZE HORYZONTALNYM WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO WRAZ Z REKOMENDACJAMI DLA GMINY UJAZD

TAB. 4. PODZIAŁ TERYTORIALNY CZĘŚCI WIEJSKIEJ GMINY W PODZIALE NA SOŁECTWA

TAB. 5. OBIEKTY I OBSZARY OBJĘTE OCHRONĄ KONSERWATORSKĄ POPRZEC WPIS DO REJESTRU ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

TAB. 6. OBIEKTY I OBSZARY UJĘTE W WEZ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO Z OBSZARU GMINY UJAZD

TAB. 7. OBIEKTY I OBSZARY UJĘTE W GEZ GMINY UJAZD (GEZ GMINY UJAZD)

TAB. 8. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH ZLOKALIZOWANYCH W GRANICACH GMINY UJAZD WG ARCHEOLOGICZNEGO ZDJĘCIA POLSKI (GEZ GMINY UJAZD)

TAB. 9. OBIEKTY I OBSZARY UJĘTE W GEZ GMINY UJAZD

TAB. 10. ZABYTKOWE CMENTARZE I ARCHITEKTURA CMENTARNA (GEZ GMINY UJAZD)

TAB. 11. WYKAZ KAPLICZEK UJĘTYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

TAB. 12. STAN ZACHOWANIA I WŁASNOŚĆ ZABYTKÓW

TAB. 14. PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY UJAZD 2027 - CELE I ZADANIA WG PRIORYTETÓW

TAB. 14. PRZYKŁADOWE WSKAŹNIKI MONITORINGU WG CELÓW STRATEGICZNYCH

ZALĄCZNIK GRAFICZNY

DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY UJAZD - ZABYTKI I WYTTCZNE PLANISTYCZNE OCHRONY KRAJOBRAZU KULTUROWE

